

QUINTI CURTII RUFI DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI LIBRI

CUM SUPPLEMENTIS I. FREINSHEMII

PRAEMITTITUR NOTITIA LITERARIA

ACCEDIT INDEX

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

VOLUMEN SECUNDUM

BIPONTI
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS
CIƆIƆCCLXXXII

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER V.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER V.

ARGUMENTUM.

Dario Mediae fines ingresso, Arbela potitur Alexander, et Babylone: cuius situs, amplitudo, et corrupti mores describuntur, 1. Militibus praemia proponit, ut iis otium excuteret. Susianam urbem ac regum Persiae thesauros recipit, et Sisygambim solatur, 2. Uxiorum regione superata, Madatem praefectum, ac deditos et captivos, tum libertate tum immunitate donat: Persidemque intrare cogitans, ab Ariobarzane recedere cogitur, 3. Captivo quodam iter paucis cognitum aperiente, Persarum exercitum, ipso Ariobarzane occiso, delet Alexander, 4. Ad Persepolim properans, captivorum Graecorum IV millia liberat, 5. Opulentissima Persepoli direpta, interiorem Persidis regionem petit, ac Mardorum domat gentem, 6. Alexander in convivio, a Thaide aliisque castrensibus scortis impulsus, Persarum regiam incendit: deinde persequi Darium statuit, 7. Darii, suos ad pugnam hortantis, oratio, 8. Variae Magnatum sententiae, ac tumultus, ob Nabarzanis, qui cum Besso proditionis societatem inierat, consilium, 9. Bessi et Nabarzanis de Dario prodendo aut occidendo nefaria deliberatio: quam miris artibus occultant, 10. Insidiae proditorum Dario aperiuntur, qui Graecorum praesens tutumque respuit auxilium; paratus perire,

si salvum esse nollent sui milites, 11. Bessus Darium fictis verbis et lacrimis delusum comprehendit, aureisque vinctum compedibus, in sordido vehiculo ad Alexandrum deduci curat, 12. Alexander, audito Darii periculo, ad Persarum exercitum contendit. Bessus autem, cum parricidis aliis arma vultumque metuens victoris, Darium, multis confossum vulneribus, relinquit, fugaque sibi consulere conatur. Darii corpus repertum Alexander lacrimis prosequitur, et ad Sisygambim sepeliendum mittit, 13.

1 QUAE interim ductu imperioque Alexandri vel in Graecia, vel in Illyriis ac Thracia gesta sunt, si quaeque suis temporibus reddere voluero; interrumpendae sunt res Asiae. Quas utique ad fugam mortemque Darii universas in conspectu dari, et sicut inter se cohaerent tempore, ita opere ipso coniungi, haud paulo aptius videri potest. Igitur ante, quae proelio apud Arbela coniuncta sunt, ordiar dicere. Darius media fere nocte Arbela pervenit: eodemque magnae partis amicorum eius ac militum fugam fortuna compulerat. quibus convocatis exponit: *haud dubitare se, quin Alexander celeberrimas urbes, agrosque omni copia rerum abundantes petiturus esset. praedam opimam paratamque ipsum & milites eius spectare. Id suis rebus tali in statu saluti fore, quippe se deserta cum expedita manu petiturum. Ultima regni adhuc intacta esse; inde bello vires haud aegre reparaturum. Occuparet sane gazam avidissima gens, & ex longa fame satiaret se auro, mox futura praedae sibi; didicisse usu, pretiosam supellectilem, pellicesque & spadonum agmina nihil aliud fuisse, quam onera & impedimenta. eadem trahentem Alexandrum, quibus antea vicisset, in-*

feriorem fore. Plena omnibus desperationis videbatur oratio; quippe Babylonem urbem opulentissimam dedi cernentibus. iam Susa, iam cetera ornamenta regni, causamque belli victorem occupaturum. At ille docere pergit: *non speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse. Ferro geri bella, non auro: viris, non urbium tectis. omnia sequi armatos. Sic maiores suos perculsos in principio rerum, celeriter pristinam reparasse fortunam.* Igitur, sive confirmatis eorum animis, sive imperium magis quam consilium sequentibus, Mediae fines ingressus est. Paulo post Alexandro traduntur Arbela, regia supellectili ditique gaza repleta. quatuor millia talentum fuere: praeterea pretiosae vestes: totius, ut supra dictum est, exercitus opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor cadaverum totis iacentium campis vulgaverat, maturius castra movit. Euntibus a parte laeva Arabia, odorum fertilitate nobilis regio, campestre iter est. Inter Tigrim et Euphratem iacentia tam uberi et pingui solo sunt, ut a pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque amne manat, toto fere solo propter venas aquarum resudante. Ipsi amnes ex Armeniae montibus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio iter, quod cepere, percurrunt. duo millia et D stadia emensi sunt, qui amplissimum intervallum circa Armeniae montes notaverunt. Iidem cum Mediae et Gordianorum terras secare coeperunt, paulatim in arctius coeunt, et quo longius manant, hoc angustius inter se spatium terrae relinquunt. Vicini maxime sunt his campis, quos

incolae *Mesopotamiam* appellant; mediam namque ab utroque latere concludunt. Iidem per Babyloniorum fines in Rubrum mare prorumpunt. Alexander quartis castris ad Mennim urbem pervenit. Caverna ibi est, ex qua fons ingentem vim bituminis effundit, adeo, ut satis constet, Babylonios muros ingentis operis huius fontis bitumine interlitos esse. Ceterum Babylonem procedenti Alexandro Mazaeus, qui ex acie in urbem eam confugerat, cum adultis liberis supplex occurrit, urbem seque dedens. Gratus adventus eius fuit regi. quippe magni operis futura erat obsidio tam munitae urbis. Ad hoc vir illustris, et manu promtus, famaque etiam proximo proelio celebris, et ceteros ad deditionem sui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benigne cum liberis excepit: ceterum *quadrato agmine*, quod ipse ducebat, *velut in aciem irent*, *ingredi* suos iubet. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris, avida cognoscendi novum regem: plures obviam egressi sunt. Inter quos Bagophanes arcis et regiae pecuniae custos, ne studio a Mazaeo vinceretur, totum iter floribus coronisque constraverat; argenteis altaribus utroque latere dispositis, quae non thure modo, sed omnibus odoribus cumulaverat. Eum dona sequebantur, greges pecorum equorumque, leones quoque et pardales caveis praeferebantur. Magi deinde suo more patrium carmen canentes. Post hos Chaldaei, Babyloniorumque non vates modo, sed etiam artifices cum fidibus sui generis ibant. Laudes ii regum canere soliti: Chaldaei siderum motus et statas temporum vices ostendere. Equi-

tes deinde Babylonii, ſuo atque equorum cultu ad luxuriam magis, quam ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex, armatis ſtipatus, *oppidanorum turbam poſt ultimos pedites ire* iuſſit: ipſe cum curru urbem, ac deinde regiam intravit. Poſterò die ſupellectilem Darii, et omnem pecuniam recognovit. Ceterum ipſius urbis pulchritudo ac vetuſtas, non regis modo, ſed etiam omnium oculos in ſemet haud immerito convertit. Semiramis eam condiderat; vel, ut plerique credidere, Belus, cuius regia oſtenditur. Murus inſtructus laterculo coctili, bitumine interlitus, ſpatium XXX et duorum pedum latitudinem amplectitur: quadrigae inter ſe occurentes ſine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri C cubitorum eminet ſpatio: turres denis pedibus quam murus altiores ſunt. Totius operis ambitus CCCLXVIII ſtadia complectitur: ſingulorum ſtadiorum ſtructuram ſingulis diebus perfectam eſſe memoriae proditum eſt. Aedificia non ſunt admota muris, ſed fere ſpatium unius iugeris abſunt. Ac ne totam quidem urbem tectis occupaverunt; per XC ſtadia habitatur; nec omnia continua ſunt: credo, quia tutius viſum eſt, pluribus locis ſpargi. cetera ſerunt coluntque, ut ſi externa vis ingruat, obſeſſis alimenta ex ipſius urbis ſolo ſubminiſtrentur. Euphrates interfluit, magnaeque molis crepidinibus coercetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernae ingentes, in altitudinem preſſae ad accipiendum impetum fluminis; quod ubi appoſitae crepidinis faſtigium exceſſit, urbis tecta corriperet, niſi eſſent ſpecus lacusque, qui exciperent. Coctili laterculo

ſtructi ſunt, totum opus bitumine adſtringitur. Pons lapideus, flumini impoſitus, iungit urbem. hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus eſt: quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta iacienda egeſto, vix ſufficiendo operi firmum reperiunt ſolum. arenae autem ſubinde cumulatae, et ſaxis, quibus pons ſuſtinetur adnexae, morantur amnem; qui retentus acrius, quam ſi libero curſu mearet, illiditur. Arcem quoque ambitu XX ſtadia complexam habet. XXX pedes in terram turrium fundamenta demiſſa ſunt: ad LXXX ſummum munimenti faſtigium pervenit. Super arce vulgatum Graecorum fabulis miraculum, penſiles horti ſunt; ſummam murorum altitudinem aequantes, multarumque arborum umbra et proceritate amoeni. Saxo pilae, quae totum onus ſuſtinent, inſtructae ſunt: ſuper pilas lapide quadrato ſolum ſtratum eſt, patiens terrae, quam altam iniiciunt; et humoris, quo rigant terras: adeoque validas arbores ſuſtinent moles, ut ſtipites earum VIII cubitorum ſpatium craſſitudine aequent, in L. pedum altitudinem emineant, et frugiferae ſint, ut ſi terra ſua alerentur. Et cum vetuſtas non opera ſolum manu facta, ſed etiam ipſam naturam paulatim exedendo perimat: haec moles, quae tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata eſt, inviolata durat. quippe XX lati parietes ſuſtinent, undecim pedum intervallo diſtantes, ut procul viſentibus ſilvae montibus ſuis imminere videantur. Syriae regem, Babylone regnantem, hoc opus eſſe molitum memoriae proditum eſt, amore coniugis victum: quae

desiderio nemorum silvarumque in campestribus locis, virum compulit amoenitatem naturae genere huius operis imitari. Diutius in hac urbe quam usquam constitit rex: nec ullus locus disciplinae militari magis nocuit. Nihil urbis eius corruptius moribus; nec ad irritandas illiciendasque immodicas voluptates instructius. Liberos coniugesque cum hospitibus stupro coire, modo pretium flagitii detur, parentes maritique patiuntur. Convivales ludi tota Perside regibus purpuratisque cordi sunt: Babylonii maxime in vinum, et quae ebrietatem sequuntur, effusi sunt. Feminarum, convivia ineuntium, in principio modestus est habitus; dein summa quaeque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant: ad ultimum (honos auribus sit) ima corporum velamenta proiiciunt. nec meretricum hoc dedecus est, sed matronarum virginumque, apud quas comitas habetur vulgati corporis vilitas. Inter haec flagitia exercitus ille domitor Asiae per XXXIV dies saginatus, ad ea quae sequebantur discrimina haud dubie debilior futurus fuit, si hostem habuisset. Ceterum, quo minus damnum sentiret, identidem incremento novabatur. Namque Amyntas Andromenis ab Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit: D praeterea eiusdem generis equites. Cum his DC Thracas, adiunctis peditibus suae gentis III millibus et D. et ex Peloponneso mercenarius miles ad IV millia advenerat, cum CCCLXXX equitibus. Idem Amyntas adduxerat L principum Macedoniae liberos adultos ad custodiam corporis quippe inter epulas hi sunt regis ministri: iidemque equos ineun-

ti proelium admovent, venantemque comitantur; et vigiliarum vices ante cubiculi fores servant: magnorumque praefectorum et ducum haec incrementa sunt et rudimenta. Igitur arci Babyloniae rex Agathone praesidere iusso, cum DCC Macedonum, trecentisque mercede conductis, praetores, qui regioni Babyloniae et civitati praeessent, Menetem et Apollodorum reliquit. His duo millia peditum dat cum mille talentis: utrique praeceptum, *ut in supplementum milites legerent.* Mazaeum transfugam Satrapia Babyloniae donat; Bagophanem, qui arcem tradiderat, se sequi iussit: Armenia Mithreni Sardium proditori data est. Ex pecunia deinde Babyloniae Macedonibus equitibus sexceni denarii tributi; peregrinus eques quingenos accepit: ducenis pe-
2 destrium stipendium mensum est. His ita compositis, in regionem, quae *Satrapene* vocatur, pervenit. fertilis terra, copia rerum et omni commeatu abundans. Itaque diutius ibi constitit; ac ne desides otio dimitteret animos, iudices dedit, praemiaque proposuit de virtute militari certantibus. Novem, qui fortissimi iudicati essent, singulis militum millibus praefuturi erant, *Chiliarchas* vocabant; tum primum in hunc numerum copiis distributis: namque antea quingenariae cohortes erant; nec fortitudinis praemia gesserant. Ingens militum turba convenerat, egregio interfutura certamini, testis eadem cuiusque factorum, et de iudicibus latura sententiam. quippe verone an falso honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Primus omnium virtutis caussa donatus est Adarchias senior, qui omissum apud

Halicarnaſſon a iunioribus proelium unus maxime accenderat. proximus ei Antigenes viſus eſt: tertium locum Philotas Angeus obtinuit: quartus Amyntae datus eſt: poſt hos Antigonus, et ab eo Lynceſtes Amyntas fuit: ſeptimum locum Theodotus: ultimum obtinuit Hellanicus. In diſciplina quoque militaris rei pleraque a maioribus tradita utiliter mutavit. Namque cum ante equites in ſuam quisque gentem deſcriberentur ſeorſum a ceteris; exemto nationum diſcrimine, praefectis, non utique ſuarum gentium, ſed delectis attribuit. Tuba, cum caſtra movere vellet, ſignum dabat, cuius ſonus plerumque tumultuantium fremitu exoriente haud ſatis exaudiebatur: ergo perticam, quae undique conſpici poſſet, ſupra praetorium ſtatuit, ex qua ſignum eminebat pariter omnibus conſpicuum, obſervabatur ignis noctu, fumus interdiu. Iamque Suſa adituro Abulites, regionis eius praefectus, ſive Darii iuſſu, ut Alexandrum praeda retineret, ſive ſponte, filium obviam miſit, *traditurum ſe urbem* promittens. Benigne iuvenem excepit rex, et eo duce ad Choaſpen amnem pervenit, delicatam, ut fama eſt, vehentem aquam. Hic Abulites cum donis regalis opulentiae occurrit. Dromades cameli inter dona erant velocitatis eximiae; XII Elephanti a Dario ex India acciti, non iam terror, ut ſperaverant, Macedonum, ſed auxilium; opes victi ad victorem transferente fortuna. Ut vero urbem intravit, incredibilem ex theſauris ſummam pecuniae egeſſit. L millia talentum argenti non ſignati forma, ſed rudi pondere. Multi reges tantas opes longa aetate cumula-

verant liberis posterisque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi regis manus intulit. Consedit deinde in regia sella multo excelsiore, quam pro habitu corporis. Itaque pedes cum imum gradum non contingerent, unus ex regiis pueris mensam subdidit pedibus. et cum spadonem, qui Darii fuerat, ingemiscentem conspexisset Rex; *causam moestitiae* requisivit. Ille indicat, *Darium vesci in ea solitum: seque sacram eius mensam ad ludibrium recidentem sine lacrimis conspicere non posse.* Subiit ergo regem verecundia violandi hospitales Deos. Iamque *subduci* iubebat: cum Philotas, *minime vero haec feceris rex, sed omen quoque accipe; mensam, ex qua libavit hostis epulas, tuis pedibus esse subiectam.* Rex, Persidis fines aditurus, Susa urbem Archelao et praesidium III millium tradidit: Xenophilo arcis cura mandata est: Macedonum aetate graves, praesidere arcis custodiae iussi. Thesaurorum Callicrati tutela permissa: Satrapia regiones Susiae restituta Abuliti. Matrem quoque Darii et liberos in eadem urbe deponit. Ac forte Macedonicas vestes, multamque purpuram dono ex Macedonia sibi missam cum his, quae eam confecerant, *tradi Sisygambi* iussit. Omni namque honore eam, et filii quoque pietate prosequebatur. *Admonerique* iussit, *ut si cordi quoque vestis esset, conficere eam neptes suas adsuefaceret, donoque doceret dare.* ad hanc vocem lacrimae obortae prodidere animum aspernantis id munus. quippe non aliud magis in contumeliam Persarum feminae accipiunt, quam admovere lanae manus. Nuntiant qui dona tulerant, *tristem esse Sisygambim*; dig-

naque res excusatione et solatio visa. Ipse ergo pervenit ad eam, et *mater*, inquit, *hanc vestem, qua indutus sum, sororum non solum donum, sed etiam opus vides. nostri decepere me mores. Cave, obsecro, in contumeliam accipias ignorationem meam. Quae tui moris esse cognovi, ut spero, abunde servata sunt. Scio, apud vos filium in conspectu matris nefas esse considere, nisi cum illa permisit. Quotiescunque ad te veni, donec, ut considerem, annueres, restiti. Procumbens venerari me saepe voluisti: inhibui. Dulcissimae matri Olympiadi nomen debitum, tibi reddo.* Mitiga- 3
to animo eius, rex quartis castris pervenit ad fluvium: Pasitigrim incolae vocant: oritur in montibus Uxiorum, et per L stadia silvestribus ripis praeceps inter saxa devolvitur. Accipiunt deinde eum campi, quos clementiore alveo praeterit, iam navium patiens. DC stadia sunt mollioris soli, per quod leni tractu aquarum Persico mari se insinuat. Alexander, amne superato, cum IX millibus peditum, et Agrianis atque Graecorum mercenariis millibus III, additis millibus Thracum, in regionem Uxiorum pervenit. Finitima Susis est, et in primam Persidem excurrit, arctum inter se et Susianos aditum relinquens. Madates erat huius regionis praefectus, haud sane temporum multorum homo. quippe ultima, pro fide experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum docent, *occultum iter esse per calles, & aversum ab urbe. si paucos misisset leviter armatos, super capita hostium evasuros.* Cum consilium placuisset, iidem itinerum fuerunt duces. D et M mercede conducti, et Agriani fere M Tauroni prae-

fecto dati, ac post *solis occasum iter ingredi* iussi. Ipse tertia vigilia castris motis circa lucis ortum superaverat angustias, caesaque materia cratibus et pluteis faciendis, ut qui turres admoverent, extra teli ictum essent, urbem obsidere coepit. Praerupta erant omnia, saxis et cotibus impedita. multis ergo vulneribus depulsi, ut quibus non cum hoste solum, sed etiam cum loco dimicandum esset, subibant tamen: quia rex inter primos constiterat, interrogans tot urbium victores, *an erubescerent haerere in obsidione castelli exigui & ignobilis?* simul iam inter haec eminus petebatur; cum testudine obiecta milites, qui ut inde discederet perpellere nequiverant, tuebantur. Tandem Tauron super arcem urbis se cum suo agmine ostendit: ad cuius conspectum et animi hostium labare, et Macedones acrius proelium inire coeperunt. Anceps oppidanos malum urgebat; nec sisti vis hostium poterat. paucis ad moriendum, pluribus ad fugam animus fuit: magna pars in arcem concessit. Inde xxx oratoribus missis ad deprecandum, triste responsum a rege redditur, *non esse veniae locum.* Itaque suppliciorum metu perculsi, ad Sisygambim, Darii matrem occulto itinere ignotoque hostibus mittunt, qui peterent, *ut ipsa regem mitigaret:* haud ignari, parentis eam loco diligi colique. et Madates sororis filiam secum matrimonio iunxerat: Darium propinqua cognatione contingens. Diu Sisygambis supplicium precibus repugnavit, abnuens, *deprecationem pro illis convenire fortunae, in qua esset: adiecitque, metuere sese, ne victoris indulgentiam fatigaret. sae-*

pius cogitare, captivam esse se, quam reginam fuisse. Ad ultimum victa, literis Alexandrum ita deprecata est: *ut ipsam excusaret quod deprecaretur. petere se, ut illis quoque; si minus, sibi ignosceret. pro necessario ac propinquo suo, iam non hoste, sed supplice tantum vitam precari.* Moderationem clementiamque regis, quae tunc fuit, vel una haec res possit ostendere: non Madati modo ignovit; sed omnes et deditos et captivos libertate atque immunitate donavit: urbem reliquit intactam: agros sine tributo colere permisit. A victore Dario plura mater non impetrasset. Uxiorum deinde gentem subactam Susianorum Satrapiae contribuit: divisisque cum Parmenione copiis, illum *campestri itinere procedere* iubet; ipse cum expedito agmine iugum montium cepit, quorum perpetuum dorsum in Persidem excurrit. Omni hac regione vastata, tertio die Persidem, quinto angustias, quae illi *Susidas Pylas* vocant, intrat. Ariobarzanes has cum xxv millibus peditum occupaverat rupes, abscissas et undique praeruptas, in quarum cacuminibus extra teli iactum barbari stabant, de industria quieti et paventibus similes; donec in arctissimas fauces penetraret agmen. Quod ubi contemtu sui pergere vident; tum vero ingentis magnitudinis saxa per montium prona devolvunt: quae incussa saepius subiacentibus petris maiore vi incidebant, nec singulos modo, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi lapides et sagittae ingerebantur undique. nec id miserrimum fortibus viris erat; sed quod inulti ferarum ritu velut in fovea deprehensi caederentur.

Ira igitur in rabiem versa, eminentia saxa complexi, ut ad hostem perveniant, alius alium levantes conabantur adscendere. ea ipsa multorum simul manibus correpta et convulsa, in eos, qui commoverant, recidebant. Nec stare ergo, nec niti, nec testudine quidem protegi poterant, cum tantae molis onera propellerent barbari. Regem non dolor modo, sed etiam pudor temere in illas angustias coniecti exercitus angebat. Invictus ad eam diem fuerat, nihil frustra ausus, impune Ciliciae fauces intraverat: mari quoque novum iter in Pamphyliam aperuerat: tunc haesitabat deprehensa felicitas; nec aliud remedium erat, quam reverti qua venerat. Itaque signo receptui dato *densatis agminibus, scutisque super capita consertis, retro evadere ex angustiis* iubet. xxx fuere
4 stadia, quae remensi sunt. Tum castris undique aperto loco positis, non consultare modo *quid agendum esset*; sed vates quoque adhibere coepit a superstitione animi. Sed quid tunc praedicere Aristander, cui tum plurimum credebatur ex vatibus, poterat? Itaque damnatis intempestivis sacrificiis, *peritos locorum convocari* iubet. *Per Mediam iter* ostendebant *tutum apertumque*; sed rex dimittere milites insepultos erubescebat: ita tradito more, ut vix ullum militiae tam solenne esset munus, quam humandi suos. *Captivos* ergo, *quos nuper exceperat, vocari* iubet; inter quos erat quidam Graecae Persicaeque linguae peritus, qui *frustra eum in Persidem montium dorso exercitum ducere* affirmat; *silvestres esse calles, vix singulis pervios: omnia contegi frondibus, implexosque arborum ramos silvas committere.* Namque Persis ab altero la-

tere perpetuis montium iugis clauditur, quod in longitudinem MDC ſtadia, in latitudinem CLXX procurrit. Hoc dorſum a Caucaſo monte ad rubrum mare pertinet; quaque deficit mons, aliud munimentum, fretum obiectum eſt. Planities deinde ſub radicibus montium ſpatioſa procumbit, fertilis terra, multisque vicis atque urbibus frequens. Araxes amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum: Medus a mari, et ad meridiem verſus, minor amnis eo quem accepit, evehitur; gignendaeque herbae non alius eſt aptior, quidquid alluit floribus veſtiens. Platani quoque et populi contegunt ripas; ita ut procul viſentibus continuata videantur montibus nemora riparum. quippe obumbratus amnis preſſo in ſolum dilabitur alveo; imminentque colles, ipſi quoque frondibus laeti, radices eorum humore ſubeunte. Regio non alia tota Aſia ſalubrior habetur; temperatum coelum: hinc perpetuum iugum opacum et umbroſum, quod aeſtus levat: illinc mare adiunctum, quod modico tepore terras fovet. His expoſitis captivus interrogatus a rege, *auditune an oculis comperta haberet, quae diceret? paſtorem ſe fuiſſe, & omnes eos calles percurriſſe*, reſpondit: *bis captum, ſemel a Perſis in Lycia; iterum ab ipſo.* Subit animum memoria regis oraculo editae ſortis, quippe conſulenti reſponſum erat, *ducem in Perſidem ferentis viae Lycium civem fore.* Igitur promiſſis, quanta et praeſens neceſſitas exigebat, et ipſius fortuna capiebat, oneratum, *armari* iubet *Macedonum more*, &, *quod bene verteret, monſtraret iter; quamvis arduum & praeceps, evaſurum ſe eſſe cum paucis. niſi forte crederet,*

quo ipse pecoris causa isset, Alexandrum pro gloria & perpetua laude ire non posse. Etiam atque etiam docere captivus, *quam difficile iter esset, maxime armatis,* tum rex, *praedem me*, inquit, *accipe, neminem eorum, qui sequuntur, recusaturum ire qua duces.* Cratero igitur ad custodiam castrorum relicto cum peditibus, quis assueverat, et iis copiis, quas Meleager ducebat, et sagittariis equitibus M, praecepit, *ut castrorum specie manente, plures de industria ignes fieri imperet: quo magis barbari crederent, ipsum regem in castris esse. Ceterum, si forte Ariobarzanes cognovisset, per callium amfractus eum intrare, & ad occupandum iter suum partem copiarum tentasset opponere; Craterus in eum illato terrore retineret ad propius periculum conversum agmen: sin autem ipse hostem fefellisset, & saltum occupasset; cum trepidantium barbarorum tumultum exaudisset persequentium regem, id ipsum iter, quo pridie pulsi fuerant, ne dubitaret ingredi: quippe vacuum fore, hostibus in semet aversis.* Ipse tertia vigilia silenti agmine, ac ne tuba quidem dato signo, pergit ad demonstratum iter callium. *tridui alimenta portare* militem iusserat leviter armatum. Sed praeter invias rupes ac praerupta saxa, vestigium subinde fallentia, nix cumulata vento ingredientes fatigabat: quippe velut in foveas delati hauriebantur; et cum a commilitonibus levarentur, trahebant magis adiuvantes, quam sequebantur. Nox quoque, et ignota regio, ac dux, incertum an satis fidus, multiplicabant metum: *si custodes fefellisset; quasi feras bestias ipsos posse deprehendi. ex unius captivi vel fide, vel anima, pendere & regis salutem, & suam.* Tandem venere in iugum, a

dextera iter ad ipſum Ariobarzanem erat: hic Philotam et Coenon cum Amynta et Polyperconte, expeditam habentes manum, reliquit, monitos, *ut quia eques pediti erat mixtus, qua pinguiſſimum eſſet ſolum, & pabuli fertile, ſenſim procederent:* duces itineris de captivis dati. Ipſe cum armigeris et ala, quam *Agema* appellant, ardua ſemita, ſed longius a ſtationibus hoſtium remota, multa cum vexatione proceſſit. Medius erat dies, et fatigatis neceſſaria quies; quippe tantundem itineris ſupererat, quantum emenſi erant; ſed minus praecipitis atque ardui. Itaque refectis cibo ſomnoque militibus, ſecunda vigilia ſurgit, et cetera quidem haud aegre praeteriit. ceterum, qua ſe iugum montium paulatim ad planiora demittit, ingens vorago concurſu cavata torrentium iter ruperat. ad haec arborum rami alius alio implicati et coeuntes, ut perpetuam obiecerant ſepem. Deſperatio igitur ingens, adeo, ut vix lacrimis abſtinerent, inceſſerat. Praecipue obſcuritas terrori erat: nam etiam ſi qua ſidera internitebant, continenti fronde tectae arbores conſpicere prohibebant. ne aurium quidem uſus ſupererat, ſilvas quatiente vento; quae concutientibus ramis maiorem quam pro flatu ſonum reddebant. Tandem exſpectata lux omnia, quae terribiliora nox fecerat, minuit: circumiri brevi ſpatio poterat eluvies; et ſibi quisque dux itineris coeperat fieri. Evadunt ergo in editum verticem: ex quo hoſtium ſtatione conſpecta, ſtrenue armati, a tergo ſe oſtendunt nihil tale metuentibus; quorum pauci, qui congredi auſi erant, caeſi ſunt. Itaque hinc morientium gemitus; hinc ad

ſuos recurrentium miſerabilis facies; in tegros quoque, antea quam diſcrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in caſtra, quis Craterus praeerat, illato, ad occupandas anguſtias, in quibus pridie haeſitarat, miles educitur. ſimul et Philotas cum Polyperconte Amyntaque et Coeno diverſum iter ingredi iuſſus, alium terrorem intulit barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus ancipiti malo oppreſſi, memorabile tamen proelium edunt. ut opinor, ignaviam quoque neceſſitas acuit; et ſaepe deſperatio ſpei cauſa eſt. Nudi complectebantur armatos, et ingenti corporum mole ſecum ad terram detrahentes, ipſorum telis pleroſque fodiebant. Ariobarzanes tamen, XL ferme equitibus et quinque millibus peditum ſtipatus, per mediam aciem Macedonum cum multo ſuorum atque hoſtium ſanguine erupit; Perſepolim urbem caput regionis occupare feſtinans. Sed a cuſtodibus urbis excluſus, conſecutis ſtrenue hoſtibus, cum omnibus fugae comitibus renovato proelio cecidit. Craterus quoque
5 raptim agmine acto ſupervenit. Rex eodem loco, quo hoſtium copias fuderat, caſtra communivit. Quamquam enim undique fugati hoſtes victoriam conceſſerant; tamen praealtae praecipiteſque foſſae, pluribus locis obiectae, abruperant iter: ſenſimque et caute progrediendum erat, iam non hoſtium, ſed locorum fraude ſuſpecta. Procedenti ei literae redduntur a Tyridate, cuſtode regiae pecuniae, indicantes, *eos, qui in urbe eſſent, audito eius adventu, diripere velle theſauros; properaret occupare: expeditum iter eſſe, quamquam Araxes amnis interfluat.* Nullam

virtutem regis istius magis, quam celeritatem laudaverim. relictis enim pedestribus copiis, tota nocte cum equitibus, itineris tanto spatio fatigatis, ad Araxem prima luce pervenit. Vici erant in propinquo; quibus direptis ac dirutis, pontem ex materia eorum, subditis saxis, strenue induxit. Iamque haud procul urbe erant; cum miserabile agmen, inter pauca fortunae exempla memorandum, regi occurrit. Captivi erant Graeci ad quatuor millia fere, quos Persae vario suppliciorum modo affecerant. alios pedibus, quosdam manibus auribusque amputatis, inustisque barbararum literarum notis, in longum sui ludibrium reservaverant; et cum se quoque alienae ditionis esse cernerent; volentes regi occurrere non prohibuerant. Inusitata simulacra, non homines videbantur; nec quidquam in illis praeter vocem poterat agnosci. plures igitur lacrimas commovere, quam profuderant ipsi. quippe in tam multiplici variaque fortuna singulorum, intuentibus similes quidem, sed tamen dispares poenas, quis maxime miserabilis esset, liquere non poterat. Ut vero *Iovem illi tandem Graeciae ultorum aperuisse oculos* conclamavere; omnes pari supplicio affecti sibi videbantur. Rex abstersis, quas profuderat, lacrimis, *bonum habere animum* iubet; *visuros urbes suas coniugesque*: et castra inde duo ab urbe stadia communit. Graeci excesserant vallo, deliberaturi, quid potissimum a rege peterent: cumque aliis *sedes in Asia rogare*, aliis *reverti domos* placeret; Euthymon Cymaeus ita locutus ad eos fertur. *Hi, qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc est, supplicia*

(quorum nos pudeat magis an poeniteat, incertum est) ostentare Graeciae velut laetum spectaculum cupimus. At ii optime miserias ferunt, qui abscondunt : nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quam solitudo, & status prioris oblivio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant, quam celeriter lacrimae inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit ; nam & calamitas querula est, & superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet, cum de aliena deliberat : & nisi mutuo essemus miseri, olim alius alii potuissemus esse fastidio. Quid mirum est, fortunatos semper parem quaerere? Obsecro vos, olim vita defuncti, quaeramus locum, in quo haec semesa membra obruamus : ubi horribiles cicatrices celet exsilium. Grati prorsus coniugibus, quas iuvenes duximus, revertemur! Liberi in flore & aetatis & rerum agnoscent, & fratres ergastuli detrimenta? Et quota pars nostri tot obire terras potest? procul Europa in ultima Orientis relegati, senes, debiles, maiore membrorum parte mulctati, tolerabimus scilicet, quae armatos & victores fatigaverunt. Coniuges deinde, quas captis sors & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? cum his venientes nemo agnoscere volet. relinquemus ergo extemplo praesentia pignora, cum incertum sit, an visuri simus ea quae petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse coeperunt. Haec Euthymon. Contra Theaetetus Atheniensis orsus est dicere. *Neminem pium habitu corporis suos aestimaturum ; utique saevitia hostis, non natura calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortuita : tristem enim de mortalitate ferre sententiam ; &*

desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos, quod ipsi nunquam ausi optare forent, offerre patriam, coniuges, liberos, & quidquid homines vel vita aestimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hoc carcere erumperent, alium domi esse coeli haustum; alium lucis adspectum: mores, sacra, linguae commercium etiam a barbaris expeti; quae ingenita ipsi omissuri sint sua sponte; non ob aliud tam calamitosi, quam quod illis, carere coacti essent. Se certe rediturum ad penates & in patriam; tantoque beneficio regis usurum: si quos contubernii, librorumque, quos servitus coegisset agnoscere, amor detineret; relinquerent, quibus nil patria carius est. Pauci huius sententiae fuere; ceteros consuetudo, natura potentior, vicit. Consenserunt, *petendum esse a rege, ut aliquam ipsis attribueret sedem.* Centum ad hoc electi sunt: quos Alexander ratus, quod ipse praestare cogitabat, petituros, *iumenta*, inquit, *assignari quae vos veherent: & singulis vestrum mille denarium dari iussi. Cum redieritis in Graeciam, praestabo, ne quis statum suum, si haec calamitas absit, vestro credat esse meliorem.* Illi obortis lacrimis terram intuebantur, nec aut erigere vultus, aut loqui audebant: tandem rege tristitiae causam exigente, Euthymon similia iis, quae in consilio dixerat, respondit. Atque ille non fortunae solum eorum, sed etiam poenitentiae misertus, *terna millia denarium singulis dari* iussit: denae vestes adiectae sunt; et armenta cum pecoribus ac frumento data: ut coli serique attributus iis ager posset. Postero die convo- 6 catos duces copiarum docet, *nullam infestiorem urbem Graecis esse quam regiam veterum Persidis regum.*

hinc illa immensa agmina infusa : hinc Darium prius, deinde Xerxem Europae impium intulisse bellum. excidio illius parentandum esse maioribus. Iamque barbari, deserto oppido, qua quemque metus agebat, diffugerant; cum rex phalangem nil cunctatus inducit. Multas urbes, refertas opulentia regia, partim expugnaverat, partim in fidem acceperat: sed urbis huius divitiae vicere praeterita. In hanc totius Persidis opes congesserant barbari. aurum argentumque cumulatum erat: vestis ingens modus: supellex non ad usum modo, sed ad ostentationem luxus comparata. Itaque inter ipsos victores ferro dimicabatur; pro hoste erat, qui pretiosiorem occupaverat praedam: et cum omnia, quae reperiebantur, capere non possent; iam res non occupabantur, sed aestimabantur. Lacerabant regias vestes, ad se quisque partem trahentes: dolabris pretiosae artis vasa caedebant: nihil neque intactum erat, nec integrum ferebatur; abrupta simulacrorum membra, ut quisque avellerat, trahebat. Neque avaritia solum, sed etiam crudelitas in capta urbe grassata est: auro argentoque onusti vilia captivorum corpora trucidabant; passimque obvii caedebantur, quos antea pretium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hostium manus voluntaria morte occupaverunt; pretiosissima vestium induti, e muris semetipsos cum coniugibus ac liberis in praeceps iactantes. Quidam ignes, quod paulo post facturus hostis videbatur, subiecerant aedibus, ut cum suis vivi cremarentur. Tandem *suis* rex *corporibus, & cultu feminarum abstinere* iussit. Ingens pecuniae captivae modus traditur, prope ut fidem excedat.

ceterum aut de aliis quoque dubitamus; aut credimus, in huius urbis gaza fuisse C et XX millia talenta: ad quae vehenda (namque ad usus belli secum portare decreverat) *iumenta & camelos a Susis & Babylone contrahi* iussit. Accessere ad hanc pecuniae summam captis Persagadis sex millia talentorum. Cyrus Persagadum urbem condiderat, quam Alexandro praefectus eius Gobares tradidit. Rex arcem Persepolis, III millibus Macedonum praesidio relictis, *Nicarthidem tueri* iubet: Tyridati quoque, qui gazam tradiderat, servatus est honos, quem apud Darium habuerat: magnaque exercitus parte et impedimentis ibi relictis, Parmenionem Craterumque praefecit. Ipse cum mille equitibus, peditumque expedita manu, interiorem Persidis regionem, sub ipsum Vergiliarum sidus petiit: multisque imbribus et prope intolerabili tempestate vexatus, procedere tamen, quo intenderat, perseveravit. Ventum erat ad iter perpetuis obsitum nivibus, quas frigoris vis gelu adstrinxerat. Locorum squalor et solitudines inviae fatigatum militem terrebant, *humanarum rerum terminos se videre* credentem. Omnia vasta, atque sine ullo humani cultus vestigio attoniti intuebantur; et *antequam lux quoque & coelum ipsos deficerent*, reverti iubebant. Rex castigare territos supersedit: ceterum ipse equo desiliit, pedesque per nivem et concretam glaciem ingredi coepit. erubuerunt non sequi, primum amici, deinde copiarum duces, ad ultimum milites. Primusque rex dolabra glaciem perfringens, iter sibi fecit: exemplum regis ceteri imitati sunt. Tandem propemodum invias silvas emensi, huma-

ni cultus rara vestigia et passim errantes pecorum greges reperere: et incolae, qui sparsis tuguriis habitabant, cum se callibus inviis septos esse credidissent, ut conspexere hostium agmen, interfectis, qui comitari fugientes non poterant, devios montes, et obsitos nivibus petiverunt. Inde per colloquia captivorum paulatim feritate mitigata, tradidere se regi. nec in deditos gravius consultum. Vastatis deinde agris Persidis, vicisque compluribus redactis in potestatem, ventum est in Mardorum gentem bellicosissimam, et multum a ceteris Persis cultu vitae abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos seque ac coniuges et liberos condunt: pecorum, aut ferarum carne vescuntur. Ne feminis quidem pro naturae habitu molliora ingenia sunt: comae prominent hirtae: vestis super genua est: funda vinciunt frontem; hoc et ornamentum capitis et telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunae impetus domuit. Itaque trigesimo die, posteaquam a Persepoli profectus erat, eodem rediit. Dona deinde amicis ceterisque pro cuiusque merito dedit. propemodum omnia, quae in ea urbe ceperat, distributa.

7 Ceterum ingentia animi bona, illam indolem, qua omnes reges antecessit, illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis efficiendisque velocitatem, in deditis fidem, in captivis clementiam, in voluptatibus permissis quoque et usitatis temperantiam, haud tolerabili vini cupiditate foedavit. Hoste et aemulo regni reparante tum cum maxime bellum; nuper subactis, quos vicerat, novumque imperium aspernantibus; de die inibat convivia, qui-

bus feminae intererant: non quidem quas violari nefas esset; quippe pellices licentius quam decebat cum armato vivere assuetae. Ex his una Thais et ipsa temulenta, *maximam apud omnes Graecorum initurum gratiam* affirmat, *si regiam Persarum iussisset incendi. exspectare hoc eos, quorum urbes barbari delessent.* Ebrio scorto de tanta re ferente sententiam, unus et alter, et ipsi mero onerati, assentiunt. rex quoque fuit avidior, quam patientior: *quin igitur ulciscimur Graeciam, & urbi faces subdimus?* Omnes incaluerant mero: itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus rex ignem regiae iniecit; tum convivae et ministri, pellicesque. Multa cedro aedificata erat regia: quae celeriter igne concepto, late fudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul ab urbe tendebat, conspexit; fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum regiae ventum est; vident regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant, aqua; aridam materiam in incendium iacere coeperunt. Hunc exitum habuit regia totius Orientis, unde tot gentes ante iura petebant: patria tot regum; unicus quondam Graeciae terror; molita mille navium classem, et exercitus, quibus Europa inundata est; contabulato mari molibus, perfossisque montibus, in quorum specus fretum immissum est. Ac ne longa quidem aetate, quae excidium eius secuta est, resurrexit. Alias urbes habuere Macedonum reges, quas nunc habent Parthi; huius vestigium non inveniretur, nisi Araxes amnis ostenderet. haud procul moenibus fluxerat, inde ur-

bem fuiffe xx ftadiis diftantem credunt magis quam fciunt accolae. Pudebat Macedones, tam praeclaram urbem a commeffabundo rege deletam effe. Itaque res in ferium verfa eft; et imperaverunt fibi, ut crederent *illo potiffimum modo fuiffe delendam.* Ipfum, ut primum gravatam ebrietate mentem quies reddidit, poenituiffe conftat, et dixiffe *: maiores poenas Perfas Graecis daturos fuiffe, fi ipfum in folio regiaque Xerxis refpicere coacti effent.* Poftero die Lycio, itineris, quo Perfidem intraverat, duci, xxx talenta dono dedit. Hinc in regionem Mediae tranfiit, ubi fupplementum novorum militum e Cilicia occurrit. peditum erant quinque millia, equites mille: utrifque Plato Athenienfis praeerat. his copiis auctus,
8 Darium perfequi ftatuit. Ille iam Ecbatana pervenerat caput Mediae. urbem hanc nunc tenent Parthi, eaque aeftiva agentibus fedes eft. Adire deinde Bactra decreverat : fed veritus, ne celeritate Alexandri occuparetur, confilium iterque mutavit. Aberat ab eo Alexander ftadia MD, fed iam nullum intervallum adverfus celeritatem eius fatis longum videbatur. Itaque proelio magis, quam fugae fe praeparabat. xxx millia peditum fequebantur, in quibus Graecorum erant quatuor millia, fide erga regem ad ultimum invicta. funditorum quoque et fagittariorum manus quatuor millia expleverat, praeter hos III millia et CCC equites erant, maxime Bactrianorum. Beffus praeerat, Bactrianae urbis regionifque praefectus. Cum hoc agmine Darius paulum declinavit via militari, iuffis praecedere lixis impedimentorum cuftodibus. Confilio deinde advocato, *fi me cum igna-*

vis, inquit, *& pluris qualemcunque vitam honesta morte aestimantibus, fortuna iunxisset; tacerem potius, quam frustra verba consumerem. Sed maiore, quam vellem, documento, & virtutem vestram, & fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis sim, quam dubitare, an vestri similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quae sub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persecuti estis. Fides vestra & constantia, ut regem me esse credam, facit. Proditores & transfugae in urbibus meis regnant: non hercule qui tanto honore digni habeantur; sed ut praemiis eorum vestri solicitentur animi. meam tamen fortunam quam victoris maluistis sequi; dignissimi quibus, si ego non possim, dii pro me gratiam referant. & mehercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quae non in coelum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamsi consilium fugae, a qua multum abhorret animus, agitassem; vestra tamen virtute fretus, obviam issem hosti. Quousque enim in regno exsulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem? cum liceat experto belli fortunam, aut reparare quae amisi, aut honesta morte defungi. Nisi forte satius est exspectare victoris arbitrium, & Mazaei & Mithrenis exemplo precarium accipere regnum nationis unius. ut iam malit ille gloriae suae, quam irae obsequi. Nec dii siverint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi quisquam aut condonare possit: nec hoc imperium vivus amittam, idemque erit regni mei, qui & spiritus finis. Si hic animus, si haec lex, nulli non parta libertas est: nemo e vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem*

tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam versabilis fortuna sit, documentum ipse sum. nec immerito mitiores vices eius exspecto. Sed si iusta ac pia bella dii aversantur; fortibus tamen viris licebit honeste mori. Per ego vos decora maiorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt; per illos viros, quibus stipendium Macedonia quondam tulit; per tot navium classes in Graeciam missas, per tot trophaea regum oro & obtestor, ut nobilitate vestra gentisque dignos spiritus capiatis: ut eadem constantia animorum, qua praeterita tolerastis, experiamini, quidquid deinde fors tulerit. Me certe in perpetuum aut victoria egregia nobilitabit,
9 *aut pugna.* Haec dicente Dario, praesentis periculi species omnium simul corda animosque horrore perstrinxerat, nec aut consilium suppetebat, aut vox; cum Artabazus, vetustissimus amicorum, quem hospitem fuisse Philippi saepe diximus, *Nos vero*, inquit, *pretiosissima vestium induti, armisque quanto maximo cultu possumus adornati, regem in aciem sequemur: ea quidem mente, victoriam ut speremus, mortem non recusemus.* Assensu excepere ceteri hanc vocem. sed Nabarzanes, qui in eodem consilio erat cum Besso, inauditi antea facinoris societate inita, regem suum per milites, quibus ambo praeerant, comprehendere et vincire decreverant: ea mente, ut si Alexander ipsos insecutus foret, tradito rege vivo inirent gratiam victoris, magni profecto cepisse Darium aestimaturi; sin autem eum effugere potuissent, interfecto Dario, regnum sibi occuparent, bellumque renovarent. Hoc parricidium cum diu volutassent, Nabarzanes aditum nefariae spei

praeparans, *Scio me*, inquit, *sententiam esse dicturum, prima specie haudquaquam auribus tuis gratam. Sed medici quoque graviores morbos asperis remediis curant; & gubernator, ubi naufragium timet, iactura, quidquid servari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, suadeo; sed ut te ac regnum tuum salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus; & pertinax fortuna Persas urgere non desinit. novis initiis & ominibus opus est. Auspicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appelletur, donec Asia decedat hostis; victor deinde regnum tibi reddat. Hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt: Indi & Sagae in tua potestate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent; ut maior belli moles supersit, quam exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quam odisse vitam. Saepe taedio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est. Proinde si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus; praefectum regionis eius Bessum, regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus iusto regi tibi fiduciarium restituet imperium.* Haud mirum est, Darium non temperasse animo, quamquam tam impiae voci quantum nefas subesset, latebat. itaque, *pessimum*, inquit, *mancipium, reperisti optatum tibi tempus, quo parricidium aperires!* strictoque acinace interfecturus videbatur; ni propere Bessus Bactrianique, tristium specie, ceterum, si perseveraret, vincturi, circumstetissent.

Nabarzanes interim elapsus, mox et Bessus secutus, copias, quibus praeerant, *a cetero exercitu secedere* iubent; secretum inituri consilium. Artabazus convenientem praesenti fortunae sententiam orsus, mitigare Darium temporum identidem admonens coepit. *Ferret aequo animo qualiumcunque, suorum tamen, vel stultitiam, vel errorem. Instare Alexandrum gravem, etiamsi omnes praesto essent: quid futurum, si persecuti fugam ipsius alienentur a rege?* Ea re paruit Artabazo; et quamquam movere castra statuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco substitit. sed attonitus moestitia simul et desperatione, tabernaculo se inclusit. Ergo in castris, quae nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant; nec in commune, ut antea, consulebatur. Dux Graecorum militum Patron *arma capere* suos iubet, *paratosque esse ad exsequendum imperium*. Persae secesserant: Bessus cum Bactrianis erat; tentabatque Persas abducere, *Bactra, & intactae regionis opulentiam, simulque quae manentibus instarent pericula*, ostentans. Persarum omnium eadem fere fuit vox, *nefas esse deseri regem*. Inter haec Artabazus omnibus imperatoriis fungebatur officiis. ille Persarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc singulos, nunc universos non ante destitit, quam satis constaret imperata facturos. Idem aegre a Dario impetravit, *ut cibum caperet*,
10 *animumque regis*. At Bessus et Nabarzanes olim agitatum scelus exsequi statuunt, regni cupiditate accensi: Dario autem incolumi tantas opes sperare non poterant. Quippe in illis gentibus regum eximia maiestas est. ad nomen quoque barbari conveniunt; et

pristinae veneratio fortunae sequitur adversam. Inflabat impios animos regio cui praeerant, armis virisque et spatio locorum nulli earum gentium secunda. tertiam partem Asiae tenet: multitudo iuniorum, exercitus, quos amiserat Darius, aequabat. Itaque non illum modo, sed etiam Alexandrum spernebant: inde vires imperii repetituri, si regionis potiri contigisset. Diu omnibus cogitatis, placuit per milites Bactrianos, ad omne obsequium destinatos, regem comprehendere; mittique nuntium ad Alexandrum, qui indicaret, *vivum asservari eum.* si, id quod timebant, proditionem aspernatus esset; occisuri Darium, et Bactra cum suarum gentium manu petituri. Ceterum propalam comprehendi Darius non poterat, tot Persarum millibus laturis opem regi: Graecorum quoque fides timebatur. Itaque quod non poterant vi, fraude assequi tentant: poenitentiam secessionis simulare decreverant, et excusare apud regem consternationem suam. Interim qui Persas solicitarent mittuntur: hinc spe, hinc metu militares animos versant; *ruinae rerum illos subdere capita; in perniciem trahi; cum Bactra pateant, exceptura eos donis & opulentia, quantam animis concipere non possint.* Haec agitantibus Artabazus supervenit, sive regis iussu, sive sua sponte, affirmans, *mitigatum esse Darium, & eundem illis amicitiae gradum patere apud regem.* Illi lacrimantes nunc purgare se, nunc Artabazum orare, *ut causam ipsorum tueretur, precesque perferret.* Sic peracta nocte, sub lucis ortu Nabarzanes cum Bactrianis militibus in vestibulo praetorii aderat, titulum solennis officii occulto sceleri praeferens.

Darius signo ad eundum dato, currum pristino more conscendit. Nabarzanes ceterique parricidae procumbentes humi, quem paulo post in vinculis habituri erant, sustinuere venerari, lacrimas etiam poenitentiae indices profuderunt. adeo humanis ingeniis parata simulatio est. Preces deinde suppliciter admotae, Darium, natura simplicem et mitem, non credere modo quae affirmabant, sed etiam flere coegerunt. Ac ne tum quidem cogitati sceleris poenituit, cum intuerentur, qualem et regem et virum fallerent. Ille quidem securus periculi quod instabat, Alexandri manus, quas solas timebat, effugere properabat.

11 Patron autem, Graecorum dux, praecepit suis, *ut arma, quae in sarcinis antea ferebantur, induerent; ad omne imperium suum parati & intenti.* Ipse currum regis sequebatur, occasioni imminens alloquendi eum: quippe Bessi facinus praesenserat. sed Bessus, id ipsum metuens, custos verius, quam comes, a curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac saepius sermone revocato, inter fidem timoremque haesitans, regem intuebatur. qui ut tandem advertit oculos, Bubacem spadonem inter proximos currum sequentem *percontari* iubet, *numquid ipse velit dicere.* Patron, *se vero, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo* respondit. Iussusque *propius accedere*, sine interprete, nam haud rudis Graecae linguae Darius erat: *Rex*, inquit, *ex L millibus Graecorum superfumus pauci, omnis fortunae tuae comites, & in hoc tuo statu iidem, qui florente te fuimus; quascunque sedes elegeris, pro patria & domesticis rebus petituri. Secundae adversaeque res tuae copulavere nos tecum.*

Per hanc fidem invictam oro & obtestor, in nostris castris tibi tabernaculum statue, nos corporis tui custodes esse patiaris. Amisimus Graeciam; nulla Bactra sunt nobis; spes omnis in te, utinam & in ceteris esset. Plura dici non attinet. custodiam corporis tui externus & alienigena non deposcerem, si crederem alium posse praestare. Bessus, quamquam erat Graeci sermonis ignarus, tamen stimulante conscientia indicium profecto Patronem detulisse credebat: et interpretis Graeci relato sermone exemta dubitatio. Darius autem, quantum ex vultu concipi poterat, haud sane territus, percontari Patrona *causam consilii, quod afferret*, coepit. Ille non ultra differendum ratus, *Bessus*, inquit, *& Nabarzanes insidiantur tibi, in ultimo discrimine & fortunae tuae & vitae. Hic dies aut parricidis, aut tibi futurus ultimus.* Et Patron quidem egregiam conservati regis gloriam tulerat. Eludant licet, quibus forte ac temere humana negotia volvi agique persuasum est. Equidem aeterna constitutione crediderim, nexuque causarum latentium, et multo ante distinatarum, suum quemque ordinem immutabili lege percurrere. Darius certe respondit: *quamquam sibi Graecorum militum fides nota sit; nunquam tamen a popularibus suis recessurum. difficilius sibi esse damnare, quam decipi. quidquid fors tulisset, inter suos perpeti malle, quam transfugam fieri. Sero se perire, si salvum esse sui milites nollent.* Patron, desperata salute regis, ad eos, quibus praeerat, rediit; omnia pro fide experiri paratus. At Bessus occidendi protinus 12
regis impetum conceperat. sed veritus ne gratiam Alexandri, ni vivum eum tradidisset, inire non pos-

fet, dilato in proximam noctem sceleris consilio, agere gratias incipit, *quod perfidi hominis insidias, iam Alexandri opes spectantis, prudenter cauteque vitasset. donum eum hosti laturum fuisse regis caput. nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia: sine pignore, sine lare, terrarum orbis exsulem, ancipitem hostem, ad nutum licentium circumferri.* Purganti deinde se, *deosque patrios testes fidei suae* invocanti Darius vultu assentiebat, haud dubius quin vera deferrentur a Graecis; sed eo rerum ventum erat, ut tam periculosum esset non credere suis, quam decipi. XXX millia erant, quorum inclinata in scelus levitas timebatur; IV millia Patron habebat: quibus si credidisset salutem suam, damnata popularium fide, parricidio excusationem videbat offerri. Itaque praeoptabat immerito, quam iure violari. Besso tamen insidiarum consilium purganti respondit, *Alexandri sibi non minus iustitiam, quam virtutem esse perspectam. Falli eos, qui proditionis ab eo praemium exspectent: violatae fidei neminem acriorem fore vindicem ultoremque.* Iamque nox appetebat, cum Persae more solito armis positis ad necessaria ex proximo vico ferenda discurrunt. At Bactriani, ut imperatum erat a Besso, armati stabant. Inter haec Darius *Artabazum acciri* iubet; expositisque, quae Patron detulerat, *haud dubitare* Artabazus *quin transeundum esset in castra Graecorum. Persas quoque periculo vulgato secuturos.* Destinatus sorti suae, et iam nullius salubris consilii patiens, unicam in illa fortuna opem Artabazum ultimum illum visurus amplectitur; perfususque mutuis lacrimis, *inhaerentem sibi*

avelli iubet: *capite deinde velato*, ne inter gemitus digredientem velut a rege intueretur; in humum pronum corpus abiecit. Tum vero custodiae eius assueti, quos regis salutem vel periculo vitae tueri oportebat, dilapsi sunt; cum armatis, quos iam adventare credebant, haud rati se futuros pares. Ingens ergo in tabernaculo solitudo erat, paucis spadonibus, quia quo discederent non habebant, circumstantibus regem. At ille remotis arbitris, diu aliud atque aliud consilium animo volutabat. Iamque solitudinem, quam paulo ante pro solatio petiverat, perosus, *Bubacem vocari* iubet. quem intuens, *Ite*, inquit, *consulite vobis, ad ultimum regi vestro, ut decebat, fide exhibita. ego hic legem fati mei exspecto. forsitan mireris quod vitam non finiam? alieno scelere, quam meo mori malo.* Post hanc vocem spado gemitu non modo tabernaculum, sed etiam castra complevit. Irrupere deinde alii, laceratisque vestibus lugubri et barbaro ululatu regem deplorare coeperunt. Persae, ad illos clamore perlato, attoniti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inciderent, nec quiescere audebant, ne impie deserere regem viderentur. Varius ac dissonus clamor sine duce ac sine imperio totis castris referebatur. Besso et Nabarzani nuntiaverant sui, *regem a semetipso interemtum esse.* planctus eos deceperat. Itaque citatis equis advolant, sequentibus quos ad ministerium sceleris delegerant: et cum tabernaculum intrassent, *quia regem vivere* spadones indicabant, *comprehendi vincirique* iusserunt. Rex curru paulo ante vectus, et deorum a suis honoribus cultus, nulla externa ope admota, captivus servo-

rum ſuorum, in ſordidum vehiculum pellibus undique contectum imponitur. Pecunia regis et ſupellex, quaſi iure belli diripitur, onuſtique praeda, per ſcelus ultimum parta, fugam intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio parebant, Graeciſque militibus Parthienem petebat, omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Perſae, promiſſis Beſſi onerati, maxime quia nemo alius erat, quem ſequerentur, coniunxere ſe Bactrianis, agmen eorum tertio aſſecuti die. Ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt; nova ludibria ſubinde excogitante fortuna. Et ne forte cultu regio poſſet agnoſci, ſordidis pellibus vehiculum intexerant: ignoti iumenta agebant, ne percontantibus in agmine monſtrari poſſet: cuſtodes
13 procul ſequebantur. Alexander, audito Darium moviſſe ab Ecbatanis, omiſſo itinere, quod patebat in Mediam, fugientem inſequi pergit ſtrenue. Tabas oppidum eſt in Paraetacene ultima: ibi transfugae nuntiant, *praecipitem fuga Bactra petere Darium.* Certiora deinde cognoſcit ex Bagyſthene Babylonio, *non equidem vinctum regem, ſed in periculo eſſe aut mortis, aut vinculorum.* Rex ducibus convocatis, *maximum*, inquit, *opus, ſed labor breviſſimus ſupereſt; Darius haud procul deſtitutus a ſuis, aut oppreſſus. In illo corpore poſita eſt victoria noſtra: & tanta res celeritatis eſt praemium.* Omnes pariter conclamant, *paratos ipſos ſequi; nec labori, nec periculo parcere.* Igitur raptim agmen curſus magis quam itineris modo ducit: ne nocturna quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta ſtadia

processit: perventumque erat in vicum, in quo Darium Bessus comprehenderat. Ibi Melon Darii interpres excipitur. corpore aeger non potuerat agmen sequi, et deprehensus celeritate regis, transfugam se esse simulabat. Ex hoc acta cognoscit. sed fatigatis necessaria quies erat. Itaque delectis equitum sex millibus, trecentos, quos *Dimachas* appellant, adiungit: dorso hi graviora arma portabant, ceterum equis vehebantur; cum res locusque posceret, pedestris acies erat. Haec agentem Alexandrum adeunt Orsillos et Mythracenes, qui Bessi parricidium exosi transfugerant; nuntiabantque, *stadia* D *abesse Persas; ipsos brevius iter monstraturos.* Gratus regi adventus transfugarum fuit. Itaque prima vespera ducibus iisdem cum expedita equitum manu monstratam viam ingreditur; Phalange, *quantum festinare posset, sequi* iussa. Ipse quadrato agmine incedens, ita cursum regebat, ut primi coniungi ultimis possent. CCC stadia processerant, cum occurrit Brocubelus Mazaei filius, Syriae quondam praetor. is quoque transfuga nuntiabat, *Bessum haud amplius quam* CC *stadia abesse. Exercitum, utpote qui nihil praecaveret, incompositum inordinatumque procedere. Hyrcaniam videri petituros. si festinaret sequi, palantibus superventurum. Darium adhuc vivere.* Strenuo alioqui cupiditatem consequendi transfuga iniecerat. itaque calcaribus subditis, effuso cursu eunt. Iamque fremitus hostium iter ingredientium exaudiebatur; sed prospectum ademerat pulveris nubes. paulisper ergo inhibuit cursum, donec consideret pulvis. Iamque conspecti a barbaris erant, et abeun-

tium agmen conſpexerant; nequaquam futuri pares, ſi Beſſo tantum animi fuiſſet ad proelium, quantum ad parricidium fuerat. Namque et numero barbari praeſtabant, et robore: ad hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen Alexandri, et fama, maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Beſſus, et ceteri facinoris eius participes, vehiculum Darii aſſecuti, coeperunt hortari eum, *ut conſcenderet equum, & ſe hoſti fuga eriperet.* Ille *deos ultores adeſſe* teſtatur, et *Alexandri fidem* implorans, negat, *ſe parricidas velle comitari.* Tum vero ira quoque accenſi, tela iniiciunt in regem; multisque confoſſum vulneribus relinquunt. Iumenta quoque, ne longius proſequi poſſent, convulnerantur; duobus ſervis, qui regem comitabantur, occiſis. Hoc edito facinore, ut veſtigia fugae ſpargerent, Nabarzanes Hyrcaniam, Beſſus Bactra, paucis equitum comitantibus, petebant: barbari ducibus deſtituti, qua quemque aut ſpes ducebat, aut pavor, diſſipabantur: D tantum equites congregaverant ſe, incerti adhuc, reſiſterene melius eſſet, an fugere. Alexander, hoſtium trepidatione comperta, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam praemittit: ipſe cum ceteris ſequitur. III ferme millia reſiſtentium occiſa ſunt; reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, iubente rege, *ut caedibus abſtineretur.* Nemo captivorum erat, qui monſtrare Darii vehiculum poſſet: ſinguli, ut quaeque prehenderant, ſcrutabantur; nec tamen ullum veſtigium fugae regis exſtabat. Feſtinantem Alexandrum vix tria millia equi-

tum persecuta sunt. at in eos, qui lentius sequebantur, incidebant universa fugientium agmina. vix credibile dictu, plures captivi, quam qui caperent, erant: adeo omnem sensum territis fortuna penitus excusserat, ut nec hostium paucitatem, nec multitudinem suam satis cernerent. Interim iumenta, quae Darium vehebant, nullo regente decesserant militari via, et errore delata per IV stadia, in quadam valle constiterant, aestu, simulque vulneribus fatigata. Haud procul erat fons, ad quem monstratum a peritis Polystratus Macedo siti maceratus accessit; ac dum galea haustam aquam sorbet, tela iumentorum deficientium corporibus infixa conspexit. Miratusque confossa potius, quam abacta esse, semivivi * * *

Veteres scripti cusique hic deficiunt. quae in recentioribus adtexuntur, ut a genuinis dignosci possint, minori typo subiiciemus. Et quamquam alibi nova supplementa suis quaeque locis inserenda promiserim: cum ob alias causas; tum etiam inprimis, ne si recepta mutarentur, plus ex ea re confusionis, quam commodi nasceretur; quando etiam versiculi & Index ad recentiora exemplaria responderent; supplementa nostra in calce Curtiani operis separatim proponi, consultius visum est: inde, qui volet, petat.

* hominis corpus, cum propius accessisset, in sordido vehiculo pellibus contecto situm reperit: atque Darium, multis quidem vulneribus confossum, adhuc tamen spirantem, esse cognovit. Qui applicito captivo, cum civem ex voce cognovisset, *id saltem praesentis fortunae solatium se habere dixit, quod apud intellecturum locuturus esset, nec incassum postremas voces emissurus. Haecque Alexandro perferri iubet: Se*

nullis in eum meritorum officiis, maximorum autem illi debitorem mori. Agere tamen ei maximas gratias pro beneficiis in matrem, coniugem, liberosque suos impensis: iis enim vitam, & pristini status reverentiam dignitatemque concessam: sibi autem a cognatis atque amicis, quibus & regna & vitam dederit, illa omnia erepta esse. precari se, ut illi victori terrarum omnium imperium contingat. Ultionem sceleris erga se perpetrati, non solum sua, sed exempli, omniumque regum causa, non negligere, illi cum decorum, tum utile futurum. Iamque deficiens aquam poposcit : quam allatam postquam bibit, Polystrato, qui eam tulerat, *Quisquis es mortalium*, inquit, *hoc mihi extremum universae calamitatis genus accidit, ut pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam; at referat Alexander: Alexandro vero dii, pro eius summa in meos humanitate ac clementia. Cui hoc fidei regiae unicum dextrae pignus pro me dabis.* Haec dicentem, accepta Polystrati manu, vita destituit. Quibus Alexandro nuntiatis, ad corpus demortui perveniens, tam indignam illo fastigio mortem, lacrimis prosecutus est. demtaque sibi chlamyde, corpus illius contexit: atque regio ornatum cultu, ad matrem Sisygambim, patrio regioque more sepeliendum, atque regiis maiorum suorum tumulis inferendum, misit.

Q. CURTII RUFI

DE

REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

HISTORIARUM

LIBER VI.

Q. CURTII RUFI

DE

REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

HISTORIARUM

LIBER VI.

ARGUMENTUM.

Proelii inter Lacedaemonios atque Macedones descriptio, & pax ab Alexandro victore Graecis, qui eo absente defecerant, concessa, 1. Alexander bello invictus, otio & deliciis frangitur; unde rumor in castris, qui torpentem excitat, 2. Hortatoria Alexandri ad milites oratio, ut bellum in Asia inchoatum persequantur & absolvant, 3. Zioberis miri fluminis descriptio. Alexander Nabarzani per literas salutem quaerenti veniam pollicetur. Deinde mari Caspio & Hyrcaniae proximus, quosdam Darii praefectos recipit in gratiam, 4. Artabazo, summa cum animi benevolentia excepto, Graecis qui Darium adiuverant parcit Alexander, & Mardorum gente debellata, Amazonicae cuiusdam reginae petitioni satisfacit, 5. Macedones Alexandri offenduntur moribus, qui ut seditionem averteret, ad bellum Besso inferendum mentem convertit, quod & strategemate inchoat: ac Satibarzanem, quod defecisset, primum persequitur: barbaros a montibus fortiter dispellit: Artacacnam expugnat, 6. Coniurationem in Alexandrum Dymnus Nicomacho, hic per Zeballinum fratrem Alexandro detegit. Hinc mors Dymni, qui ipse sibi manus infert, 7. Amicorum regiorum consilio Philotas Parmenionis filius, coniurationis auctor & particeps creditus, capitur, ac velato

capite in regiam abducitur, 8. De coniuratione, adversus Philotam expostulatoria Alexandri ad milites oratio, coram quibus Philotas adductus, defensionem parat, 9. Apologetica Philotae oratio, qua coniurationis accusationem prolixe refellit, 10. Concio quodam Belone accensa, in Philotam surgit. Is paulo post, ut se cruciatibus liberaret, fictae coniurationis circumstantias aperit, cumque aliis qui accusantur, saxis a Nicomacho obruitur, 11.

1 PUGNAE discrimen immisit, obtruncatisque, qui promtius resistebant, magnam partem hostium propulit. Coeperant fugere victores: et donec avidius sequentes in planum deduxere, multi cadebant; sed ut primum locus, in quo stare posset, fuit, aequis viribus dimicatum est. Inter omnes tamen Lacedaemonios rex eminebat, non armorum modo et corporis specie, sed etiam magnitudine animi, quo uno vinci non potuit. Undique nunc cominus, nunc eminus petebatur; diuque arma circumferens alia tela clypeo excipiebat, corpore alia vitabat: donec hasta femora perfossa plurimo sanguine effuso destituere pugnantem. Ergo clypeo suo exceptum armigeri raptim in castra referebant, iactationem vulnerum haud facile tolerantem. Non tamen omisere Lacedaemonii pugnam; et ut primum sibi quam hosti aequiorem locum capere potuerunt; densatis ordinibus effuse fluentem in se aciem excepere. Non aliud discrimen vehementius fuisse memoriae proditum est. Duarum nobilissimarum bello gentium exercitus pari Marte pugnabant. Lacedaemonii vetera, Macedones praesentia decora intuebantur: illi pro libertate, hi pro dominatione pugnabant: La-

cedaemoniis dux, Macedonibus locus deerat. Diei quoque unius tam multiplex casus modo spem, modo metum utriusque partis augebat: velut de industria inter fortissimos viros certamen aequante fortuna. Ceterum angustiae loci, in quo haeserat pugna, non patiebantur totis congredi viribus. spectabant ergo plures, quam inierant proelium, et qui extra teli iactum erant, clamore invicem suos accendebant. Tandem Laconum acies languescere, lubrica arma sudore vix sustinens; pedem deinde referre coepit urgente hoste; ac apertius fugere. Insequebatur dissipatos victor, et emensus cursu omne spatium, quod acies Laconum obtinuerat, ipsum Agim persequebatur. Ille, ut fugam suorum, et proximos hostium conspexit, *deponi* se iussit: expertusque membra an impetum animi sequi possent, postquam deficere se sensit, poplitibus semet excepit; galeaque strenue sumta, clypeo protegens corpus, hastam dextra vibrabat, ultro vocans hostem, *si quis iacenti spolia demere auderet*. Nec quisquam fuit, qui sustineret cominus congredi; procul missilibus appetebatur, ea ipsa in hostem retorquens: donec lancea nudo pectori infixa est: qua ex vulnere evulsa inclinatum ac deficiens caput clypeo paulisper excepit; deinde linquente spiritu pariter ac sanguine, moribundus in arma procubuit. Cecidere Lacedaemoniorum v millia, et CCCLX: ex Macedonibus haud amplius CCC. ceterum vix quisquam nisi saucius revertit in castra. Haec victoria non Spartam modo, sociosque eius; sed etiam omnes, qui fortunam belli spectaverant, fregit. Nec fallebat Anti-

patrum, diſſentire ab animis gratulantium vultus; ſed bellum finire cupienti opus erat decipi. et quamquam fortuna rerum placebat; invidiam tamen, quia maiores res erant, quam quas praefecti modus caperet, metuebat. quippe Alexander hoſtes vinci voluerat; Antipatrum viciſſe, ne tacitus quidem indignabatur: ſuae demtum gloriae exiſtimans, quidquid ceſſiſſet alienae. Itaque Antipater, qui probe noſſet ſpiritum eius, non eſt auſus ipſe agere arbitria victoriae: ſed concilium Graecorum, *quid fieri placeret*, conſuluit. A quo Lacedaemonii, *nihil aliud quam ut oratores mittere ad regem liceret* precati, veniam defectionis praeter auctores impetraverunt. Megalopolitanis, quorum urbs erat obſeſſa a defectione, Achaei et Elei CXX talenta dare iuſſi ſunt. Hic fuit exitus belli, quod repente ortum, prius tamen finitum eſt, quam Darium A-
2 lexander apud Arbela ſuperaret. Sed ut primum inſtantibus curis laxatus eſt animus, militarium rerum quam quietis otiique patientior; excepere eum voluptates: et quem arma Perſarum non fregerant, vitia vicerunt. Intempeſtiva convivia, et perpotandi pervigilandique inſana dulcedo, ludique, et greges pellicum, omnia in externum lapſa ſunt morem. quem aemulatus quaſi potiorem ſuo, ita popularium animos oculoſque pariter offendit, ut a pleriſque amicorum pro hoſte haberetur. Tenaces quippe diſciplinae ſuae, ſolitoſque parco ac parabili victu ad implenda naturae deſideria deſungi, in peregrina et devictarum gentium mala impulerat. Hinc ſaepius comparatae in caput eius inſidiae: ſe-

cessio militum : et liberior inter mutuas querelas dolor: ipsius deinde nunc ira, nunc suspiciones; quas excitabat inconsultus pavor: ceteraque his similia, quae deinde dicentur. Igitur cum intempestivis conviviis dies pariter noctesque consumeret; satietatem epularum ludis interpolabat : non contentus artificum, quos e Graecia excitaverat, turba. quippe captivae feminarum iubebantur *suo ritu canere*, inconditum et abhorrens peregrinis auribus carmen. Inter quas unam rex ipse conspexit moestiorem quam ceteras, et producentibus eam verecunde reluctantem. excellens erat forma, et formam pudor honestabat; deiectis in terram oculis, et quantum licebat, ore velato, suspicionem praebuit regi, nobiliorem esse, quam ut inter convivales ludos deberet ostendi. Ergo interrogata *quaenam esset? neptem se Ochi, qui nuper regnasset in Persis, filio eius genitam esse*, respondit: *uxorem Histaspis fuisse.* propinquus hic Darii fuerat, magni et ipse exercitus praetor. Adhuc in animo regis tenues reliquiae pristini moris haerebant. itaque fortunam regia stirpe genitae, et tam celebre nomen reveritus, *non dimitti modo captivam, sed etiam restitui ei suas opes* iussit : *virum quoque requiri, ut reperto coniugem redderet.* Postero autem die praecepit Hephaestioni, *ut omnes captivos in regiam iuberet adduci.* ubi singulorum nobilitate spectata, secrevit a vulgo, quorum eminebat genus. Decem hi fuerunt; inter quos repertus est Oxathres Darii frater, non illius fortuna, quam indole animi sui clarior. Sex et viginti millia talentum proxima praeda redacta erant: e quis

duodecim millia in congiarium militum absumta sunt. par huic pecuniae summa custodum fraude subtracta est. Oxydates erat nobilis Perses, qui a Dario capitali supplicio destinatus, cohibebatur in vinculis; huic liberato satrapeam Mediae attribuit: fratremque Darii recepit in cohortem amicorum, omni vetustae claritatis honore servato. Hinc in Parthienem perventum est, tunc ignobilem gentem; nunc caput omnium, qui post Euphratem et Tigrim amnes siti, rubro mari terminantur. Scythae regionem campestrem ac fertilem occupaverunt; graves adhuc accolae. sedes habent et in Europa, et in Asia: qui super Bosphorum colunt, adscribuntur Asiae; at qui in Europa sunt, a laevo Thraciae latere ad Borysthenem, atque inde ad Tanaim alium amnem, recta plaga attinent. Tanais Europam et Asiam medius interfluit. nec dubitatur, quin Scythae, qui Parthos condidere, non a Bosphoro, sed ex regione Europae penetraverint. Urbs erat ea tempestate clara Hecatompylos, condita a Graecis: ibi stativa rex habuit, commeatibus undique advectis. Itaque rumor, otiosi militis vitium, sine auctore percrebruit, *regem contentum rebus, quas gessisset, in Macedoniam protinus redire statuisse.* Discurrunt lymphatis similes in tabernacula, et itineri sarcinas aptant: signum datum crederes, ut vasa colligerent. Totis castris tumultus hinc contubernales suos requirentium, hinc onerantium plaustra, perfertur ad regem. Fecerant fidem rumori temere vulgato Graeci milites, *redire* iussi *domos*, quorum equitibus singulis denariorum sena millia dono dederat. Ipsis

quoque finem militiae adesse credebant. Haud secus quam par erat territus Alexander, qui Indos atque ultima Orientis peragrare statuisset, praefectos copiarum in praetorium contrahit: obortisque lacrimis, *ex medio gloriae spatio revocari se, victi magis, quam victoris fortunam in patriam relaturum* conquestus est. *nec sibi ignaviam militum obstare, sed deorum invidiam; qui fortissimis viris subitum patriae desiderium admovissent, paulo post in eandem cum maiore laude famaque redituris.* Tum vero pro se quisque *operam suam* offerre; difficillima quaeque poscere; polliceri *militum quoque obsequium, si animos eorum leni & apta oratione permulcere voluisset. Nunquam infractos & abiectos recessisse, quoties ipsius alacritatem & tanti animi spiritus haurire potuissent. Ita se facturum esse* respondit. *Illi vulgi aures praeparent sibi.* satisque omnibus, quae in rem videbantur esse, compositis, *vocari ad concionem exercitum* iussit, apud quem talem orationem habuit. *Magnitudinem rerum, quas* 3
gessimus, milites, intuentibus vobis, minime mirum est, & desiderium quietis, & satietatem gloriae occurrere. Ut omittam Illyrios, Triballos, Boeotiam, Thraciam, Spartam, Achaeos, Peloponnesum; quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui. ecce orsi bellum ad Hellespontum, Ionas, Aeolidem servitio barbariae impotentis exemimus: Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisidas, Ciliciam, Syriam, Phoenicem, Armeniam, Persidem, Medos, Parthienem habemus in potestate. plures provincias complexus sum, quam alii urbes ceperant. & nescio, an enumeranti mihi, quae-

dam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque si crederem, satis certam esse possessionem terrarum, quas tanta velocitate domuimus; ego vero, milites, ad penates meos, ad parentem sororesque, & ceteros cives, vel renitentibus vobis erumperem: ut ibi potissimum parta vobiscum laude & gloria fruerer; ubi nos uberrima victoriae praemia exspectant: liberorum, coniugum, parentumque laetitia, pax, quies, rerum per virtutem partarum secura possessio. Sed in novo, & (si verum fateri volumus) precario imperio, adhuc iugum eius rigida cervice subeuntibus barbaris, tempore, milites, opus est, dum mitioribus ingeniis imbuantur, & efferatos mollior consuetudo permulceat. Fruges quoque maturitatem statuto tempore exspectant: adeo etiam illa sensus omnis expertia, tamen sua lege mitescunt. Quid? creditis tot gentes alterius imperio ac nomine adsuetas, non sacris, non moribus, non commercio linguae nobiscum cohaerentes, eodem proelio domitas esse, quo victae sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus; & qui praesentes metuunt, in absentia hostes erunt. Cum feris bestiis res est, quas captas & inclusas, quia ipsarum natura non potest, longior dies mitigat. Et adhuc sic ago tanquam omnia subacta sint armis, quae fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit: Bactra non possidet solum parricida Bessus; sed etiam minatur: Sogdiani, Dahae, Massagetae, Sacae, Indi sui iuris sunt. Omnes hi, simul terga nostra viderint, sequentur. Illi enim eiusdem nationis sunt; nos alienigenae & externi. suis autem quique parent placidius: etiam cum is praeest, qui magis timeri potest. Proinde,

aut quae cepimus, omittenda sunt; aut quae non habemus, occupanda. Sicut in corporibus aegris, milites, nihil quod nociturum est, medici relinquunt; sic nos quidquid obstat imperio, recidamus. Parva saepe scintilla contemta magnum excitavit incendium. Nihil tuto in hoste despicitur: quem spreveris, valentiorem negligentia facies. Ne Darius quidem hereditarium Persarum accepit imperium: sed in sedem Cyri, beneficio Bagoae castrati hominis, admissus, ne vos magno labore credatis Bessum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, si Darium ob hoc vicimus, ut servo eius traderemus imperium. qui ultimum ausus scelus, regem suum, etiam externae opis egentem, certe, cui nos victores pepercissemus, quasi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne a nobis conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem equidem cruci affixum videre festino, omnibus regibus gentibusque fidei, quam violavit, meritas poenas solventem. At hercule, si mox eundem Graecorum urbes aut Hellespontum vastare nuntiatum erit vobis; quo dolore afficiemini, Bessum praemia vestrae occupasse victoriae? Tunc ad repetendas res festinabitis; tunc arma capietis. Quanto autem praestat territum adhuc & vix mentis suae compotem opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium iuga transcurrimus. Non mare illud, quod exaestuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur, non Ciliciae fauces & angustiae includunt: plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriae stamus. pauci nobis fugitivi & domini sui interfectores supersunt. Egre-

gium mehercule opus, & inter prima gloriae vestrae numerandum posteritati famaeque tradetis, Darii quoque hostis, finito post mortem eius odio, parricidas esse vos ultos, neminem impium effugisse manus vestras. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, cum intellexerint vos pia bella suscipere;
4 *& Bessi sceleri, non nomini suo, irasci?* Summa militum alacritate, iubentium, *quocunque vellet, ducere*, oratio excepta est. nec rex moratus impetum; tertioque per Parthienem die ad fines Hyrcaniae penetrat; Cratero relicto cum iis copiis, quibus praeerat, et ea manu, quam Amyntas ducebat, additis sexcentis equitibus, et totidem sagittariis: ut ab incursione barbarorum Parthienem tueretur. Erigyium *impedimenta*, modico praesidio dato, *campestri itinere ducere* iubet. Ipse cum phalange et equitatu CL stadia emensus, castra in valle, qua Hyrcaniam adeunt, communit. Nemus praealtis densisque arboribus umbrosum est, pingue vallis solum rigantibus aquis, quae ex petris imminentibus manant. Ex ipsis radicibus montium Zioberis amnis effunditur, qui tria fere stadia in longitudinem universus fluit; deinde saxo, quod alveolum interpellat, repercussus, duo itinera velut dispensatis aquis aperit. Inde torrens et saxorum, per quae incurrit, asperitate violentior, terram praeceps subit. Per CCC stadia conditus labitur: rursusque velut ex alio fonte conceptus editur, et novum alveum intendit; priore sui parte spatiosior. quippe in latitudinem XIII stadiorum diffunditur: rursusque angustioribus coercitus ripis iter cogit; tandem in al-

terum amnem cadit, cui *Rhidago* nomen eft. Incolae affirmabant, *quaecunque dimiſſa eſſent in cavernam, quae propior eſt fonti, rurſus ubi aliud os amnis aperit, exſiſtere.* Itaque Alexander *duos tauros, qua ſubeunt aquae terram, praecipitari* iubet, quorum corpora ubi rurfus erumpit, expulſa videre, qui miſſi erant, ut exciperent. Quartum iam diem eodem loco quietem militi dederat; cum literas Nabarzanis, qui Darium cum Beſſo interceperat, accipit; quarum ſententia haec erat: *Se Dario non fuiſſe inimicum; immo etiam quae credidiſſet utilia eſſe ſuaſiſſe: & quia fidele conſilium regi dediſſet, prope occiſum ab eo. Agitaſſe Darium cuſtodiam corporis ſui, contra ius faſque, peregrino militi tradere, damnata popularium fide, quam per ducentos & triginta annos inviolatam regibus ſuis praeſtitiſſent. Se in praecipiti & lubrico ſtantem conſilium a praeſenti neceſſitate repetiſſe. Darium quoque cum occidiſſet Bagoan, hac excuſatione ſatisfeciſſe popularibus*, quod inſidiantem ſibi interemiſſet. *Nihil eſſe miſeris mortalibus ſpiritu carius. amore eius ad ultima eſſe propulſum. ſed ea magis eſſe ſecutum, quae coegiſſet neceſſitas, quam quae optaſſet In communi calamitate ſuam quemque habere fortunam. Si venire ſe iuberet, ſine metu eſſe venturum. Non timere, ne fidem datam tantus rex violaret: deos a deo falli non ſolere. Ceterum ſi, cui fidem daret, videretur indignus, multa exſilia patere fugienti: patriam eſſe, ubicunque vir fortis ſedem elegerit.* Nec dubitavit Alexander, fidem quo Perſae modo accipiebant, dare, *Inviolatum, ſi veniſſet, fore.* Quadrato tamen agmine et

composito ibat; speculatores subinde praemittens, qui explorarent loca. levis armatura ducebat agmen; phalanx eam sequebatur; post pedites erant impedimenta. et gens bellicosa, et natura situs difficilis aditu, curam regis intenderat. Namque perpetua vallis iacet, usque ad mare Caspium patens. Duo terrae eius velut brachia excurrunt: media flexu modico sinum faciunt, lunae maxime similem, cum eminent cornua nondum totum orbem sidere implente. Cercetae, Mosyni, et Chalybes a laeva sunt: ab altera parte Leucosyri, et Amazonum campi; et illos qua vergit ad Septemtrionem, hos ad occasum conversa prospectat. Mare Caspium dulcius ceteris, ingentis magnitudinis serpentes alit: pisces longe diversi ab aliis coloris. quidam *Caspium*, quidam *Hyrcanum* appellant: alii sunt qui *Maeotim paludem in id cadere* putent: et argumentum afferunt, *aquam, quo dulcior sit quam cetera maria, infuso paludis humore mitescere*. A Septemtrione ingens in litus mare incumbit, longeque agit fluctus, et magna parte exaestuans stagnat. idem alio coeli statu recipit in se fretum, eodemque impetu, quo effusum est, relabens, terram naturae suae reddit. et quidam credidere non Caspium mare esse; sed ex India in Hyrcaniam cadere, cuius fastigium, ut supra dictum est, perpetua valle submittitur. Hinc rex xx stadia processit semita propemodum invia, cui silva imminebat, torrentesque et eluvies iter morabantur. nullo tamen hoste obvio, penetravit; tandemque ad cultiora perventum est. Praeter alios commeatus, quorum tum copia regio abundabat, pomorum quo-

que ingens modus naſcitur, et uberrimum gignen-
dis uvis ſolum eſt. Frequens arbor faciem quercus
habet, cuius folia multo melle tinguntur: ſed niſi
ſolis ortum incolae occupaverint, vel modico te-
pore ſuccus exſtinguitur. xxx hinc ſtadia proceſſe-
rat, cum Phrataphernes ei occurrit, ſeque et eos,
qui poſt Darii mortem profugerant, dedens: qui-
bus benigne exceptis ad oppidum Arvas pervenit.
hic ei Craterus et Erigyius occurrunt. Praefectum
Tapurorum gentis Phradatem adduxerant. hic quo-
que in fidem receptus, multis exemplo fuit expe-
riendi clementiam regis. Satrapem deinde Hyrca-
niae dedit Menapim. exſul hic regnante Ocho ad
Philippum pervenerat: Tapurorum quoque gentem
Phradati reddidit. Iamque rex ultima Hyrcaniae in- 5
traverat, cum Artabazus (quem Dario fidiſſimum
fuiſſe ſupra diximus) cum propinquis Darii ac ſuis
liberis modicaque Graecorum militum manu occur-
rit. Dextram venienti obtulit rex, quippe et hoſpes
Philippi fuerat, cum Ocho regnante exſularet; et
hoſpitii pignora in regem ſuum ad ultimum fides
conſervata vincebat. Comiter igitur exceptus, *Tu
quidem*, inquit, *rex*, *perpetua felicitate floreas. ego ce-
teris laetus*, *hoc uno torqueor*, *quod praecipiti ſenec-
tute*, *diu frui tua bonitate non poſſum.* nonageſimum
et quintum annum agebat. Novem iuvenes, eadem
matre geniti, patrem comitabantur: hos Artabazus
dextrae regis admovit, precatus *ut tam diu viverent*,
donec utiles Alexandro eſſent. Rex pedibus iter ple-
rumque faciebat: tunc *admoveri ſibi & Artabazo e-
quos* iuſſit; ne ipſo ingrediente pedibus, ſenex equo

vehi erubesceret. Deinde ut castra sunt posita, *Graecos*, quos Artabazus adduxerat, *convocari* iubet: at illi, *nisi Lacedaemoniis fides daretur*, respondent, *se quid agendum ipsis foret, deliberaturos.* Legati erant Lacedaemoniorum missi ad Darium, quo victo applicaverant se Graecis mercede apud Persas militantibus. Rex *omissis sponsionum fideique pignoribus, venire eos* iussit, *fortunam quam ipse dedisset habituros.* Diu cunctantes, plerisque consilia variantibus, tandem *venturos se* pollicentur. At Democrates Atheniensis, qui maxime Macedonum opibus semper obstiterat, venia desperata, gladio se transfigit. ceteri, sicut constituerant, deditioni Alexandri se ipsos permittunt. mille et D milites erant. praeter hos legati ad Darium missi XC. In supplementum distributus miles; ceteri remissi domum, praeter Lacedaemonios, quos *tradi in custodiam* iussit. Mardorum erat gens confinis Hyrcaniae, cultu vitae aspera, et latrociniis adsueta. haec sola nec legatos miserat, nec videbatur imperata factura. Itaque rex indignatus, si una gens posset efficere, ne invictus esset, impedimentis cum praesidio relictis, invicta manu comitante procedit. Noctu iter fecerat, et prima luce hostis in conspectu erat: tumultus magis quam proelium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupaverant, barbari profugiunt; proximique vici ab incolis deserti capiuntur. Interiora regionis eius haud sane adire sine magna vexatione exercitus poterat. Iuga montium praealtae silvae rupesque inviae sepiunt; ea quae plana sunt, novo munimenti genere impedierant barbari. Arbores densae sunt ex

induſtria conſitae, quarum teneros adhuc ramos manu flectunt, quos intortos rurſus inſerunt terrae; inde velut ex alia radice laetiores virent trunci. hos qua natura fert, adoleſcere non ſinunt: quippe alium alii quaſi nexu conſerunt, qui ubi multa fronde veſtiti ſunt, operiunt terram. itaque occulti nexus ramorum velut laquei perpetua ſepe iter cludunt. Una ratio erat caedendo aperire ſaltum: ſed hoc quoque magni operis. crebri namque nodi duraverant ſtipites, et in ſe implicati arborum rami ſuſpenſis circulis ſimiles, lento vimine fruſtrabantur ictus. Incolae autem, ritu ferarum virgulta ſubire ſoliti, tum quoque intraverant ſaltum, occultisque telis hoſtem laceſſebant. Ille venantium modo latibula ſcrutatus, pleroſque confodit: ad ultimum *circumire ſaltum milites* iubet, *ut ſi qua pateret, irrumperent.* Sed ignotis locis plerique oberrabant. excepti ſunt quidam; inter quos equus regis, *Bucephalam* vocabant: quem Alexander non eodem quo ceteras pecudes animo aeſtimabat. nam ille nec in dorſo inſidere ſuo patiebatur alium; et regem, cum vellet adſcendere, ſponte ſua genua ſubmittens excipiebat, credebaturque ſentire quem veheret. Maiore ergo quam decebat, ira ſimul ac dolore ſtimulatus, *equum veſtigari* iubet, *& per interpretem pronuntiari, ni reddidiſſent, neminem eſſe victurum.* Hac denuntiatione territi, cum ceteris donis equum adducunt. Sed ne ſic quidem mitigatus, *caedi ſilvas* iubet, *adgeſtaque humo e montibus planitiem ramis impeditam exaggerari.* Iam aliquantulum altitudinis opus creverat, cum barbari, deſperato regio-

nem, quam occupaverant, poſſe retineri, gentem ſuam dedidere. Rex obſidibus acceptis *Phradati tradere eos* iuſſit. Inde quinto die in ſtativa revertitur. Artabazum deinde, geminato honore, quem Darius habuerat ei, remittit domum. Iam ad urbem Hyrcaniae, in qua regia Darii fuit, ventum erat. ibi Nabarzanes accepta fide occurrit, dona ingentia ferens. inter quae Bagoas erat, ſpecie ſingulari ſpado, atque in ipſo flore pueritiae; cui et Darius fuerat adſuetus, et mox Alexander adſuevit: eiusque maxime precibus motus Nabarzani ignovit. Erat, ut ſupra dictum eſt, Hyrcaniae finitima gens Amazonum, circa Thermodoonta amnem Themiſcyrae incolentium campos. Reginam habebant Thaleſtrim, omnibus inter Caucaſum montem et Phaſim amnem imperitantem. Haec cupidine viſendi regis accenſa finibus regni ſui exceſſit; et cum haud procul abeſſet, praemiſit indicantes, *veniſſe reginam adeundi eius cognoſcendique avidam.* Protinus facta poteſtate veniendi, ceteris iuſſis ſubſiſtere, CCC feminarum comitata proceſſit. Atque ut primum rex in conſpectu fuit, equo ipſa deſiliit duas lanceas dextra praeferens. Veſtis non toto Amazonum corpore obducitur; nam laeva pars ad pectus eſt nuda, cetera deinde velantur. nec tamen ſinus veſtis, quem nodo colligunt, infra genua deſcendit. Altera papilla intacta ſervatur, qua muliebris ſexus liberos alant; aduritur dextra, ut arcus facilius intendant, et tela vibrent. Interrito vultu regem Thaleſtris intuebatur, habitum eius haudquaquam rerum famae parem oculis perluſtrans. quip-

pe hominibus barbaris in corporum maiestate veneratio est; magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximia specie donare natura dignata est. Ceterum interrogata, *num aliquid petere vellet:* haud dubitavit fateri, *ad communicandos cum rege liberos se venisse: dignam, ex qua ipse regni generaret heredes. feminini sexus se retenturam; marem reddituram patri.* Alexander, *an cum ipso militare vellet?* interrogat: et illa, caussata *sine custode regnum reliquisse*, petere perseverabat, *ne se irritam spei pateretur abire.* Acrior ad Venerem feminae cupido quam regis, ut paucos dies subsisteret, perpulit. XIII dies in obsequium desiderii eius absumti sunt. Tum illa regnum suum; rex Parthienem petiverunt. Hic vero palam cupiditates 6
suas solvit; continentiamque et moderationem, in altissima quaque fortuna eminentia bona, in superbiam ac lasciviam vertit. Patrios mores disciplinamque Macedonum regum salubriter temperatam, et civilem habitum, velut leviora magnitudine sua ducens; Persicae regiae, par deorum potentiae fastigium aemulabatur. Iacere humi venerabundos pati coepit: paulatimque servilibus ministeriis tot victores gentium imbuere, et captivis pares facere expetebat. Itaque purpureum diadema distinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, vestemque Persicam sumsit; ne omen quidem veritus, quod a victoris insignibus in devicti transiret habitum. et ille se quidem Persarum spolia gestare dicebat: sed cum illis quoque mores induerat; superbiamque habitus animi insolentia sequebatur. Literas quoque, quas in Europam mitteret, veteris an-

nuli gemma obſignabat: iis, quas in Aſiam ſcriberet, Darii annulus imprimebatur; ut appareret, unum animum duórum non capere fortunam. Amicos vero et equites, cumque his principes militum, aſpernantes quidem, ſed recuſare non auſos, Perſicis ornaverat veſtibus. Pellices CCC et LX, totidem quot Darii fuerant, regiam implebant; quas ſpadonum greges, et ipſi muliebria pati aſſueti, ſequebantur. Haec luxu et peregrinis infecta moribus veteres Philippi milites, rudis natio ad voluptates, palam averſabantur; totisque caſtris unus omnium ſenſus ac ſermo erat, *plus amiſſum victoria, quam bello quaeſitum eſſe. Tum maxime vinci ipſos, dedique alienis moribus & externis: tantae morae pretium, domos quaſi in captivo habitu reverſuros. pudere iam ſui. regem victis quam victoribus ſimiliorem, ex Macedoniae imperatore Darii Satrapen factum.* Ille non ignarus, et principes amicorum, et exercitum graviter offendi, gratiam liberalitate donisque recuperare tentabat. ſed, opinor, liberis pretium ſervitutis ingratum eſt. Igitur ne in ſeditionem res verteretur, otium interpellandum erat bello; cuius materia opportune alebatur. Namque Beſſus veſte regia ſumta, *Artaxerxen appellari ſe* iuſſerat; Scythasque et ceteros Tanais accolas contrahebat. Haec Satibarzanes nuntiabat: quem receptum in fidem regioni, quam antea obtinuerat, praefecit. Et cum grave ſpoliis apparatuque luxuriae agmen vix moveretur; *ſuas primum, deinde totius exercitus ſarcinas, exceptis admodum neceſſariis, conferri* iuſſit *in medium.* Planities ſpatioſa erat, in quam vehicula onuſta perduxerant. Exſpec-

tantibus cunctis, quid deinde esset imperaturus; *iumenta* iussit *abduci; suisque primum sarcinis face subdita, ceteras incendi* praecepit. Flagrabant exurentibus dominis, quae ut intacta ex urbibus hostium raperent, saepe flammas restinxerant; nullo sanguinis pretium audente deflere, cum regias opes idem ignis exureret. Brevis deinde oratio mitigavit dolorem; habilesque militiae et ad omnia parati, laetabantur, *sarcinarum potius, quam disciplinae fecisse iacturam.* Igitur Bactrianam regionem petebant. Sed Nicanor, Parmenionis filius, subita morte correptus, magno desiderio sui affecerat cunctos. Rex ante omnes moestus, cupiebat quidem subsistere funeri adfuturus; sed penuria commeatuum festinare cogebat. Itaque Philotas cum II millibus et DC relictus, ut iusta fratri persolveret: ipse contendit ad Bessum. Iter facienti literae ei afferuntur a finitimis Satraparum; e quibus cognoscit, *Bessum quidem hostili animo occurrere cum exercitu: ceterum Satibarzanem, quem Satrapem Ariorum ipse praefecisset, defecisse ab eo.* Itaque quamquam Besso imminebat, tamen ad Satibarzanem opprimendum praeverti optimum ratus, levem armaturam et equestres copias educit, totaque nocte strenue facto itinere, improvisus hosti supervenit. Cuius cognito adventu Satibarzanes cum II millibus equitum (nec enim plures subito contrahi poterant) Bactra perfugit, ceteri proximos montes occupaverunt. Praerupta rupes erat, qua spectat Occidentem: eadem qua vergit ad Orientem leniore submissa fastigio, multis arboribus obsita, perennem habet fontem, ex quo largae aquae manant. Circumitus eius

xxx et II ſtadia comprehendit. in vertice herbidus campus. *In hoc multitudinem imbellem conſidere* iubent: ipſi, qua rupes erat, arborum truncos et ſaxa obmoliuntur. XIII millia armata erant. In horum obſidione Cratero relicto, ipſe Satibarzanem ſequi feſtinat. et quia longius eum abeſſe cognoverat; ad expugnandos eos, qui edita montium occupaverant, redit. Ac primo *repurgari* iubet, *quidquid ingredi poſſent.* deinde ut occurrebant inviae cotes praeruptaeque rupes; irritus labor videbatur obſtante natura. Ille, ut erat animi ſemper obluctantis difficultatibus, cum et progredi arduum, et reverti periculoſum eſſet, verſabat ſe ad omnes cogitationes, aliud atque aliud, ita ut fieri ſolet ubi prima quaeque damnamus, ſubiiciente animo. haeſitanti, quod ratio non potuit, fortuna conſilium ſubminiſtravit. Vehemens Favonius erat, et multam materiam ceciderat miles, aditum per ſaxa molitus. haec vapore torrida inaruerat. Ergo *adgeri alias arbores* iubet, *& igni dari alimenta:* celeriterque ſtipitibus cumulatis faſtigium montis aequatum eſt. tunc undique ignis iniectus cuncta comprehendit. flammam in ora hoſtium ventus ferebat; fumus ingens velut quadam nube abſconderat coelum. ſonabant incendio ſilvae; atque ea quoque, quae non incenderat miles, concepto igne proxima quaeque adurebant. Barbari ſuppliciorum ultimum, ſi qua intermoreretur ignis, effugere tentabant; ſed qua flamma dederat locum, hoſtis obſtabat. Varia igitur caede conſumti ſunt. alii in medios ignes, alii in petras praecipitavere ſe; quidam manibus hoſtium ſe obtulerunt: pauci ſemiuſtulati venere in

poteſtatem. Hinc ad Craterum, qui Artacacna obſidebat, redit. Ille omnibus praeparatis, regis exſpectabat adventum, captae urbis titulo, ſicut par erat, cedens. Igitur Alexander *turres admoveri* iubet: ipſoque adſpectu territi barbari, e muris ſupinas manus tendentes, orare coeperunt, *iram in Satibarzanem defectionis auctorem reſervaret; ſupplicibus ſemet dedentibus parceret.* Rex data vĕnia non obſidionem modo ſolvit, ſed omnia ſua incolis reddidit. Ab hac urbe digreſſo ſupplementum novorum militum occurrit. Zoilus D equites ex Graecia adduxerat: III millia ex Illyrico Antipater miſerat. Theſſali equites C et XXX cum Philippo erant: ex Lydia II millia, et DC peregrinus miles advenerant: CCC equites gentis eiusdem ſequebantur. Hac manu adiecta Drangas pervenit: bellicoſa natio eſt. Satrapes erat Barzaëntes, ſceleris in regem ſuum particeps Beſſo. Is ſuppliciorum, quae meruerat, metu profugit in Indiam.
Iam nonum diem ſtativa erant, cum externa vi non 7
interritus modo rex, ſed invictus, inteſtino facinore petebatur. Dymnus modicae apud regem auctoritatis et gratiae, exoleti, cui *Nicomacho* erat nomen, amore flagrabat, obſequio uni ſibi dediti corporis victus. Is, quod ex vultu quoque perſpici poterat, ſimilis attonito, remotis arbitris cum iuvene ſeceſſit in templum, *arcana ſe & ſilenda afferre praefatus:* ſuſpenſumque exſpectatione *per mutuam caritatem & pignora utriusque animi* rogat, *ut affirmet iureiurando, quae commiſiſſet, ſilentio eſſe tecturum.* Et ille ratus, nihil, quod etiam cum periurio detegendum foret, indicaturum, *per praeſentes deos* iurat. Tum Dymnus

aperit, *in tertium diem insidias regi comparatas, seque eius consilii fortibus viris & illustribus esse participem.* Quibus iuvenis auditis, *se vero fidem in parricidio dedisse* constanter abnuit, *nec ulla religione, ut scelus tegat, posse constringi.* Dymnus, et amore et metu amens, dextram exoleti complexus, et lacrimans, orare primum, *ut particeps consilii operisque fieret. si id sustinere non posset; attamen ne proderet se, cuius erga ipsum benevolentiae praeter alia hoc quoque haberet fortissimum pignus, quod caput suum permisisset fidei adhuc inexpertae.* Ad ultimum aversari scelus perseverantem metu mortis terret: *ab illo capite coniuratos pulcherrimum facinus inchoaturos.* Alias deinde *effeminatum & muliebriter timidum*, alias *proditorem amatoris* appellans, nunc ingentia promittens, interdumque regnum quoque, versabat animum tanto facinore procul abhorrentem. Strictum deinde gladium modo illius, modo suo admovens iugulo, supplex idem et infestus expressit tandem, *ut non solum silentium, sed etiam operam* polliceretur. namque abunde constantis animi, et dignus, qui pudicus esset, nihil ex pristina voluntate mutaverat. sed *se captum Dymni amore* simulabat *nihil recusare.* Sciscitari inde pergit, *cum quibus tantae rei societatem inisset. plurimum referre, quales viri tam memorabili operi admoturi manus essent.* Ille, et amore et scelere male sanus, simul gratias agit, simul gratulatur, *quod fortissimus iuvenum non dubitasset se iungere Demetrio corporis custodi, Peucolao, Nicanori. adiicit his Aphoebetum, Loceum, Dioxenum, Archepolim, & Amyntam.* Ab hoc sermone dimissus Nicomachus

ad fratrem, *Cebalino* erat nomen, quae acceperat, defert. Placet *ipsum subsistere in tabernaculo; ne si regiam intrasset, non assuetus adire regem, coniurati proditos se esse resciscerent.* Ipse Cebalinus ante vestibulum regiae, neque enim propius aditus ei patebat, consistit, operiens aliquem ex prima cohorte amicorum, quo introduceretur ad regem. Forte ceteris dimissis, unus Philotas Parmenionis filius, incertum quam ob causam, substiterat in regia: huic Cebalinus, ore confuso magnae perturbationis notas prae se ferens, aperit, quae ex fratre compererat, et *sine cunctatione nuntiari regi* iubet. Philotas laudato eo, protinus intrat ad Alexandrum; multoque invicem de aliis rebus consumto sermone, nihil eorum, quae ex Cebalino cognoverat, nuntiat. Sub vesperam eum prodeuntem in vestibulo regiae excipit iuvenis, *an mandatum exsecutus foret* requirens. Ille, *non vacasse sermoni suo regem* causatus, discessit. Postero die Cebalinus venienti in regiam praesto est: intrantemque admonet *pridie communicatae cum ipso rei.* Ille *curae sibi esse* respondit: ac ne tum quidem regi, quae audierat, aperit. Coeperat Cebalino esse suspectus. Itaque non ultra interpellandum ratus, nobili iuveni, *Metron* erat ei nomen, super armamentarium posito, *quod scelus pararetur*, indicat. Ille Cebalino in armamentario abscondito, protinus regi, corpus forte curanti, *quid ei index detulisset*, ostendit. Rex, ad comprehendendum Dymnum missis satellitibus, armamentarium intrat. ibi Cebalinus gaudio elatus, *habeo te*, inquit, *incolumem ex impiorum manibus ereptum.* Percontatus deinde Alexander quae

E 2

noscenda erant, ordine cuncta cognoscit. Rursusque institit quaerere, *quotus dies esset, ex quo Nicomachus ad eum detulisset indicium?* Atque illo fatente, *iam tertium esse;* existimans, haud incorrupta fide tanto post deferre quae audierat, *vinciri eum* iussit. Ille clamitare coepit, *eodem temporis momento quo audisset, ad Philotam decurrisse: ab eo percontaretur.* Rex item quaerens, *an Philotam adisset? an institisset ei, ut perveniret ad se?* perseverante eo affirmare quae dixerat; manus ad coelum tendens, manantibus lacrimis, *hanc sibi a carissimo quondam amicorum relatam gratiam* querebatur. Inter haec Dymnus, haud ignarus quam ob causam accerseretur a rege, gladio, quo forte erat cinctus, graviter se vulnerat, occursuque satellitum inhibitus, perfertur in regiam. Quem intuens rex, *quod*, inquit, *in te, Dymne, tantum cogitavi nefas, ut tibi Macedonum regno dignior Philotas me quoque ipso videretur?* Illum iam defecerat vox. itaque edito gemitu, vultuque a conspectu regis averso, subinde collapsus exstinguitur. Rex, Philota *venire in regiam* iusso, *Cebalinus*, inquit, *ultimum supplicium meritus, si in caput meum praeparatas insidias biduo texit; huius criminis reum Philotam substituit: ad quem protinus indicium detulisse se affirmat. quo propiore gradu amicitiae me contingis, hoc maius est dissimulationis tuae facinus; & ego Cebalino magis, quam Philotae id convenire fateor. Faventem habes iudicem, si quod admitti non oportuit, saltem negari potest.* Ad hoc Philotas haud sane trepidus, si animus vultu aestimaretur, *Cebalinum quidem scorti sermonem ad se detulisse; sed ipsum tam levi auctori nihil credidisse* re-

ſpondit; *veritum ne iurgium inter amatorem & exole-
tum, non ſine riſu aliorum, detuliſſet. Cum Dymnus in-
teremerit ſe ipſum, qualiacunque erant, non fuiſſe reti-
cenda.* complexusque regem orare coepit, *ut praeteri-
tam vitam potius quam culpam, ſilentii tamen, non facti
ullius, intueretur.* Haud facile dixerim, crediderítne
ei rex, an altius iram ſuppreſſerit; dextram reconci-
liatae gratiae pignus obtulit, et *contemtum magis,
quam celatum indicium eſſe videri ſibi* dixit. Advocato 8
tamen conſilio amicorum, cui tum Philotas adhibi-
tus non eſt, *Nicomachum introduci* iubet. Is eadem,
quae detulerat ad regem, ordine expoſuit. Erat Cra-
terus regi carus in paucis, et eo Philotae ob aemula-
tionem dignitatis adverſus. neque ignorabat, ſaepe
Alexandri auribus nimia iactatione virtutis atque
operae gravem fuiſſe: et ob ea non quidem ſceleris,
ſed contumaciae tamen ſuſpectum. Non aliam pre-
mendi inimici occaſionem aptiorem futuram ratus,
odio ſuo pietatis praeferens ſpeciem, *Utinam*, in-
quit, *in principio quoque huius rei nobiscum deliberaſ-
ſes. Suaſiſſemus, ſi Philotae velles ignoſcere, patereris
potius ignorare eum quantum deberet tibi; quam uſque
ad mortis metum adductum, cogeres potius de periculo
ſuo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim ſemper in-
ſidiari tibi poterit; tu non ſemper Philotae poteris igno-
ſcere. Nec eſt quod exiſtimes, eum, qui tantum facinus
auſus eſt, venia poſſe mutari. ſcit eos, qui miſericor-
diam conſumſerunt, amplius ſperare non poſſe. At ego,
etiam ſi ipſe vel poenitentia vel beneficio tuo victus quieſ-
cere volet; patrem eius Parmenionem, tanti ducem
exercitus, & inveterata apud milites tuos auctoritate,*

haud multum infra magnitudinis tuae fastigium positum, scio non aequo animo salutem filii sui debiturum tibi. Quaedam beneficia odimus. meruisse mortem confiteri pudet. Superest, ut malit videri iniuriam accepisse, quam vitam. proinde scio, tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satis hostium superest, ad quos persequendos ituri sumus: latus a domesticis hostibus muni. hos si submoves, nihil metuo ab externo. Haec Craterus. Nec ceteri dubitabant, *quin coniurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi auctor aut particeps. Quem enim pium & bonae mentis, non amicum modo, sed ex ultima plebe, auditis quae ad eum delata erant, non protinus ad regem fuisse cursurum? Ne Cebalini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nuntiasset, Parmenionis filium, praefectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum? simulasse etiam non vacasse sermoni suo regem, ne index alium internuntium quaereret. Nicomachum, religione quoque deum adstrictum, conscientiam suam exonerare properasse: Philotam, consumto per ludum iocumque paene toto die, gravatum esse pauca verba, ad caput regis pertinentia, tam longo & forsitan supervacuo inserere sermoni. At enim non credidisse talia deferentibus pueris! cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem? dimittendum fuisse Cebalinum, si delationem eius damnabat. In suo quemque periculo magnum animum habere; cum de salute regis timeretur, credulos esse debere; vana quoque deferentes admittere.* Omnes igitur *quaestionem de eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse* decernunt. Rex, admonitos, *ut consilium silentio premerent*, dimittit. *Pronuntiari* deinde *iter in poste-*

rum diem iubet, ne qua novi initi consilii daretur nota. Invitatus est etiam Philotas ad ultimas ipsi epulas, et non coenare modo, sed etiam familiariter colloqui cum eo, quem damnaverat, sustinuit. Secunda deinde vigilia, luminibus exstinctis, cum paucis in regiam coeunt Hephaestion, et Craterus, et Coenus, et Erigyius: hi ex amicis; ex armigeris autem Perdiccas et Leonnatus. Per hos imperatum, *ut qui ad praetorium excubabant, armati vigilarent.* Iam ad omnes aditus dispositi milites, *equites quoque itinera obsidere* iussi, ne quis ad Parmenionem, qui tum Mediae magnisque copiis praeerat, occultus evaderet. Attarras autem cum trecentis armatis intraverat regiam: huic decem satellites traduntur, quorum singulos deni armigeri sequebantur. Ii ad alios coniuratos comprehendendos distributi sunt: Attaras, cum trecentis ad Philotam missus, clausum aditum domus moliebatur, quinquaginta iuvenum promtissimis stipatus. nam ceteros cingere undique domum iusserat, ne occulto aditu Philotas posset elabi. Illum, sive securitate animi, sive fatigatione resolutum, somnus oppresserat; quem Attarras torpentem adhuc occupat. Tandem ei sopore discusso cum iniicerentur catenae; *Vicit*, inquit, *bonitatem tuam, rex, inimicorum acerbitas.* nec plura locutum capite velato in regiam adducunt. Postero die rex edixit, *omnes armati coirent.* Sex millia fere militum venerant: praeterea turba lixarum calonumque impleverant regiam. Philotam armigeri agmine suo tegebant, ne ante conspici posset a vulgo, quam rex allocutus milites esset. De capitalibus rebus vetusto Macedonum

modo inquirebat exercitus: in pace, erat vulgi. nihil potestas regum valebat, nisi prius valuisset auctoritas. Igitur primum Dymni cadaver infertur, plerisque, quid patrasset, quove casu exstinctus esset,
9 ignaris. Rex deinde in concionem procedit, vultu praeferens dolorem animi. Amicorum quoque moestitia exspectationem haud parvam rei fecerat. Diu rex demisso in terram vultu attonito stupentique similis stetit. tandem recepto animo, *Paene*, inquit, *milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum. Deum providentia & misericordia vivo. Conspectusque vestri venerabilis cogit, ut vehementius parricidis irascerer; quoniam spiritus, immo unus vitae meae fructus est, tot fortissimis viris, & de me optime meritis, referre adhuc gratiam posse.* Interrupit orationem militum gemitus, obortaeque sunt omnibus lacrimae. Tum rex, *Quanto*, inquit, *maiorem in animis vestris motum excitabo, cum tanti sceleris auctores ostendero: quorum mentionem adhuc reformido; & tanquam salvi esse possint, nominibus abstineo? Sed vincenda est memoria pristinae caritatis, & coniuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas sileam? Parmenio, illa aetate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetustissimus, ducem tanto sceleri se praebuit. Minister eius Philotas Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cuius corpus adspicitis, ceterosque eius amentiae in caput meum subornavit.* Fremitus undique indignantium querentiumque tota concione obstrepebat: qualis solet esse multitudinis, et maxime militaris, ubi aut studio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, et Me-

tron, et Cebalinus producti, quae quisque detulerat, exponunt. Nullius eorum indicio Philotas particeps sceleris destinabatur. itaque indignatione pressa vox indicum silentiò excepta est. Tum rex, *Qualis*, inquit, *ergo animi vobis videtur, qui huius rei delatum indicium ad ipsum suppressit? Quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens, tormenta non timuit Cebalinus: Metron ne momentum quidem temporis distulit exonerare se, ut eo, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. o magni animi virum! Iste, si regis periculo commoveretur, vultum non mutaret? indicem tantae rei solicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni praecipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediae praeest. ipse apud multos copiarum duces meis praepotens viribus, maiora, quam capit, spirat. Orbitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas. in vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvis, orbus esse non possum.* Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem et Philotam scripserat, recitat; haud sane indicium gravioris consilii praeferentem. Namque summa eius haec erat: *primum vestri curam agite: deinde vestrorum: sic enim quae destinavimus, efficiemus.* Adiecitque rex, *sic esse scriptam, ut sive ad filios pervenisset, a consciis posset intelligi: sive intercepta esset, falleret ignaros. At enim Dymnus, cum ceteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit! hoc quidem illius non innocentiae, sed potentiae indicium est, quod sic ab iis timetur etiam, a quibus prodi potest, ut cum de se fatean-*

tur, illum tamen celent. Ceterum Philotam ipsius indicat vita. Hic Amyntae, qui mihi consobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit insidias, socium se & conscium adiunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic, cum scripsissem ei, pro iure tam familiaris usus atque amicitiae, qualis sors edita esset Iovis Hammonis oraculo, sustinuit rescribere mihi : se quidem gratulari, quod in numerum deorum receptus essem : ceterum misereri eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui modum hominis excederet. *Haec sunt etiam animi pridem alienati a me & invidentis gloriae meae indicia ; quae quidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere, si, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed iam non verba punienda sunt ; linguae temeritas pervenit ad gladios. Hos, si mihi creditis, Philotas in me acuit. Id si ipse admisit, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimae exercitus parti, principibus nobilissimae iuventutis unum praefeci : salutem, spem, victoriam meam fidei eius tutelaeque commisi. Patrem in idem fastigium, in quo me ipsi posuistis, admovi : Mediam, qua nulla opulentior regio est ; tot civium sociorumque millia imperio eius ditionique subieci. Unde praesidium petieram, periculum exstitit. Quam feliciter in acie occidissem potius hostis praeda, quam civis victima? nunc servatus ex periculis, quae sola timui, in haec incidi, quae timere non debui. Soletis identidem a me, milites, petere, ut saluti meae parcam. Ipsi mihi praestare potestis, quod suadetis ut fa-*

ciam. ad vestras manus, ad vestra arma confugio: invitis vobis salvus esse nolo; volentibus, non possum, nisi vindicor. Tum *Philotam*, religatis post tergum manibus, obsoleto amiculo velatum iussit *induci.* facile apparebat, motos esse tam miserabili habitu, non sine invidia paulo ante conspecti. Ducem equitatus pridie viderant; sciebant, regis interfuisse convivio. repente non reum modo, sed etiam damnatum, immo vinctum intuebantur. Subibat animos Parmenionis quoque, tanti ducis, tam clari civis, fortuna: qui modo duobus filiis, Hectore et Nicanore, orbatus, cum eo quem reliquum calamitas fecerat, absens diceret causam. Itaque Amyntas, regis praetor, inclinatam ad misericordiam concionem rursus aspera in Philotam oratione commovit. *Proditos eos esse barbaris: neminem ad coniugem suam, neminem in patriam, & ad parentes fuisse rediturum. velut truncum corpus demto capite, sine spiritu, sine nomine, aliena terra ludibrium hostis futuros.* Haudquaquam pro spe ipsius, Amyntae oratio grata regi fuit: quod coniugum, quod patriae admonitos, pigriores ad cetera munia exsequenda fecisset. Tunc Coenus, quamquam Philotae sororem matrimonio secum coniunxerat, tamen acrius quam quisquam in Philotam invectus est: *parricidam esse regis, patriae, exercitus* clamitans: saxumque, quod forte ante pedes iacebat, eripuit, emissurus in eum; ut plerique credidere, tormentis subtrahere cupiens. sed rex manum eius inhibuit, *dicendi prius causam debere fieri potestatem reo, nec aliter iudicari passurum se* affirmans. Tum dicere iuſ-

sus Philotas, sive conscientia sceleris, sive periculi magnitudine amens et attonitus, non attollere oculos, non hiscere audebat. Lacrimis deinde manantibus, linquente animo in eum, a quo tenebatur, incubuit: absterfisque amiculo eius oculis, paulatim recipiens spiritum ac vocem, dicturus videbatur. Iamque rex, intuens eum, *Macedones*, inquit, *de te iudicaturi sunt: quaero, an patrio sermone sis apud eos usurus.* Tum Philotas, *Praeter Macedonas*, inquit, *plerique adsunt, quos facilius, quae dicam, percepturos arbitror, si eadem lingua fuero usus, qua tu egisti. non ob aliud, credo, quam ut oratio tua intelligi posset a pluribus.* Tum rex, *Ecquid videtis, odio etiam sermonis patrii Philotam teneri? solus quippe fastidit eum dicere. Sed dicat sane utcunque cordi est; dum memineritis, aeque illum a nostro more atque sermone abhorrere.* Atque ita concione ex-
10 cessit. Tum Philotas, *Verba*, inquit, *innocenti reperire facile est; modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam destitutus, ignoro quomodo & animo meo, & tempori paream. Abest quidem optimus causae meae iudex: qui cur me ipse audire noluerit, non mehercule excogito; cum illi utrimque cognita causa tam damnare me liceat, quam absolvere; non cognita vero liberari ab absente non possum, qui a praesente damnatus sum. Sed quamquam vincti hominis non supervacua solum, sed etiam invisa defensio est, quae iudicem non docere videtur, sed arguere; tamen utcunque licet dicere, memet ipse non deseram, nec committam, ut damnatus etiam mea sententia videar. E-*

quidem cuius criminis reus ſim, non video. inter coniuratos nemo me nominat: de me Nicomachus nihil dixit: Cebalinus plus quam audierat, ſcire non potuit. Atqui coniurationis caput me fuiſſe credit rex! potuit ergo Dymnus eum praeterire, quem ſequebatur? praeſertim cum quaerenti ſocios, vel falſo fuerim nominandus; quo facilius, qui verebatur, poſſet impelli. Non enim detecto facinore nomen meum praeteriit, ut poſſet videri ſocio peperciſſe; ſed Nicomacho, quem taciturum arcana de ſemetipſo credebat, confeſſus, aliis nominatis, me unum ſubtrahebat. Quaeſo, commilitones, ſi Cebalinus me non adiſſet, nihil me de coniuratis ſcire voluiſſet; num hodie dicerem cauſam nullo me nominante? Dymnus ſane & vivat adhuc, & velit mihi parcere. quid ceteri? qui de ſe confitebuntur, me videlicet ſubtrahent! Maligna eſt calamitas; & fere noxius cum ſuo ſupplicio crucietur, adquieſcit alieno. Tot conſcii, ne in equuleum quidem impoſiti verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro; nec cuiquam moriturus ut opinor. Ad verum crimen & ad unum revertendum mihi eſt. Cur rem delatam ad te tacuiſti? cur tam ſecurus audiſti? hoc qualecunque eſt, confeſſo mihi, ubicunque es, Alexander, remiſiſti: dextram tuam amplexus reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidiſti mihi; abſolutus ſum: ſi peperciſti; dimiſſus. vel iudicium tuum ſerva. Quid hac proxima nocte, qua digreſſus ſum a menſa tua, feci? quod novum facinus delatum ad te, mutavit animum tuum? gravi ſopore adquieſcebam, cum me malis indormientem meis inimici vinciendo excitarunt. Unde & parricidae & proditori tam alti

quies somni? Scelerati conscientia obstrepente cum dormire non possint, agitant eos furiae, non cogitato modo, sed & consummato parricidio. At mihi securitatem primum innocentia mea, deinde dextra tua obtulerant: non timui, ne plus alienae crudelitati apud te liceret, quam clementiae tuae. Sed ne te mihi credidisse poeniteat, res ad me deferebatur a puero, qui non testem, non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, si coepisset audiri. Amatoris & scorti iurgio interponi aures meas credidi infelix; & fidem eius suspectam habui, quod non ipse deferret, sed fratrem potius subornaret. timui, ne negaret mandasse se Cebalino, & ego viderer multis amicorum regis fuisse periculi causa. Sic quoque cum laeserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quam incolumem esse; quid inimicitiarum crediti excepturum fuisse, si insontes lacessissem? At enim Dymnus se occidit? num igitur facturum eum divinare potui? minime. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me, cum a Cebalino interpellatus sum, movere non poterat. At hercule, si conscius Dymno tanti sceleris fuissem, biduo illo proditos esse nos, dissimulare non debui; Cebalinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. Deinde post delatum indicium, quo periturus eram, cubiculum regis solus intravi, ferro quidem cinctus. cur distuli facinus? an sine Dymno non sum ausus? ille igitur princeps coniurationis fuit. sub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Et quis e vobis corruptus est donis? quem ducem, quem praefectum impensius colui? Mihi quidem obiicitur, quod societatem patrii sermonis asperner; quod Macedonum mores fastidiam. sic

ego imperio, quod dedignor, immineo. Iam pridem nativus ille ſermo commercio aliarum gentium exolevit; tam victoribus, quam victis peregrina lingua diſcenda eſt. Non mehercule iſta me magis laedunt, quam quod Amyntas, Perdiccae filius, inſidiatus eſt regi; cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuſo defendere, ſi fratrem regis non oportuit diligi a nobis. ſin autem in illo fortunae gradu poſitum etiam venerari neceſſe erat; utrum, quaeſo, quod non divinavi, reus ſum? an impiorum amicis inſontibus quoque moriendum eſt? Quod ſi aequum eſt, cur tamdiu vivo? ſi iniuſtum, cur nunc demum occidor? At enim ſcripſi, miſereri me eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui ſe Iovis filium crederet! Fides amicitiae, veri conſilii periculoſa libertas, vos me decepiſtis! vos, quae ſentiebam, ne reticerem, impuliſtis! ſcripſiſſe me haec fateor regi, non de rege ſcripſiſſe. non enim faciebam invidiam, ſed pro eo timebam. dignior mihi Alexander videbatur, qui Iovis ſtirpem tacitus agnoſceret, quam qui praedicatione iactaret. Sed quoniam oraculi fides certa eſt; ſit deus cauſae meae teſtis. retinete me in vinculis, dum conſulitur Hammon in arcanum & occultum ſcelus. Interim, qui regem noſtrum dignatus eſt filium, neminem eorum, qui ſtirpi ſuae inſidiati ſunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis eſſe tormenta; ne hanc quidem exhibendae veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis abhibere vobis parentes. duos fratres ego nuper amiſi; patrem nec oſtendere poſſum, nec invocare audeo, cum & ipſe tanti criminis reus ſit. Parum eſt enim tot modo liberorum parentem in unico filio adquieſcentem, eo quoque orbari, ni ipſe

in rogum meum imponitur. Ergo, cariſſime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego ſenectutem tuam exſtinguo! Quid enim me procreabas infelicem adverſantibus diis? an ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Neſcio, adoleſcentia mea miſerior ſit, an ſenectus tua: ego in ipſo robore aetatis eripior; tibi carnifex ſpiritum adimet, quem ſi fortuna exſpectare voluiſſet, natura repoſcebat. Admonuit me patris mei mentio, quam timide & cunctanter, quae Cebalinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim, cum audiſſet, venenum a Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epiſtola ſcripta, quo minus medicamentum biberet, quod medicus dare conſtituerat. Num creditum eſt patri meo? num ullam auctoritatem eius literae habuerunt? Ego ipſe, quoties quae audieram detuli, cum ludibrio credulitatis repulſus ſum. Si & cum indicamus, inviſi; & cum tacemus, ſuſpecti ſumus; quid facere nos oportet? Cumque unus e circumſtantium turba exclamaſſet, *Bene meritis non inſidiari:* Philotas, *Recte*, inquit, *quisquis es dicis. Itaque ſi inſidiatus ſum, poenam non deprecor; & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia ſunt viſa auribus veſtris.* Abducitur

11 deinde ab iis qui cuſtodiebant eum. Erat inter duces manu ſtrenuus Belon quidam, pacis artium et civilis habitus rudis, vetus miles, ab humili ordine ad eum gradum, in quo tunc erat, promotus: qui tacentibus ceteris, ſtolida audacia ferox, admonere eos coepit, *quoties quisque diverſoriis, quae occupaſſent, proturbatus eſſet, ut purgamenta ſervorum Philotae reciperentur eo, unde commilitones expuliſſet. Au-*

ro argentoque vehicula eius onusta totis vicis stetisse: ac ne in vicina quidem diversorii quemquam commilitonum receptum esse; sed per dispositos, quos ad somnum habebat, omnes procul relegatos, ne femina illa murmurantium inter se silentio verius, quam sono excitaretur. Ludibrio ei fuisse rusticos homines, Phrygasque & Paphlagonas *appellatos: qui non erubesceret, Macedo natus, homines linguae suae per interpretem audire. Cur Hammonem consuli vellet? eundem Iovis arguisse mendacium, Alexandrum filium agnoscentis: scilicet veritum ne invidiosum esset, quod dii offerrent. Cum insidiaretur capiti regis & amici, non consuluisse eum Iovem: nunc ad oraculum mittere, dum pater eius solicitaretur, qui praesit in Media; & pecunia, cuius custodia commissa sit, perditos homines ad societatem sceleris impellat. Ipsos missuros ad oraculum, non qui Iovem interrogent, quod ex rege cognoverint; sed qui gratias agant: qui vota pro incolumitate regis optimi persolvant.* Tum vero universa concio accensa est; et a corporis custodibus initium factum, clamantibus, *discerpendum esse parricidam manibus eorum.* Id quidem Philotas, qui graviora supplicia metueret, haud sane iniquo animo audiebat. Rex in concionem reversus, sive ut in custodia quoque torqueret, sive ut diligentius cuncta cognosceret, concilium in posterum diem distulit: et quamquam in vesperam inclinabat dies, tamen *amicos convocari* iubet. et ceteris quidem placebat, *Macedonum more obrui saxis;* Hephaestion autem et Craterus et Coenus *tormentis veritatem exprimendam esse* dixerunt: et illi quoque, qui aliud suaserant,

in horum sententiam transeunt. Consilio ergo dimisso, Hephaestion cum Cratero et Coeno ad quaestionem de Philota habendam consurgunt. Rex Cratero accersito, et sermone habito, cuius summa non edita est, in intimam diversorii partem secessit, et remotis arbitris in multam noctem quaestionis exspectavit eventum. Tortores in conspectu Philotae omnia crudelitatis instrumenta proponunt. Et ille ultro, *quid cessatis*, inquit, *regis inimicum, interfectorem, confitentem occidere? quid quaestione opus est? cogitavi, volui.* Craterus exigere, *ut quae confiteretur, in tormentis quoque diceret.* Dum corripitur, dum obligantur oculi, dum vestis exuitur, *deos patrios, gentium iura*, nequidquam apud surdas aures invocabat. Per ultimos deinde cruciatus, utpote damnatus, et inimicis in gratiam regis torquentibus laceratur. Ac primo quamquam hinc ignis, illinc verbera, iam non ad quaestionem, sed ad poenam ingerebantur; non vocem modo, sed etiam gemitus habuit in potestate: sed postquam intumescens corpus ulceribus, flagellorum ictus nudis ossibus incussos ferre non poterat; *si tormentis adhibituri modum essent, dicturum se, quae scire expeterent*, pollicetur. *sed finem quaestioni fore, iurare eos per Alexandri salutem* volebat, *removerique tortores.* Et utroque impetrato, Cratero inquit, *dic quid me velis dicere.* Illo indignante, *ludificari eum*, rursusque revocante tortores, *tempus petere* coepit, *dum reciperet spiritum, cuncta quae sciret, indicaturus.* Interim equites, nobilissimus quisque, et ii maxime, qui Parmenionem propinqua cognatione contingebant, post-

quam Philotam torqueri fama vulgaverat, legem Macedonum veriti, qua cautum erat, ut propinqui eorum, qui regi insidiati erant, cum ipsis necarentur; alii se interficiunt, alii in devios montes vastasque solitudines fugiunt: ingenti per tota castra terrore diffuso, donec rex, tumultu cognito, *legem se supplicio coniunctis sontium remittere* edixit. Philotas, verone an mendacio liberare se a cruciatu voluerit, anceps coniectura est, quoniam et vera confessis, et falsa dicentibus, idem doloris finis ostenditur. Ceterum, *Pater*, inquit, *meus Hegelocho quam familiariter usus sit, non ignoratis. Illum dico Hegelochum, qui in acie cecidit: ille omnium malorum nobis causa fuit. Nam cum primum* Iovis filium *se salutari iussit rex, id indigne ferens ille*, hunc igitur regem agnoscimus, *inquit*, qui Philippum dedignatur patrem? actum est de nobis, si ista perpeti possumus. Non homines solum, sed etiam deos despicit, qui postulat deus credi. Amisimus Alexandrum, amisimus regem: incidimus in superbiam, nec diis, quibus se exaequat, nec hominibus, quibus se eximit, tolerabilem. Nostrone sanguine deum fecimus, qui nos fastidiat, qui gravetur mortalium adire concilium? Credite mihi, et nos, si viri sumus, a diis adoptabimur. Quis proavum huius Alexandrum, quis deinde Archelaum, quis Perdiccam occisos ultus est? hic quidem interfectoribus patris ignovit. *Haec Hegelochus dixit supra coenam: & postera die prima luce a patre accersor. Tristis erat, & me moestum videbat. audieramus enim, quae solicitudinem incuterent. Itaque ut experiremur, utrumne vino gra-*

vatus effudisset illa, an altiore concepta consilio; accersiri eum placuit. Venit: eodemque sermone ultro repetito adiecit, se, sive auderemus duces esse, proximas a nobis partes vindicaturum; sive deesset animus, consilium silentio esse tecturum. *Parmenioni*, vivo adhuc Dario, intempestiva res *videbatur*; non enim sibi, sed hosti esse occisuros Alexandrum: Dario vero sublato praemium regis occisi Asiam, et totum Orientem interfectoribus esse cessurum. *Approbatoque consilio, in haec fides data est & accepta. Quod ad Dymnum pertinet, nihil scio; & haec confessus intelligo non prodesse mihi, quod prorsus sceleris expers sum.* Illi rursus tormentis admotis, cum ipsi quoque hastis os oculosque eius everberarent; ut hoc quoque crimen confiteretur, expressere. Exigentibus deinde, *ut ordinem cogitati sceleris exponeret; cum diu Bactra retentura regem viderentur, timuisse* respondit, *ne pater LXX natus annos, tanti exercitus dux, tantae pecuniae custos, interim exstingueretur, ipsique, spoliato tantis viribus, occidendi regis causa non esset. Festinasse ergo se, dum praemium haberet in manibus. Repraesentasse consilium, cuius patrem fuisse auctorem nisi crederent, tormenta quamquam tolerare non posset, tamen non recusaret.* Illi collocuti *satis quaesitum videri*, ad regem revertuntur. qui postero die et *quae confessus Philotas recitari; & ipsum*, quia ingredi non poterat, iussit *afferri.* Omnia agnoscente eodem, Demetrius, qui proximi sceleris particeps esse arguebatur, producitur: multa affirmatione, animique pariter constantia, et vultu abnuens, *quidquam sibi in regem cogi-*

tatum esse, *tormenta etiam* deposcebat *in semetipsum.* cum Philotas circumlatis oculis incideret in Calin quendam, haud procul stantem, *propius eum* iussit *accedere.* Illo perturbato, et recusante transire ad eum, *patieris*, inquit, *Demetrium mentiri*, *rursusque me excruciari?* Calin vox sanguisque defecerant; et Macedones Philotam inquinare innoxios velle suspicabantur: quia nec a Nicomacho, nec ab ipso Philota, cum torqueretur, nominatus esset adolescens. qui ut praefectos regis circumstantes se vidit, *Demetrium & semetipsum id facinus cogitasse* confessus est. Omnes ergo a Nicomacho nominatos, more patrio, dato signo, saxis obruerunt. Magno non modo salutis, sed etiam vitae periculo liberatus erat Alexander: quippe Parmenio et Philotas, principes amicorum, nisi palam sontes, sine indignatione totius exercitus non potuissent damnari. Itaque anceps quaestio fuit: dum infitiatus est facinus, crudeliter torqueri videbatur; post confessionem, Philotas ne amicorum quidem misericordiam meruit.

Q. CURTII RUFI

DE

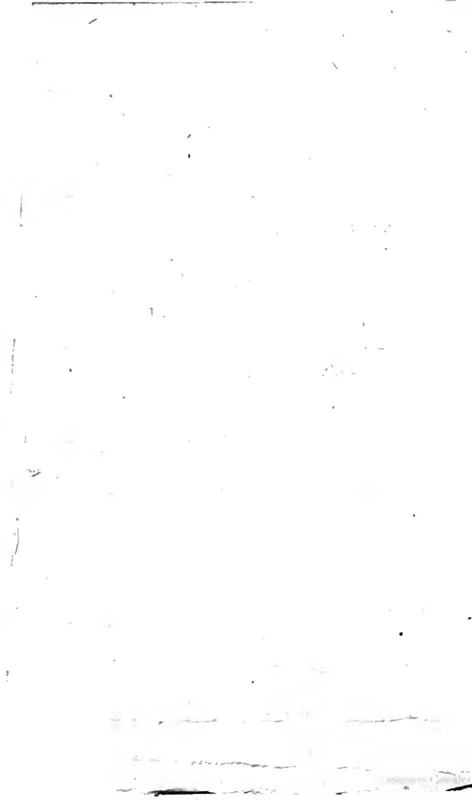
REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

HISTORIARUM

LIBER VII.

F 4

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER VII.

ARGUMENTUM.

Alexander Lynceſtem maieſtatis reum interfici curat. deinde in Amyntam & Simmiam, Philotae amicos, inquirit, qui ſuam innocentiam gravi oratione tuentur, 1. Amynta & fratribus in gratiam receptis, Polydamas a rege iuſſus, in Mediam celeriter profectus, Parmenionem interfici curat. unde indignatio & ſeditio, quae tandem exſtinguitur, 2. Varios populos ſub iugum mittit Alexander, ac ſeptemdecim diebus cum exercitu Caucaſum ſuperat, 3. Beſſus de bello adverſus Alexandrum inter epulas conſultat, ſapientique Cobaris conſilio minime acquieſcit. Interim rex Bactra pervenit, ubi Graecorum defectione & Satibarzane ſingulari certamine occiſo advenit ei nuntius, 4. Exercitus Alexandri ſiti liberatus Oxum amnem induſtrie traiicit. Beſſus dolo captus ad Alexandrum adducitur, a quo & Darii fratri Oxathri cruci figendus traditur, 5. Barbarorum & Macedonum benevolentia varias expugnat urbes. Sed & Alexandriam ad Tanaim condit amnem, breviſſimoque temporis abſolvit ſpatio, 6. De bello Scythis inferendo Alexander aeger ex vulnere cum ſuis init conſilium. Ariſtander vates regis voluntati extorum accommodat ſignificata. Menedemus a Spitamene per inſidias cum duobus peditum

millibus & ccc equitibus a Dahis interficitur : quod callide admodum dissimulat Alexander, 7. Dum exercitus ad bellum accingitur, Scytharum legati adveniunt, ac de pace pro se egregiam ad Alexandrum orationem habent, 8. Alexander legatis dimissis Tanaim traiicit, bellum Scythis infert, & cum victis benigne agit, 9. Sogdianorum nobilium invictus animus. Bessi supplicium : novo milite auctus Alexandri exercitus, 10. Petram, urbem amplissimam, situ naturaque loci fere inexpugnabilem, ad deditionem cogit Alexander, 11.

1 PHilotam sicut recentibus sceleris eius vestigiis iure affectum supplicio censuerant milites; ita postquam desierat esse quem odissent, invidia in misericordiam vertit. Moverat et claritas iuvenis, et patris eius senectus atque orbitas. Primus Asiam aperuerat regi, omnium periculorum eius particeps, semper alterum in acie cornu defenderat : Philippo quoque ante omnes amicus; et ipsi Alexandro tam fidus, ut occidendi Attalum non alio ministro uti mallet. Horum cogitatio subibat exercitum; seditiosaeque voces referebantur ad regem. quis ille haud sane motus, satisque prudens, otii vitia negotio discuti, edicit, *ut omnes in vestibulo regiae praesto adsorent.* quos ubi frequentes adesse cognovit, in concionem processit. Haud dubie ex composito Apharias postulare coepit, *ut Lyncestes Alexander, qui multo antequam Philotas regem voluisset occidere, exhiberetur.* A duobus indicibus, sicut supra diximus, delatus, tertium iam annum custodiebatur in vinculis. eundem in Philippi quoque caedem coniurasse cum Pausania pro comperto fuit: sed quia pri-

mus Alexandrum *Regem* salutaverat, supplicio magis quam crimini fuerat exemtus. Tum quoque Antipatri soceri eius preces iustam regis iram morabantur. Ceterum recruduit soporatus dolor. quippe veteris periculi memoriam praesentis cura renovabat, Igitur Alexander ex custodia educitur, iussusque dicere quam toto triennio meditatus erat defensionem, haesitans et trepidus pauca ex iis, quae composuerat, protulit: ad ultimum non memoria solum, sed etiam mens eum destituit. Nulli erat dubium, quin trepidatio conscientiae indicium esset, non memoriae vitium. itaque ex iis, qui proxime adstiterant, obluctantem adhuc oblivioni lanceis confoderunt. Cuius corpore sublato, rex *introduci iussit Amyntam & Simmiam:* nam Polemon, minimus ex fratribus, cum Philotam torqueri comperisset, profugerat. Omnium Philotae amicorum hi carissimi fuerant: ad magna et honorata ministeria illius maxime suffragatione producti: memineratque rex, summo studio ab eo conciliatos sibi. nec dubitabat, *huius quoque ultimi consilii fuisse participes.* Igitur, *olim esse sibi suspectos matris suae literis, quibus esset admonitus, ut ab his salutem suam tueretur. ceterum se invitum deteriora credentem, nunc manifestis indiciis victum, iussisse vinciri. Nam pridie quam detegeretur Philotae scelus, quin in secreto cum ipso fuissent, non posse dubitari. fratrem vero, qui profugerit, eum Philotas torqueretur, aperuisse fugae causam. Nuper praeter consuetudinem, officii specie, amotis longius ceteris, admovisse semetipsos lateri suo, nulla probabili causa: seque mirantem, quod non*

vice sua, tali fungerentur officio, & ipsa trepidatione eorum perterritum, strenue ad armigeros, qui proximi sequebantur, recessisse. Ad hoc accedere, quod cum Antiphanes, scriba equitum, Amyntae denuntiasset, pridie quam Philotae scelus deprehensum esset, ut ex suis equis more solito daret iis, qui amisissent suos, *superbe respondisse*, nisi incepto desisteret, brevi sciturum quis ipse esset. *Iam linguae violentiam, temeritatemque verborum, quae in semetipsum iacularentur, nihil aliud esse, quam scelesti animi indicem ac testem. quae si vera essent, idem meruisse eos, quod Philotam; si falsa, exigere ipsum ut refellant.* Productus deinde Antiphanes, *de equis non traditis, & adiectis etiam superbe minis*, indicat. Tum Amyntas, facta dicendi potestate, *Si nihil*, inquit, *interest regis; peto, ut dum dico, vinculis liberer.* Rex *solvi utrumque* iubet: desiderantique Amyntae, *ut habitus quoque redderetur armigeri, lanceam dari* iussit. Quam ut laeva comprehendit, evitato eo loco, in quo Alexandri corpus paulo ante iacuerat, *Qualiscunque*, inquit, *exitus nos manet, rex: confitemur, prosperum eventum tibi debituros; tristiorem fortunae imputaturos. Sine praeiudicio dicimus causam, liberis corporibus animisque. habitum etiam, quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non possumus, fortunam timere desinemus. Te quaeso, permittas mihi id primum defendere, quod a te ultimum obiectum est. Nos, rex, sermonis adversus maiestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem iampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, ne alia maligne dicta crederes blanda oratione purgari. Ceterum etiamsi*

milites tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo aegri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset accepta; merueramus fortibus factis, ut malles ea tempori nostro imputare, quam animo. Cum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quae utique non odimus, infestas admovemus manus; parentes liberis si occurrant, & ingrati & invisi sunt. Cum donis honoramur; cum praemiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec laetitia moderata est. ad omnes affectus impetu rapimur. vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur, utcunque praesens movit affectio. Modo Indiam adire & Oceanum libet; modo coniugum & liberorum patriaeque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit: in suos ordines quisque currimus, & quidquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset! Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quae nobis cum Philota fuit, adeo non eo infitias, ut expetisse confitear. An vero Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes paene amicos tuos dignatione vincentem, cultum a nobis esse miraris? Tu hercule, si verum audire vis, rex, huius nobis periculi causa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi ad hunc gradum amicitiae tuae adscendimus. Is apud te fuit, cuius gratiam expetere, & iram timere possemus. Annon propemodum in tua verba, tui

omnes te praeeunte iuravimus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes? *hoc sacramento pietatis obstricti aversaremur scilicet, quem tu omnibus praeferebas. Igitur si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes: immo hercule neminem. Omnes enim Philotae amici esse voluerunt: sed totidem, quot volebant esse, non poterant. ita si a consciis amicos non dividis; nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientiae affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter & sine arbitris locutus est nobiscum? At ego purgare non possem, si pridie quidquam ex vetere vita ac more mutassem. nunc vero, si ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, fecimus, consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus? & pridie quam Philotas detectus est, haec mihi cum Antiphane res erat? qui si nos suspectos facere vult, quod illo die equos non dederimus; semetipsum, quod eos desideraverit, purgare non poterit. Anceps enim crimen est inter retinentem & exigentem; nisi quod melior est causa suum non tradentis, quam poscentis alienum. Ceterum, rex, equos decem habui, e quis Antiphanes octo iam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos cum vellet abducere homo superbissimus, certe iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec infitias eo, liberi hominis animo locutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militiae suae usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat. Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excusem, & Antiphani. At hercule mater de nobis ini-*

micis tuis scripsit? Utinam prudentius esset solicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non adscribit metus sui causam? Denique non ostendit auctorem, quo facto dictove nostro mota tam trepidas tibi literas scripsit. O miseram conditionem meam, cui forsitan non periculosius est tacere quam dicere. Sed utcunque cessura res est, malo tibi defensionem meam displicere, quam causam. Agnosces autem quae dicturus sum; quippe meministi, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te, multos integros iuvenes in domo tuae matris abscondi. *praecepisti igitur mihi*, ne quem praeter te intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad te. *Quod equidem feci, & liberius, quam expediebat mihi, exsecutus sum imperium tuum. Gorgian, Hecateum & Gorgatan, quorum bona opera uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius est, quam me, qui si tibi non paruissem, iure daturus fui poenas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuae persequendi nos causa est, quam quod utilitatem tuam muliebri praeposuimus gratiae. Sex millia Macedonum peditum, & DC equites adduxi, quorum pars secutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Sequitur ergo, ut, quia illa propter hanc causam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui irae eius nos obtulisti.*

Dum haec Amyntas agit, forte supervenerunt, qui 2
fratrem eius Polemonem, de quo ante dictum est, fugientem consecuti vinctum reducebant. Infesta concio vix inhiberi potuit, quin protinus suo more saxa in eum iaceret. Atque ille sane interritus, *nihil*, inquit, *pro me deprecor; modo ne fratrum innocentiae*

fuga imputetur mea. Haec si defendi non potest, meum crimen sit. horum ob idipsum melior est causa, quod ego, qui profugi, suspectus sum. At haec elocuto universa concio assensa est. Lacrimae deinde omnibus manare coeperunt, adeo in contrarium repente mutatis, ut solum pro eo esset, quod maxime laeserat. Iuvenis erat primo aetatis flore pubescens, quem inter equites tormentis Philotae conturbatos alienus terror abstulerat. Desertum eum a comitibus, et haesitantem inter revertendi fugiendique consilium, qui secuti erant occupaverunt. Is tum flere coepit, et os suum converberare : moestus, non suam vicem; sed propter ipsum periclitantium fratrum. Moveratque iam regem, non concionem modo : sed unus erat implacabilis frater, qui terribili vultu intuens eum, *Tum*, ait, *demens, lacrimare debueras, cum equo calcaria subderes, fratrum desertor, & desertorum comes. Miser quo, & unde fugiebas? Effecisti, ut reus capitis, accusatoris uterer verbis.* Ille *peccasse se; sed gravius in fratres, quam in semetipsum,* fatebatur. Tum vero neque lacrimis, neque acclamationibus, quibus studia sua multitudo profitetur, temperaverunt. Una vox erat pari emissa consensu, *ut insontibus & fortibus viris parceret.* Amici quoque, data misericordiae occasione, consurgunt, flentesque regem deprecantur. Ille silentio facto, *Et ipse*, inquit, *Amyntam mea sententia fratresque eius absolvo. Vos autem, iuvenes, malo beneficii mei oblivisci, quam periculi vestri meminisse. Eadem fide redite in gratiam mecum, qua ipse vobiscum revertor. Nisi quae delata essent, excussissem; valde dissimulatio mea suspecta*

esse potuisset. Sed satius est purgatos esse, quam suspectos. Cogitate, neminem absolvi posse, nisi qui dixerit causam. Tu, Amynta, ignosce fratri tuo. erit hoc simpliciter etiam mihi reconciliati animi tui pignus. Concione deinde dimissa, *Polydamanta vocari* iubet. Longe acceptissimus Parmenioni erat, proximus lateri in acie stare solitus. Et quamquam conscientia fretus in regiam venerat; tamen ut iussus est *fratres suos exhibere*, admodum iuvenes, et regi ignotos ob aetatem, fiducia in solicitudinem versa trepidare coepit, saepius quae nocere possent, quam quibus eluderet, reputans. Iam armigeri, quibus imperatum erat, produxerant eos; cum exsanguem metu Polydamanta *propius accedere* iubet. submotisque omnibus, *Scelere*, inquit, *Parmenionis omnes pariter appetiti sumus. maxime ego ac tu, quos amicitiae specie fefellit. ad quem persequendum puniendumque (vide quantum fidei tuae credam) te ministro uti statui. obsides, dum hoc peragis, erunt fratres tui. Proficiscere in Mediam, & ad praefectos meos literas scriptas manu mea perfer. velocitate opus est, qua celeritatem famae antecedas. noctu pervenire illuc te volo, postero die, quae scripta erunt, exsequi. Ad Parmenionem quoque epistolas feres; unam a me, alteram Philotae nomine scriptam. signum annuli eius in mea potestate est. sic pater credens a filio impressum, cum te viderit, nihil metuet.* Polydamas, tanto liberatus metu, impensius etiam, quam exigebatur, promittit operam. Collaudatusque et promissis oneratus, deposita veste quam habebat, Arabica induitur. Duo Arabes, quorum interim coniuges ac liberi, vinculum fidei obsides apud regem

erant, dati comites. Per deserta etiam ob siccitatem loca camelis, undecima die, quo destinaverat, perveniunt. Et prius quam ipsius nuntiaretur adventus, rursus Polydamas vestem Macedonicam sumit, et in tabernaculum Cleandri (praetor hic regius erat) quarta vigilia pervenit. Redditis deinde literis, constituerunt prima luce ad Parmenionem coire. Namque ceteris quoque literas regis attulerat. Iam ad eum venturi erant, cum Parmenioni *Polydamanta venisse* nuntiaverunt. qui dum laetatur adventu amici, simulque noscendi, quae rex ageret, avidus (quippe longo intervallo nullam ab eo epistolam acceperat) *Polydamanta requiri* iubet. Diversoria regionis illius magnos recessus habent, amoenosque nemoribus manu consitis; ea praecipue regum satraparumque voluptas erat. Spatiabatur in nemore Parmenion medius inter duces, quibus erat imperatum literis Regis, ut occiderent. Agendae autem rei constituerant tempus, *cum Parmenion a Polydamante literas traditas legere coepisset.* Polydamas procul veniens, ut a Parmenione conspectus, vultu laetitiae speciem praeferente, ad complectendum eum cucurrit; mutuaque gratulatione functi, Polydamas epistolam ab rege scriptam ei tradidit. Parmenion vinculum epistolae solvens, *quidnam rex ageret?* requirebat. Ille *ex ipsis literis cogniturum esse* respondit. Quibus Parmenion lectis, *Rex*, inquit, *expeditionem parat in Arachosios. Strenuum hominem & nunquam cessantem! Sed tempus saluti suae tanta iam parta gloria parcere.* Alteram deinde epistolam, Philotae nomine scriptam laetus, quod ex vultu notari poterat, lege-

bat. Tum eius latus gladio haurit Cleander, deinde iugulum ferit; ceteri exanimem quoque confodiunt. Et armigeri, qui ad aditum nemoris adſtiterant, cognita caede, cuius cauſa ignorabatur, in caſtra perveniunt, et tumultuoſo nuntio milites concitant. Illi armati ad nemus, in quo perpetrata caedes erat, coeunt: et *ni Polydamas, ceterique eiuſdem noxae participes dedantur, murum circumdatum nemori everſuros* denuntiant, *omniumque ſanguine duci parentaturos.* Cleander *primores eorum intromitti* iubet; literasque regis ſcriptas ad milites recitat, quibus *inſidiae Parmenionis in regem, preceſque, ut ipſum vindicarent*, continebantur. Igitur cognita regis voluntate, non quidem indignatio, ſed tamen ſeditio compreſſa eſt. Dilapſis pluribus pauci remanſerunt, qui, *ſaltem ut corpus ipſius ſepelire permitterent*, precabantur. Diu id negatum eſt, Cleandri metu, ne offenderet regem. pertinacius deinde precantibus, materiem conſternationis ſubtrahendam ratus, capite deciſo truncum humare permiſit. ad regem caput miſſum eſt. Hic exitus Parmenionis fuit, militiae domique clari viri. Multa ſine rege proſpere; rex ſine illo nihil magnae rei geſſerat. feliciſſimo regi et omnia ad fortunae ſuae exigenti modum ſatisfecit. LXX natus annos, iuvenis ducis, et ſaepe etiam gregarii militis munia explevit. acer conſilio, manu ſtrenuus, carus principibus, vulgo militum acceptior. Haec impulerint illum ad regni cupiditatem, an tantum ſuſpectum fecerint, ambigi poteſt, quia Philotas ultimis cruciatibus victus verane dixerit, quae facta probari non poterant, an falſis tormentorum petierit finem, re quoque recenti

cum magis posset liquere, dubitatum est. Alexander, quos mortem Parmenionis conquestos esse compererat, separandos a cetero exercitu ratus, in unam cohortem secrevit, ducemque his Leonidam dedit, et ipsum Parmenioni quondam intima familiaritate coniunctum. Fere iidem erant, quos alioqui rex habuerat invisos. nam cum experiri vellet militum animos, admonuit, *qui literas in Macedoniam ad suos scripsisset, iis, quos ipse mittebat, perlaturis cum fide traderet.* Simpliciter ad necessarios suos quisque scripserat, quae sentiebat: aliis gravis erat, plerisque non ingrata militia. Ita et agentium gratias, et querentium literae exceptae sunt. Et qui forte taedium laboris per literas erant questi, *hanc seorsum cohortem a ceteris tendere ignominiae causa* iubet: fortitudine usurus in bello, libertatem linguae ab auribus credulis remoturus. Et consilium temerarium forsitan (quippe fortissimi iuvenes contumeliis irritati erant) sicut omnia alia felicitas regis excepit. nihil illis ad bella promtius fuit. incitabat virtutem et ignominiae demendae cupido, et quia fortiora facta in paucis latere non poterant.
3 His ita compositis, Alexander Arianorum Satrape constituto, *iter pronuntiari* iubet *in Agriaspas*, quos iam tunc mutato nomine *Euergetas* appellabant; ex quo frigore victusque penuria Cyri exercitum affectum, tectis et commeatibus iuverant. Quintus dies erat, ut in eam regionem pervenerat. cognoscit, *Satibarzanem, qui ad Bessum defecerat, cum equitum manu irrupisse rursus in Arios.* Itaque Caranum, et Erigyium cum Artabazo et Andronico, et sex millibus Graecorum peditum, DC

equites sequebantur. Ipse LX diebus gentem Euergetarum ordinavit, magna pecunia ob egregiam in Cyrum fidem donata. Relicto deinde, qui iis praeesset, Amenide (scriba is Darii fuerat) Arachosios, quorum regio ad Ponticum mare pertinet, subegit. Ibi exercitum, qui sub Parmenione fuerat, occupavit. sex millia Macedonum erant, et CC nobiles, et quinque millia Graecorum cum equitibus ducentis; haud dubie robur omnium virium regis. Arachosiis datus Menon praetor, IV millibus peditum, et DC equitibus in praesidium relictis. Ipse rex nationem, ne finitimis quidem satis notam, quippe nullo commercio volentem mutuos usus, cum exercitu intravit. *Parapamisadae* appellantur, agreste hominum genus, et inter barbaros maxime inconditum. locorum asperitas, hominum quoque ingenia duraverat. gelidissimum Septemtrionis axem ex magna parte spectant: Bactrianis ad Occidentem coniuncti sunt: Meridiana regio ad mare Indicum vergit. Tuguria latere primo struunt, et quia sterilis est terra materiae, in nudo etiam montis dorso, usque ad summum aedificiorum fastigium eodem laterculo utuntur. Ceterum structura latior ab imo, paulatim incremento operis in arctius cogitur: ad ultimum in carinae maxime modum coit. ibi foramine relicto superne lumen accipiunt ad medium. Vites et arbores, si quae in tanto terrae rigore durare potuerunt, obruunt. Penitus hieme defossae latent. cum nive discussa aperiri humus coepit, coelo solique redduntur. Ceterum adeo altae nives premunt terram, gelu et perpetuo paene rigore constrictae, ut ne

avium quidem, feraeve ullius veſtigium exſtet. Obſcura coeli verius umbra, quam lux, nocti ſimilis premit terram, vix ut quae prope ſunt conſpici poſſint. In hac tamen omnis humani cultus ſolitudine deſtitutus exercitus, quidquid malorum tolerari poteſt, pertulit; inopiam, frigus, laſſitudinem, deſperationem. Multos exanimavit rigor inſolitus nivis; multorum adussit pedes: plurimorum oculis praecipue perniciabilis fuit. fatigati quippe in ipſo gelu deficientia corpora ſternebant; quae cum moveri deſiſſent, vis frigoris ita adſtringebat, ut rurſus ad ſurgendum conniti non poſſent. A commilitonibus torpentes excitabantur. neque aliud remedium erat, quam ut ingredi cogerentur. Tum demum vitali calore moto, membris aliquis redibat vigor. Si qui tuguria barbarorum adire potuerunt, celeriter refecti ſunt. ſed tanta caligo erat, ut aedificia nulla alias res quam fumus oſtenderet. Illi nunquam ante in terris ſuis advena viſo, cum armatos repente conſpicerent, exanimati metu, quidquid in tuguriis erat, afferebant: *ut corporibus ipſorum parceretur* orantes. Rex agmen circumibat pedes, iacentes quoſdam erigens, et alios, cum aegre ſequerentur, adminiculo corporis ſui excipiens. nunc ad prima ſigna, nunc in medium, nunc in ultimo agmine itineris multiplicato labore aderat. Tandem ad cultiora perventum loca eſt, commeatuque largo recreatus exercitus: ſimul et qui conſequi non potuerant, in illa caſtra venerunt. Inde agmen proceſſit ad Caucaſum montem, cuius dorſum Aſiam perpetuo iugo dividit: hinc ſimul mare, quod Ciliciam ſubit, illinc Caſpium

fretum, et amnem Araxem, aliaque regionis Scythiae deserta spectat. Taurus secundae magnitudinis mons committitur Caucaso, a Cappadocia se attollens Ciliciam praeterit, Armeniaeque montibus iungitur. Sic inter se tot iuga velut serie cohaerentia perpetuum habent dorsum, ex quo Asiae omnia fere flumina, alia in Rubrum, alia in Caspium mare, alia in Hyrcanum et Ponticum decidunt. XVII dierum spatio Caucasum superavit exercitus. Rupes in eo X in circumitu stadia complectitur, quatuor in altitudinem excedit, in qua *vinctum Promethea fuisse* antiquitas tradit. Condendae in radicibus montis urbi sedes electa est. VII millibus seniorum Macedonum et praeterea militibus, quorum opera uti desisset, permissum, in novam urbem considere. Hanc quoque *Alexandriam* incolae appellaverunt. At Bessus, Alexandri celeritate perterritus, diis patriis sacrificio rite facto: sicut illis gentibus mos est, cum amicis ducibusque copiarum inter epulas de bello consultabat. Graves mero *suas vires* extollere: *hostium* nunc *temeritatem*, nunc *paucitatem* spernere. praecipue Bessus, ferox verbis, et parto per scelus regno superbus, ac vix potens mentis, dicere, *Socordia Darii crevisse hostium famam. occurrisse enim in Ciliciae angustissimis faucibus; cum retrocedendo posset perducere incautos in loca naturae situ invia, tot fluminibus obiectis, tot montium latebris, inter quas deprehensus hostis, ne fugae quidem, nedum resistendi occasionem fuerit habiturus. Sibi placere in Sogdianos recedere, Oxum amnem velut murum obiecturum hosti; dum ex finitimis gentibus valida auxilia concurrerent. Venturos autem Cho-*

4

rasmios, & Dahas, Sacasque, & Indos, & ultra Tanaim amnem colentes Scythas; quorum neminem adeo humilem esse, ut humeri eius non possent Macedonis militis verticem aequare. Conclamant temulenti, *unam hanc sententiam salubrem esse:* et Bessus *circumferri merum largius* iubet, debellaturus super mensam Alexandrum. Erat in eo convivio Cobares, natione Medus, sed magicae artis (si modo ars est, non vanissimi cuiusque ludibrium) magis professione, quam scientia celeber; alioquin moderatus et probus. Is cum praefatus esset, *scire servo utilius parere dicto, quam afferre consilium, cum illos, qui pareant, idem quod ceteros maneat; qui vero suadeant, proprium periculum:* poculum ei, quod habebat in manu, tradidit. quo accepto Cobares, *Natura*, inquit, *mortalium hoc quoque nomine prava & sinistra dici potest, quod in suo quisque negotio hebetior est, quam in alieno. turbida sunt consilia eorum, qui sibi suadent. obstat metus; aliis cupiditas; nonnunquam naturalis eorum, quae cogitaveris, amor. nam in te superbia non cadit. expertus es unumquemque, quod ipse repererit, aut solum aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regium insigne. hoc aut moderate perferendum est; aut quod abominor, in te ruet. consilio, non impetu opus est.* Adiicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo usurpabant: *canem timidum vehementius latrare, quam mordere. altissima quaeque flumina minimo sono labi.* Quae inserui, ut qualiscunque inter Barbaros potuit esse prudentia, traderetur. In his audientium suspensam dederat exspectationem sui. Tum consilium aperit, utilius Besso quam gratius. *In vestibulo*, inquit, *regiae*

tuae velocissimus consistit rex. Ante ille agmen, quam tu mensam istam movebis. Nunc ab Tanai exercitum accerses, & armis flumina oppones. scilicet qua tu fugiturus es, hostis sequi non potest? iter utrique commune est; victori tutius. Licet strenuum metum putes esse; velocior tamen spes est. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te, utcunque cesserit, meliorem fortunam deditus quam hostis habiturus? Alienum habes regnum, quo facilius eo careas. incipies forsitan iustus esse rex, cum ipse fecerit, qui tibi & dare potest regnum & eripere. Consilium habes fidele, quod diutius exsequi supervacuum est. Nobilis equus umbra quoque virgae regitur: ignavus ne calcari quidem concitari potest. Bessus et ingenio et multo mero ferox, adeo exarsit, ut vix ab amicis, quo minus occideret eum (nam strinxerat quoque acinacem) contineretur. Certe e convivio prosilivit haudquaquam potens mentis. Cobares inter tumultum elapsus, ad Alexandrum transfugit. VIII millia Bactrianorum habebat armata Bessus, quae quamdiu propter coeli intemperiem, Indiam potius Macedonas petituros crediderant, obedienter imperata fecerunt: postquam adventare Alexandrum compertum est; in suos quisque vicos dilapsi, Bessum reliquerunt. Ille cum clientium manu, qui non mutaverant fidem, Oxo amne superato, exustisque navigiis, quibus transierat, ne iisdem hostis uteretur; novas copias in Sogdianis contrahebat. Alexander Caucasum quidem, ut supra dictum est, transierat; sed inopia frumenti prope ad famem ventum erat. Succo ex sesama expresso haud secus quam oleo artus perungebant. Sed huius succi ducenis quadragenis de-

nariis amphorae singulae; mellis, denariis trecenis nonagenis; trecenis vini aestimabantur; tritici nihil aut admodum exiguum reperiebatur. *Siros* vocabant barbari: quos ita solerter abscondunt, ut nisi qui defoderunt, invenire non possint. In iis conditae fruges erant. In quarum penuria milites fluviatili pisce et herbis sustinebantur. Iamque haec ipsa alimenta defecerant; cum iumenta, quibus onera portabant, caedere iussi sunt: horum carne, dum in Bactrianos perventum, traxere vitam. Bactrianae terrae multiplex et varia natura est. alibi multa arbor et vitis largos mitesque fructus alit: solum pingue crebri fontes rigant: quae mitiora sunt, frumento conseruntur, cetera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem eiusdem terrae steriles arenae tenent: squalida siccitate regio non hominem, non frugem alit: cum vero venti a Pontico mari spirant, quidquid sabuli in campis iacet, converrunt. Quod ubi cumulatum est, magnorum collium procul species est, omniaque pristini itineris vestigia intereunt. Itaque qui transeunt campos, navigantium modo noctu sidera observant, ad quorum cursum iter dirigunt, et propemodum clarior est noctis umbra, quam lux. ergo interdiu invia est regio, quia nec vestigium, quod sequantur, inveniunt; et nitor siderum caligine absconditur. Ceterum si quos ille ventus, qui a mari exoritur, deprehendit, arena obruit. Sed qua mitior terra est, ingens hominum equorumque multitudo gignitur. [Itaque Bactriani equites xxx millia expleverant.] Ipsa Bactra, regionis eius caput, sita sunt sub monte Parapamisso. Bactrus amnis prae-

terit moenia. is urbi et regioni dedit nomen. Hic regi ſtativa habenti nuntiatur ex Graecia *Peloponnenſium Laconumque defectio.* nondum enim victi erant, cum proficiſcerentur tumultus eius principia nuntiaturi. et alius praeſens terror affertur, *Scythas, qui ultra Tanaim amnem colunt, adventare Beſſo ferentes opem.* Eodem tempore, *quae in gente Ariorum Caranus & Erigyius geſſerant*, perferuntur. Commiſſum erat proelium inter Macedones Ariosque. Transfuga Satibarzanes barbaris praeerat; qui cum pugnam ſegnem utrimque aequis viribus ſtare vidiſſet, in primos ordines adequitavit, demtaque galea, inhibitis qui tela iaciebant, ſi quis *viritim dimicare vellet*, provocavit ad pugnam, *nudum ſe caput in certamine habiturum.* Non tulit ferociam barbari dux exercitus Erigyius, gravis quidem aetate, ſed et animi et corporis robore nulli iuvenum poſtferendus. Is galea demta canitiem oſtentans, *Venit*, inquit, *dies, quo aut victoria, aut morte honeſtiſſima, quales amicos & milites Alexander habeat, oſtendam.* Nec plura elocutus equum in hoſtem egit. Crederes imperatum, ut acies utraeque tela cohiberent. protinus certe receſſerunt dato libero ſpatio; intenti in eventum, non duorum modo, ſed etiam ſuae ſortis, quippe alienum diſcrimen ſecuturi. Prior barbarus emiſit haſtam, quam Erigyius modica capitis declinatione vitavit. At ipſe infeſtam ſariſſam equo calcaribus concito in medio barbari gutture ita fixit, ut per cervicem emineret. Praecipitatus ex equo barbarus adhuc tamen repugnabat. Sed ille extractam ex vulnere haſtam rurſus in os dirigit. Satibarzanes haſtam manu complexus, quo

maturius interiret, ictum hoſtis adiuvit. et barbari duce amiſſo, quem magis neceſſitate quam ſponte ſecuti erant, tunc haud immemores meritorum Alexandri, arma Erigyio tradunt. Rex his quidem laetus, de Spartanis haudquaquam ſecurus, magno tamen animo defectionem eorum tulit; dicens, *non ante auſos conſilia nudare, quam ipſum ad fines Indiae perveniſſe cognoviſſent.* Ipſe Beſſum perſequens copias movit: cui Erigyius ſpolia barbari, ceu opimum
5 belli decus, praeferens occurrit. Igitur Bactrianorum regione Artabazo tradita, ſarcinas et impedimenta ibi cum praeſidio reliquit. Ipſe cum expedito agmine loca deſerta Sogdianorum intrat, nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum, ut ante dictum eſt, penuria, prius deſperatione, quam deſiderio bibendi ſitim accendit. Per CCCC ſtadia, ne modicus quidem humor exſiſtit. Arenas vapor aeſtivi ſolis accendit, quae ubi flagrare coeperunt, haud ſecus quam continenti incendio cuncta torrentur. Caligo deinde immodico terrae fervore excitata, lucem tegit: camporumque non alia quam vaſti et profundi aequoris ſpecies eſt. Nocturnum iter tolerabile videbatur, quia rore et matutino frigore corpora levabantur. Ceterum cum ipſa luce aeſtus oritur: omnemque naturalem abſorbet humorem ſiccitas; ora viſceraque penitus uruntur. Itaque primum animi, deinde corpora deficere coepernut. pigebat et conſiſtere et progredi. Pauci a peritis regionis admoniti praepararant aquam. haec pauliſper repreſſit ſitim: deinde creſcente aeſtu rurſum deſiderium humoris accenſum eſt. Ergo quidquid vini oleique erat, ho-

minibus ingerebatur; tantaque dulcedo bibendi fuit, ut in posterum sitis non timeretur. Graves deinde avide hausto humore non sustinere arma, non ingredi poterant; et feliciores videbantur, quos aqua defecerat, cum ipsi sine modo infusam vomitu cogerentur egerere. Anxium regem tantis malis, circumfusi amici, *ut meminisset sui* orabant; *animi sui magnitudinem unicum remedium deficientis exercitus esse:* cum ex iis qui praecesserant ad capiendum locum castris, duo occurrunt utribus aquam gestantes, ut filiis suis, quos in eodem agmine esse, et aegre pati sitim non ignorabant, occurrerent: qui cum in regem incidissent; alter ex iis utre resoluto, vas, quod simul ferebat, implet, porrigens regi. Ille accipit: percontatus *quibus aquam portarent*, *filiis ferre* cognoscit. Tunc poculo pleno, sicut oblatum est, reddito, *nec solus*, inquit, *bibere sustineo; nec tam exiguum dividere omnibus possum. Vos currite, & liberis vestris, quod propter illos attulistis, date.* Tandem ad flumen Oxum ipse pervenit prima fere vespera. sed exercitus magna pars non potuerat consequi: *in edito monte ignes* iubet *fieri, ut ii, qui aegre sequebantur, haud procul castris se abesse cognoscerent. Eos* autem, *qui primi agminis erant, mature cibo ac potione firmatos, implere alios utres, alios vasa, quibuscunque aqua possit portari*, iussit, *ac suis opem ferre.* Sed qui intemperantius hauserant, interclusо spiritu exstincti sunt: multoque maior horum numerus fuit, quam ullo amiserat proelio. At ille thoracem adhuc indutus, nec aut cibo refectus aut potu, qua veniebat exercitus, constitit. nec ante ad curandum corpus recessit, quam praeter-

ierant, qui agmen ſequebantur: totamque eam noctem cum magno animi motu perpetuis vigiliis egit. Nec poſtero die laetior erat, quia nec navigia habebat, nec pons erigi poterat circum amnem nudo ſolo, et materia maxime ſterili. Conſilium igitur, quod unum neceſſitas ſubiecerat, init. utres quamplurimos ſtramentis refertos dividit. his incubantes tranſnavere amnem: quique primi tranſierant, in ſtatione erant, dum traiicerent ceteri. Hoc modo ſexto demum die in ulteriore ripa totum exercitum expoſuit. Iamque ad perſequendum Beſſum ſtatuerat progredi; cum ea, quae in Sogdianis erant, cognoſcit. Spitamenes erat inter omnes amicos praecipuo honore cultus a Beſſo. ſed nullis meritis perfidia mitigari poteſt. quae tamen iam minus in eo invisa eſſe poterat, quia nihil ulli nefaſtum in Beſſum interfectorem regis ſui videbatur. Titulus facinoris ſpecioſus praeferebatur, *vindicta Darii:* ſed fortunam, non ſcelus oderant Beſſi. Nam ut Alexandrum flumen Oxum ſuperaſſe cognovit; Dataphernem et Catenem, quibus a Beſſo maxima fides habebatur, in ſocietatem rei adſciſcit. Illi promtius adeunt, quam rogabantur; aſſumtisque octo fortiſſimis iuvenibus, talem dolum intendunt. Spitamenes pergit ad Beſſum, et remotis arbitris, *comperiſſe* ait *ſe, inſidiari ei Dataphernem & Catenem; ut vivum Alexandro traderent agitantes, a ſemet occupatos eſſe, & vinctos teneri.* Beſſus tanto merito, ut credebat, obligatus, partim gratias agit, partim avidus explendi ſupplicii *adduci eos* iubet. Illi manibus ſua ſponte religatis, a participibus conſilii trahebantur; quos Beſſus truci vultu intuens conſurgit, ma-

nibus non temperaturus. At illi ſimulatione omiſſa circumſiſtunt eum, et fruſtra repugnantem vinciunt; direpto ex capite regni inſigni, lacerataque veſte; quam ſpoliis occiſi regis induerat. Ille *deos ſui ſceleris ultores adeſſe* confeſſus, adiecit, *non Dario iniquos fuiſſe, quem ſic ulciſcerentur; ſed Alexandro propitios, cuius victoriam ſemper etiam hoſtis adiuviſſet.* Multitudo an vindicatura Beſſum fuerit, incertum eſt; niſi illi, qui vinxerant, *iuſſu Alexandri feciſſe ipſos* ementiti, dubios adhuc animi terruiſſent. In equum impoſitum Alexandro tradituri ducunt. Inter haec rex, quibus matura erat miſſio, electis DCCCC fere, equiti bina talenta dedit; pediti terna denarium millia: monitosque *ut liberos generarent*, remiſit domum. Ceteris gratiae actae, quod *ad reliqua belli navaturos operam* pollicebantur. [Tum Beſſus perducitur.] Perventum erat in parvulum oppidum, Branchidae eius incolae erant. Mileto quondam iuſſu Xerxis, cum e Graecia rediret, tranſierant, et in ea ſede conſtiterant, quia templum, quod Didymeon appellatur, in gratiam Xerxis violaverant. Mores patrii nondum exoleverant; ſed iam bilingues erant, paulatim a domeſtico externoque ſermone degeneres. Magno igitur gaudio regem excipiunt, urbem ſeque dedentes. Ille *Mileſios, qui apud ipſum militarent, convocari* iubet. Vetus odium Mileſii gerebant in Branchidarum gentem. Proditis ergo, *ſive iniuriae, ſive originis meminiſſe mallent; liberum de Branchidis* permittit *arbitrium.* Variantibus deinde ſententiis; *ſeipſum conſideraturum quod optimum factu eſſet*, oſtendit. Poſtero die occurrentibus, *Branchidas ſecum pro-*

cedere iubet. Cumque ad urbem ventum esset; ipse cum expedita manu portam intrat. Phalanx *moenia oppidi circumire* iussa; *& dato signo diripere urbem proditorum receptaculum, ipsosque ad unum caedere.* Illi inermes passim trucidantur, nec aut commercio linguae, aut supplicum velamentis precibusque inhiberi crudelitas potest. Tandem ut deiicerent, fundamenta murorum ab imo moliuntur, ne quod urbis vestigium exstaret. Nec mora, lucos quoque sacros non caedunt modo, sed etiam exstirpant: ut vasta solitudo et sterilis humus, excussis etiam radicibus, linqueretur. Quae si in ipsos proditionis auctores excogitata essent; iusta ultio esse, non crudelitas videretur: nunc culpam maiorum posteri luere, qui ne viderant quidem Miletum, adeo Xerxi non potuerant prodere. Inde processit ad Tanaim amnem. Quo perductus est Bessus non vinctus modo, sed etiam omni velamento corporis spoliatus. Spitamenes eum tenebat collo inserta catena; tam barbaris, quam Macedonibus gratum spectaculum. Tum Spitamenes, *& te*, inquit, *& Darium reges meos ultus, interfectorem domini sui adduxi, eo modo captum, cuius ipse fecit exemplum. Aperiat ad hoc spectaculum oculos Darius. Exsistat ab inferis, qui illo supplicio indignus fuit, & hoc solatio dignus est.* Alexander multum collaudato Spitamene conversus ad Bessum, *Cuius*, inquit, *ferae rabies occupavit animum tuum, cum regem de te optime meritum prius vincire, deinde occidere sustinuisti? Sed huius parricidii mercedem falso regis nomine persolvisti.* Ibi ille facinus purgare non ausus, *regis titulum se usurpare* dixit, *ut gentem suam tradere ipsi possit; qui*

si cessasset, alium fuisse regnum occupaturum. At Alexander Oxathrem fratrem Darii, quem inter corporis custodes habebat, *propius* iussit accedere; *tradique Bessum ei, ut cruci affixum mutilatis auribus naribusque sagittis configerent barbari; adservarentque corpus, ut ne aves quidem contingerent.* Oxathres *cetera sibi curae fore pollicetur. Aves non ab alio, quam a Catene posse prohiberi* adiicit; eximiam eius artem cupiens ostendere. namque adeo certo ictu destinata feriebat, ut aves quoque exciperet. Nam etsi forsitan sagittandi tam celebri usu minus admirabilis videri haec ars possit; tamen ingens visentibus miraculum, magnoque honori Cateni fuit. Dona deinde omnibus, qui Bessum adduxerant, data sunt. Ceterum supplicium eius distulit, *ut eo loco, in quo Darium ipse occiderat, necaretur.* Interea Macedones ad petendum pabulum 6
incomposito agmine egressi, a barbaris, qui de proximis montibus decurrerunt, opprimuntur; pluresque capti sunt quam occisi. barbari autem captivos prae se agentes, rursus in montem recesserunt. xx millia latronum erant. fundis sagittisque pugnam invadunt. Quos dum obsidet rex, inter promtissimos dimicans sagitta ictus est, quae in medio crure fixa reliquerat spiculum. Illum quidem moesti et attoniti Macedones in castra referebant: sed nec barbaros fefellit subductus ex acie rex; quippe ex edito monte cuncta prospexerant. Itaque postero die misere legatos ad regem, quos ille *protinus* iussit *admitti;* solutisque fasciis magnitudinem vulneris dissimulans, crus barbaris ostendit. Illi iussi *considere* affirmant *non Macedonas, quam ipsos fuisse tristiores cognito vulnere ipsius: cuius si auc-*

torem repperissent, dedituros fuisse. cum diis enim pugnare sacrilegos tantum. Ceterum se gentem in fidem dedere, superatos virtute illius. Rex fide data, et captivis receptis, gentem in deditionem accepit. Castris inde motis lectica militari ferebatur, quam pro se quisque eques pedesque subire certabant. Equites, *cum quibus rex proelia inire solitus erat, sui muneris id esse* censebant. Pedites contra, *cum saucios commilitones ipsi gestare adsuevissent; eripi sibi proprium officium tum potissimum, cum rex gestandus esset*, querebantur. Rex in tanto utriusque partis certamine, et sibi difficilem, et praeteritis gravem electionem futuram ratus, *invicem subire eos* iussit. Hinc quarto die ad urbem Maracanda perventum est. LXX stadia murus urbis amplectitur. arx nullo cingitur muro. Praesidio urbi relicto, proximos vicos depopulatur atque urit. Legati deinde Abiorum Scytharum superveniunt; liberi ex quo decesserat Cyrus; tum imperata facturi. Iustissimos barbarorum constabat: armis abstinebant nisi lacessiti: libertatis modico et aequali usu, principibus humiliores pares fecerunt. Hos benigne allocutus, ad eos Scythas, qui Europam incolunt, Penidam quendam misit ex amicis, qui denuntiaret eis, *ne Tanaim amnem regionis iniussu regis transirent.* eidem mandatum, *ut contemplaretur locorum situm; & illos quoque Scythas, qui super Bosphoro incolunt, viseret. Condendae urbis sedem super ripam Tanais elegerat; claustrum & iam perdomitorum, & quos deinde adire decreverat.* Sed consilium distulit *Sogdianorum* nuntiata *defectio*, quae Bactrianos quoque traxit. VII millia equitum erant,

quorum auctoritatem ceteri sequebantur. Alexander *Spitamenem & Catenem*, a quibus ei traditus erat Bessus, haud dubius quin eorum opera redigi possent in potestatem, coercendo eos, qui novaverant res, iussit accersiri. At illi defectionis, ad quam coercendam evocabantur, auctores, vulgaverant famam, *Bactrianos equites a rege omnes, ut occiderentur accersiri: idque imperatum ipsis, non sustinuisse tamen exsequi; ne inexpiabile in populares facinus admitterent. Non magis Alexandri saevitiam, quam Bessi parricidium ferre potuisse.* Itaque sua sponte iam motos, metu poenae haud difficulter concitaverunt ad arma. Alexander transfugarum defectione comperta, *Craterum obsidere Cyropolim* iubet: ipse aliam urbem regionis eiusdem corona capit; signoque, ut puberes interficerentur, dato, reliqui in praedam cessere victoris: urbs diruta est, ut ceteri cladis exemplo continerentur. Memaceni, valida gens, obsidionem non ut honestiorem modo, sed etiam ut tutiorem ferre decreverant. Ad quorum pertinaciam mitigandam rex L equites praemisit, qui *clementiam ipsius in deditos, simulque inexorabilem animum in devictos* ostenderent. Illi, *nec de fide, nec de potentia regis ipsos dubitare* respondent; equitesque *tendere extra munimenta urbis* iubent. Hospitaliter deinde exceptos, gravesque epulis et somno, intempesta nocte adorti interfecerunt. Alexander haud secus, quam par erat, motus, urbem corona circumdedit; munitiorem, quam ut primo impetu capi posset. Itaque Meleagrum et Perdiccam in obsidionem iungit, Cyropolim, ut ante dictum est, ob-

ſidentes. Statuerat autem parcere urbi conditae a Cyro: quippe non alium gentium illarum magis admiratus eſt, quam hunc regem, et Semiramim, in quis *& magnitudinem animi, & claritatem rerum longe emicuiſſe* credebat. Ceterum pertinacia oppidanorum eius iram accendit. Itaque *captam urbem diripere* iuſſit *delectos Macedones*, haud iniuria infeſtos; et ad Meleagrum et Perdiccam redit. Sed non alia urbs fortius obſidionem tulit: quippe et militum promtiſſimi cecidere; et ipſe rex ad ultimum periculum venit. namque cervix eius ſaxo ita icta eſt, ut oculis caligine offuſa collaberetur, ne mentis quidem compos. exercitus certe velut erepto eo ingemuit. Sed invictus adverſus ea, quae ceteros terrent, nondum percurato vulnere, acrius obſidioni inſtitit, naturalem celeritatem ira concitante. Cuniculo ergo ſuffoſſa moenia ingens nudavere ſpatium, per quod irrupit, victorque urbem dirui iuſſit. Hinc Menedemum cum III millibus peditum et DCCC equitibus ad urbem Maracanda miſit. Spitamenes transfuga praeſidio Macedonum inde deiecto, muris urbis eius incluſerat ſe: haud oppidanis conſilium defectionis approbantibus. ſequi tamen videbantur, quia prohibere non poterant. Interim Alexander ad Tanaim amnem redit, et quantum ſoli occupaverant caſtris, muro circumdedit. LX ſtadiorum urbis murus fuit, hanc quoque urbem *Alexandriam* appellari iuſſit. Opus tanta celeritate perfectum eſt, ut decimo ſeptimo die, qua munimenta excitata erant, tecta quoque urbis abſolverentur. Ingens militum certamen inter ipſos fuerat, ut ſuum quisque munus (nam

divisum erat) primus ostenderet. Incolae novae ur-
bi dati captivi, quos reddito pretio dominis libe-
ravit, quorum posteri nunc quoque non apud
eos tam longa aetate propter memoriam Alexan-
dri exoleverunt. Rex Scytharum, cuius tum ultra 7
Tanaim imperium erat, ratus eam urbem, quam
in ripa amnis Macedones condiderant, suis impo-
sitam esse cervicibus, fratrem Cartasim nomine cum
magna equitum manu misit *ad diruendam eam, pro-
culque amne submovendas Macedonum copias.* Bac-
trianos Tanais ab Scythis, quos Europaeos vocant,
dividit. Idem Asiam et Europam finis interfluit. Ce-
terum Scytharum gens haud procul Thracia sita ab
Oriente ad Septemtrionem se vertit; Sarmatarum-
que, ut quidam credidere, non finitima, sed pars
est. Recta deinde regionem aliam ultra Istrum ia-
centem colit: ultima Asiae, quae Bactra sunt, strin-
git. quae Septemtrioni proxima sunt, profundae in-
de silvae, vastaeque solitudines excipiunt. Rursus
quae ad Tanaim et Bactra spectant, humano cul-
tu haud disparia sunt. Primus cum hac gente non
provisum bellum Alexander gesturus, cum in con-
spectu eius obequitaret hostis, adhuc aeger ex vul-
nere, praecipue voce deficiens, quam et modicus
cibus et cervicis extenuabat dolor, *amicos in con-
silium advocari* iubet. Terrebat eum non hostis, sed
iniquitas temporis. Bactriani defecerant: Scythae
etiam lacessebant: ipse non insistere in terra, non
equo vehi, non docere, non hortari suos poterat. An-
cipiti periculo implicitus, deos quoque incusans, que-
rebatur, *se iacere segnem, cuius velocitatem nemo antea*

valuisset effugere. vix suos credere non simulari valetudinem. Itaque qui post Darium victum ariolas et vates consulere desierat, rursus ad superstitionem, humanarum gentium ludibria, revolutus, *Aristandrum*, cui credulitatem suam addixerat, *explorare eventum rerum sacrificiis* iubet. Mos erat aruspicibus exta sine rege spectare, et quae portenderentur, referre. Inter haec Rex, dum fibris pecudum explorantur eventus latentium rerum, *propius ipsum considere amicos* iubet, *ne contentione vocis cicatricem infirmam adhuc rumperet.* Hephaestion, Craterus, et Erigyius erant cum custodibus in tabernaculum admissi. *Discrimen*, inquit, *me occupavit meliore hostium, quam meo tempore. Sed necessitas ante rationem est: maxime in bello, quo raro permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus stamus; & quantum in nobis animi sit, alieno Marte experiuntur. Haud dubie, si omiserimus Scythas ultro arma inferentes, contemti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim transierimus, & ubique invictos esse nos Scytharum pernicie ac sanguine ostenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriae nostrae metitur spatio, quod transituri sumus. Unus amnis interfluit, quem si traiicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti aestimandum est, dum Asiam subigimus, in alio quodammodo orbe torpaea statuere: & quae tam longo intervallo natura videtur diremisse, una victoria subito committere? At hercule si paululum cessaverimus; in tergis nostris Scythae haerebunt. An soli sumus qui flumina transnare possu-*

mus? Multa in nosmetipsos recident, quibus adhuc vicimus. Fortuna, belli artem victos quoque docet. Utribus amnem traiiciendi exemplum fecimus nuper: hoc ut Scythae imitari nesciant, Bactriani docebunt. Praeterea unus gentis huius adhuc exercitus venit, ceteri exspectantur. Ita bellum vitando alemus; & quod inferre possemus, accipere cogemur. Manifesta est consilii mei ratio. Sed an permissuri sint Macedones animo uti meo, dubito; quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus sum, non pedibus ingressus. sed si me sequi vultis, valeo, amici. Satis virium est ad toleranda ista. aut si iam adest vitae meae finis, in quo tandem opere melius exstinguar? Haec quassa adhuc voce subdeficiens, vix proximis exaudientibus dixerat; cum omnes a tam praecipiti consilio regem deterrere coeperunt. Erigyius maxime: qui haud sane auctoritate proficiens apud obstinatum animum, superstitionem, cuius potens non erat rex, incutere tentavit; dicendo, *deos quoque obstare consilio; magnumque periculum, si flumen transisset, ostendi.* Intranti Erigyio tabernaculum regis Aristander occurrerat, *tristia exta fuisse* significans: haec ex vate comperta Erigyius nuntiabat. Quo inhibito, Alexander, non ira solum, sed etiam pudore confusus, quod superstitio, quam celaverat, detegebatur, *Aristandrum vocari* iubet. Qui ut venit, intuens eum, *Non rex*, inquit, *sed privatus sum. sacrificium ut faceres, mandavi. quid eo portenderetur, cur apud alium, quam apud me professus es? Erigyius arcana mea & secreta te prodente cognovit. Quem certum mehercule habeo extorum interprete uti metu suo.*

Tibi autem quam poteſt, denuntio, ipſe mihi indices, quid ex extis cognoveris; ne poſſis infitiari dixiſſe, quae dixeris. Ille exſanguis attonitoque ſimilis ſtabat, per metum etiam voce ſuppreſſa : tandemque eodem metu ſtimulante, ne regis exſpectationem moraretur, *Magni*, inquit, *laboris, non irriti diſcrimen inſtare praedixi. nec mea ars, quam benevolentia me perturbat. Infirmitatem valetudinis tuae video, & quantum in uno te ſit ſcio. Vereor ne non praeſenti fortunae tuae ſufficere poſſis.* Rex iuſſum *confidere felicitati ſuae* remiſit. *Sibi enim ad alia gloriam concedere deos.* Conſultanti deinde cum iisdem, *quonam modo flumen tranſirent?* ſupervenit Ariſtander, *non alias laetiora exta vidiſſe ſe* affirmans : *utique prioribus longe diverſa. tum ſolicitudinis cauſas apparuiſſe ; nunc prorſus egregie litatum eſſe.* Ceterum quae ſubinde nuntiata ſunt regi, continuae felicitati rerum eius impoſuerant labem. Menedemum, ut ſupra dictum eſt, miſerat ad obſidendum Spitamenem Bactrianae defectionis auctorem. Qui comperto hoſtis adventu, ne muris urbis includeretur, ſimul fretus excipi poſſe; qua venturum ſciebat, conſedit occultus. Silveſtre iter aptum inſidiis tegendis erat : ibi Dahas condidit. Equi binos armatos vehunt, quorum invicem ſinguli repente deſiliunt : equeſtris pugnae ordinem turbant. equorum velocitati par eſt hominum pernicitas. Hos Spitamenes ſaltum circumire iuſſos pariter et a lateribus, et a fronte, et a tergo hoſti oſtendit. Menedemus undique incluſus, ne numero quidem par, diu tamen reſtitit; clamitans, *nihil aliud ſupereſſe locorum fraude deceptis,*

quam honestae mortis solatium ex hostium caede. Ipsum praevalens equus vehebat, quo saepius in cuneos barbarorum effusis habenis evectus, magna strage eos fuderat. Sed cum unum omnes peterent, multis vulneribus exsanguis Hypsidem quendam ex amicis hortatus est, *ut in equum suum adscenderet, & se fuga eriperet.* Haec agentem anima defecit, corpusque ex equo defluxit in terram. Hypsides poterat quidem effugere; sed amisso amico mori statuit. una erat cura ne inultus occideret. Itaque subditis calcaribus equo in medios hostes se immisit, et memorabili edita pugna obrutus telis est. Quod ubi videre, qui caedi supererant, tumulum paulo quam cetera editiorem capiunt. quos Spitamenes fame in deditionem subacturus obsedit. Cecidere eo proelio peditum II millia, CCC equites. Quam cladem Alexander solerti consilio texit, *morte* denuntiata iis, qui ex proelio venerant, *si acta vulgassent.* Ceterum 8
cum animo disparem vultum diutus ferre non posset; in tabernaculum super ripam fluminis de industria locatum secessit. Ibi sine arbitris singula animi consulta pensando, noctem vigiliis extraxit, saepe pellibus tabernaculi allevatis, ut conspiceret hostium ignes, e quibus conie&are poterat, quanta hominum multitudo esset. Iamque lux apparebat, cum thoracem indutus procedit ad milites, tum primum post vulnus proxime acceptum. Tanta erat apud eos veneratio regis, ut facile periculi, quod horrebant, cogitationem praesentia eius excuteret. Laeti ergo et manantibus prae gaudio lacrimis, consalutant eum; et quod ante recusaverant bellum, feroces deposcunt.

Ille *se ratibus equitem phalangemque transportaturum esse* pronuntiat; *super utres* iubet *nare levius armatos.* Plura nec dici res desideravit, nec rex dicere per valetudinem potuit. Ceterum tanta alacritate militum rates iunctae sunt, ut in triduum ad XII millia effectae sint. Iamque ad transeundum omnia aptaverant; cum legati Scytharum XX more gentis per castra equis vecti, *nuntiari* iubent *regi*, *velle ipsos ad eum mandata perferre.* Admissi in tabernaculum, iussique *considere*, in vultu regis defixerant oculos; credo quia magnitudine corporis animum aestimantibus modicus haudquaquam famae par videbatur. Scythis autem non ut ceteris barbaris rudis et inconditus sensus est : quidam eorum sapientiam capere dicuntur, quantamcunque gens capit semper armata. Sicque locutos esse apud regem memoriae proditum est. Abhorrent forsitan moribus nostris et tempora et ingenia cultiora sortitis; sed ut possit oratio eorum sperni, tamen fides nostra non debet : quae utcunque tradita sunt, incorrupta perferemus. Igitur unum ex his maximum natu ita locutum accepimus. *Si dii habitum corporis tui aviditati animi parem esse voluissent; orbis te non caperet : altera manu Orientem, altera Occidentem contingeres. & hoc assecutus scire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis, quae non capis. Ab Europa petis Asiam; ex Asia transis in Europam : deinde si humanum genus omne superaveris, cum silvis, & nivibus, & fluminibus, ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid tu, ignoras arbores magnas diu crescere; una hora exstirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non*

metitur. Vide, ne dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit: & ferrum rubigo consumit. nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido. Quid nobis tecum est? nunquam terram tuam attigimus. Qui sis, unde venias, licetne ignorare in vastis silvis viventibus? Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Dona nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, iugum boum, aratrum, & sagitta, & patera. His utimur & cum amicis, & adversus inimicos. Fruges amicis damus boum labore quaesitas: patera, cum his vinum diis libamus: inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus. Sic Syriae regem, & postea Persarum, Medorumque superavimus; patuitque nobis iter usque in Aegyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti: Syriam occupasti: Persidem tenes: Bactrianos habes in potestate: Indos petisti: iam etiam ad pecora nostra avaras & instabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quae te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem; ut quo plura haberes, acrius, quae non habes, cuperes. Non succurrit tibi, quamdiu circum Bactra haereas? dum illos subigis, Sogdiani bellare coeperunt. bellum tibi ex victoria nascitur. Nam ut maior fortiorque sis quam quisquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modo Tanaim: scies quam late pateant; nunquam tamen consequeris Scythas. Paupertas nostra velocior erit, quam exercitus tuus, qui praedam tot nationum vehit. Rursus cum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris. eadem velocitate & sequi-

mur, & fugimus. Scytharum solitudines Graecis etiam proverbiis audio eludi. at nos deserta & humano cultu vacua, magis quam urbes & opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene. Lubrica est, nec invita teneri potest. Salubre consilium sequens quam praesens tempus, ostendit melius. impone felicitati tuae fraenos, facilius illam reges. Nostri sine pedibus dicunt esse fortunam, quae manus & pennas tantum habet; cum manus porrigit, pennas quoque comprehendere non sinit. Denique si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes; non sua eripere: sin autem homo es; id quod es, semper esse te, cogita. Stultum est eorum meminisse, propter quae tui oblivisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. nam & firmissima est inter pares amicitia; & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse cave credas. inter dominum & servum nulla amicitia est. etiam in pace, belli tamen iura servantur. Iurando gratiam Scythas sancire ne credideris. colendo fidem, iurant. Graecorum ista cautio est, qui acta consignant, & deos invocant. nos religionem in ipsa fide novimus. qui non reverentur homines, fallunt deos. Nec tibi amico opus est, de cuius benevolentia dubites. Ceterum nos & Asiae & Europae custodes habebis: Bactra, nisi dividat Tanais, contingimus: ultra Tanaim usque ad Thraciam colimus; Thraciae Macedoniam coniunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitimos, hostes an amicos velis esse considera.

9 Haec barbarus. Contra rex *fortuna sua & consiliis suorum se usurum esse* respondet. nam & *fortunam, cui confidat, & consilium suadentium, ne quid temere*

& audacter faciat, secuturum. Dimissisque legatis, in praeparatas rates exercitum imposuit. In proris clypeatos locaverat; iussos *in genua subsidere, quo tutiores essent adversus ictus sagittarum.* Post hos qui tormenta intenderent, stabant; et ab utroque latere, et a fronte circumdati armatis. Reliqui qui post tormenta constiterant, remigem lorica indutum scutorum testudine armati protegebant. Idem ordo in illis quoque ratibus, quae equitem vehebant, servatus est. maior pars a puppe nantes equos loris trahebat. At illos, quos utres stramento repleti vehebant, obiectae rates tuebantur. Ipse rex cum delectis primus ratem solvit, et *in ripam dirigi* iussit. Cui Scythae admotos ordines equitum in primo ripae margine opponunt; ut ne applicari quidem terrae rates possent. Ceterum praeter hanc speciem ripis praesidentis exercitus, ingens navigantes terror invaserat: namque cursum gubernatores, cum obliquo flumine impellerentur, regere non poterant; vacillantesque milites, et ne excuterentur soliciti, nautarum ministeria turbaverant. Ne tela quidem conati nixu vibrare poterant; cum prior standi sine periculo, quam hostem incessendi cura esset. Tormenta saluti fuerunt, quibus in confertos ac temere se offerentes, haud frustra excussa sunt tela. Barbari quoque ingentem vim sagittarum infudere ratibus. vixque ullum fuit scutum, quod non pluribus simul spiculis perforaretur. Iamque terrae rates applicabantur, cum acies clypeata consurgit, et hastas certo ictu, utpote libera nixu, mittit e ratibus. Et ut territos recipientesque equos videre; alacres mutua adhortatione in ter-

ram desiliere. Turbatis acriter pedem inferre coeperunt. Equitum deinde turmae, quae frenatos habebant equos, perfregere barbarorum aciem. Interim ceteri agmine dimicantium tecti aptavere se pugnae. Ipse rex, quod vigoris, aegro adhuc corpore, deerat, animi firmitate supplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, nondum bene obducta cicatrice cervicis; sed dimicantem cuncti videbant. Itaque ipsi quidem ducum fungebantur officio; aliusque alium adhortati, in hostem salutis immemores ruere coeperunt. Tum vero non ora, non arma, non clamorem hostium barbari tolerare potuerunt: omnesque effusis habenis (namque equestris acies erat) capessunt fugam. quos rex, quamquam vexationem invalidi corporis pati non poterat, per LXXX tamen stadia insequi perseveravit. Iamque linquente animo suis praecepit, *ut donec lucis aliquid superesset, fugientium tergis inhaererent:* ipse exhaustis etiam animi viribus, in castra se recepit, reliquum substitit. Transierant iam Liberi patris terminos; quorum monumenta lapides erant crebris intervallis dispositi, arboresque procerae, quarum stipites hedera contexerat. Sed Macedonas ira longius provexit: quippe media fere nocte in castra redierunt, multis interfectis, pluribus captis, equosque MDCCC abegere. Ceciderunt autem Macedonum equites LX, pedites C fere, mille saucii fuerunt. Haec expeditio deficientem magna ex parte Asiam fama tam opportunae victoriae domuit. Invictos Scythas esse crediderant; *quibus fractis nullam gentem Macedonum armis parem fore* confitebantur. Itaque Sacae misere legatos,

qui pollicerentur, *gentem mandata facturam.* Moverat eos regis non virtus magis, quam clementia in devictos Scythas: quippe captivos omnes sine pretio remiserat; ut fidem faceret sibi cum ferocissimis gentium de fortitudine, non de ira fuisse certamen. Benigne igitur exceptis Sacarum legatis, comitem Excipinum dedit, admodum iuvenem aetatis flore conciliatum sibi; qui cum specie corporis aequaret Hephaestionem, lepore haud sane illi par erat. Ipse, *Cratero cum maiore parte exercitus modicis itineribus sequi* iusso, ad Maracanda urbem pervenit; ex qua Spitamenes cognito eius adventu Bactra perfugerat. Itaque quatriduo rex longum itineris spatium emensus, perveneràt in eum locum, in quo Menedemo duce, II millia peditum, et CCC equites amiserat. horum ossa tumulo contegi iussit, et inferias more patrio dedit. Iam Craterus cum phalange subsequi iussus, ad regem pervenerat. itaque ut omnes, qui defecerant, pariter belli clade premerentur, copias dividit; *urique agros, & interfici puberes* iussit. Sogdiana regio maiori ex parte deserta 10
est: octingenta fere stadia in latitudinem vastae solitudines tenent. Ingens spatium rectae regionis est, per quam amnis, *Polytimetum* vocant incolae, fertur torrens. Eum ripae in tenuem alveum cogunt; deinde caverna accipit, et sub terram rapit. Cursus absconditi indicium est aquae meantis sonus; cum ipsum solum, sub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem resudet humore. Ex captivis Sogdianorum ad regem XXX nobilissimi, corporum robore eximio, perducti erant; qui ut per interpretem cognoverunt,

iussu *regis ipsos ad supplicium trahi*, carmen laetantium more canere, tripudiisque et lasciviori corporis motu gaudium quoddam animi ostentare coeperunt. Admiratus rex tanta magnitudine animi oppetere mortem, *revocari eos* iussit, *causam tam effusae laetitiae, cum supplicium ante oculos haberent*, requirens. Illi, *si ab alio occiderentur, tristes morituros fuisse* respondent; *nunc a tanto rege, victore omnium gentium maioribus suis redditos, honestam mortem, quam fortes viri voto quoque expeterent, carminibus sui moris laetitiaque celebrare.* Tum rex, *quaero itaque*, inquit, *an vivere velitis non inimici mihi, cuius beneficio victuri estis?* Illi, *nunquam se inimicos ei; sed bello lacessitos, hostes fuisse* respondent. *Si quis ipsos beneficio, quam iniuria experiri maluisset; certaturos fuisse, ne vincerentur officio.* Interrogantique, *quo pignore fidem obligaturi essent? vitam quam acciperent, pignori futuram esse* dixerunt. *reddituros quandoque repetisset.* Nec promissum fefellerunt. Nam qui remissi domos ierant, in fide continuere populares: quatuor inter custodes corporis retenti, nulli Macedonum in regem caritate cesseruut. In Sogdianis Peucolao cum tribus millibus peditum (neque enim maiori praesidio indigebat) relicto, Bactra pervenit. Inde *Bessum Ecbatana duci* iussit, *interfecto Dario poenas capite persoluturum.* Iisdem fere diebus Ptolemaeus et Menidas peditum tria millia, et equites mille adduxerunt mercede militaturos. Alexander quoque ex Lycia cum pari numero peditum, et D equitibus venit. Totidem e Syria Asclepiodorum sequebantur: Antipater Graecorum VIII millia, in quis D equites erant,

miserat. Itaque exercitu aucto, ad ea quae defectione turbata erant, componenda processit; interfectisque consternationis auctoribus, quarto die ad flumen Oxum perventum est. hic quia limum vehit, turbidus semper et insalubris est potu. Itaque puteos miles coeperat fodere. nec tamen humo alte egesta exsistebat humor; cum in ipso tabernaculo regis conspectus est fons, quem quia tarde notaverant, *subito exstitisse* finxerunt. rexque ipse credi voluit, *donum dei id fuisse.* Superatis deinde amnibus Ocho et Oxo, ad urbem Marginiam pervenit. Circa eam VI oppidis condendis electa sedes est. Duo ad Meridiem versa, quatuor spectantia Orientem, modicis inter se spatiis distabant, ne procul repetendum esset mutuum auxilium. Haec omnia sita sunt in editis collibus: tum velut fraeni domitarum gentium; nunc originis suae oblita serviunt, quibus imperaverunt. Et cetera quidem pacaverat rex. Una erat petra, quam Arimazes 11
Sogdianus cum XXX millibus armatorum obtinebat; alimentis ante congestis, quae tantae multitudini vel per biennium suppeterent. Petra in altitudinem XXX eminet stadia, circumitu C et L complectitur. undique abscissa et abrupta, semita perangusta aditur. In medio altitudinis spatio habet specum, cuius os arctum et obscurum est; paulatim deinde ulteriora panduntur: ultima etiam altos recessus habent. fontes per totum fere specum manant; e quibus collatae aquae per prona montis flumen emittunt. Rex loci difficultate spectata statuerat inde abire: cupido deinde incessit animo, naturam quoque fatigandi. Prius tamen quam fortunam obsidionis experiretur, Cophan (Ar-

tabazi hic filius erat) misit ad barbaros, qui suaderet, *ut dederent rupem.* Arimazes loco fretus superbe multa respondit. ad ultimum *an Alexander volare possit?* interrogat. Quae nuntiata regi, sic accendere animum, ut adhibitis, cum quibus consultare erat solitus, indicaret *insolentiam barbari, eludentis ipsos, quia pennas non haberent. Se autem proxima nocte effecturum, ut crederet Macedones etiam volare. Trecentos*, inquit, *pernicissimos iuvenes ex suis quisque copiis perducite ad me, qui per calles & paene invias rupes domi pecora agere consueverint.* Illi praestantes et levitate corporum, et ardore animorum strenue adducunt: quos intuens rex, *Vobiscum*, inquit, *o iuvenes, & mei aequales, urbium invictarum ante munimenta superavi: montium iuga perenni nive obruta emensus sum: angustias Ciliciae intravi: Indiae sine lassitudine vim frigoris sum perpessus. & mei documenta vobis dedi, & vestri habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem* barbari obsident; cetera negligunt: *nullae vigiliae sunt, nisi quae castra nostra spectant. invenietis viam, si solerter rimati fueritis aditus ferentis ad cacumen. Nihil tam alte natura constituit, quo virtus non possit eniti. Experiendo quae ceteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen; quod cum ceperitis, candidis velis signum mihi dabitis. ego copiis admotis hostem in nos a vobis convertam. Praemium erit ei qui primus occupaverit verticem, talenta X: uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad decem homines servabitur portio. Certum autem habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.* His animis regem audierunt, ut iam cepisse

verticem viderentur. Dimiſſique ferreos cuneos, quos inter ſaxa defigerent, validosque funes parabant. Rex circumvectus petram, qua minime aſper ac praeruptus aditus videbatur, ſecunda vigilia, quod bene verteret, ingredi iubet. Illi alimentis in biduum ſumtis, gladiis modo atque haſtis armati ſubire coeperunt. Ac primo pedibus ingreſſi ſunt: deinde ut in praerupta perventum eſt, alii manibus eminentia ſaxa complexi levavere ſemet; alii adiectis funium laqueis evaſere, cum cuneos inter ſaxa defigerent, quis gradus ſubinde inſiſterent. diem inter metum laboremque conſumſerunt. Per aſpera enixis duriora reſtabant, et creſcere altitudo petrae videbatur. illa vero miſerabilis erat facies, cum ii, quos inſtabilis gradus fefellerat, ex praecipiti devolverentur. mox eadem in ſe patienda alieni caſus oſtendebat exemplum. Per has tamen difficultates enituntur in verticem montis, omnes fatigatione continuati laboris affecti; quidam multati parte membrorum; pariterque eos et nox et ſomnus oppreſſit. Stratis paſſim corporibus in inviis et in aſperis ſaxorum, periculi inſtantis obliti in lucem quieverunt: tandemque velut ex alto ſopore excitati, occultas ſubiectasque ipſis valles rimantes, ignari in qua parte petrae tanta vis hoſtium condita eſſet, fumum ſpecus infra ſe ipſos evolutum notaverunt. Ex quo intellectum eſt, illam hoſtium latebram eſſe. Itaque haſtis impoſuere, quod convenerat ſignum: totoque e numero duos et xxx in adſcenſu interiiſſe cognoſcunt. Rex non cupidine magis potiundi loci, quam vicem eorum, quos ad tam manifeſtum periculum miſerat, ſolicitus, toto die

cacumina montis intuens restitit. noctu demum, cum obscuritas conspectum oculorum ademisset, ad curandum corpus recessit. Postero die nondum satis clara luce primus vela, signum capti verticis, conspexit. Sed ne falleretur acies, dubitare cogebat varietas coeli, nunc internitente lucis fulgore, nunc condito. Verum ut liquidior lux apparuit coelo, dubitatio excmta est. vocatumque Cophan, per quem barbarorum animos tentaverat, mittit ad eos, qui moneret, *nunc saltem salubrius consilium inirent.* sin autem fiducia loci perseverarent, *ostendi a tergo* iussit, *qui ceperant verticem*. Cophas admissus suadere coepit Arimazi *petram tradere, gratiam regis inituro, si tantas res molientem in unius rupis obsidione haerere non coegisset.* Ille ferocius superbiusque quam antea locutus *abire* Cophan iubet. At is prehensum manu Barbarum rogat, *ut secum extra specum prodeat:* quo impetrato iuvenes in cacumine ostendit, eiusque superbiae haud immerito illudens, *pennas* ait *habere milites Alexandri.* Iamque e Macedonum castris signorum concentus et totius exercitus clamor audiebatur. Ea res, sicut pleraque belli vana et inania, barbaros ad deditionem traxit. quippe occupati metu, paucitatem eorum qui a tergo erant aestimare non poterant. Itaque Cophan (nam trepidantes reliquerat) strenue revocant; et cum eo xxx principes mittunt, qui petram tradant, et *ut incolumibus abire liceat*, pacifcantur. Ille quamquam verebatur ne conspecta iuvenum paucitate deturbarent eos barbari; tamen et fortunae suae confisus, et Arimazi superbiae infensus, *nullam se conditionem deditionis accipere* respondit. Arimazes

desperatis magis quam perditis rebus, cum propinquis nobilissimisque gentis suae descendit in castra: quos omnes *verberibus affectos sub ipsis radicibus petrae crucibus* iussit *affigi*. Multitudo deditiorum incolis novarum urbium cum pecunia capta dono data est: Artabazus in petrae regionisque, quae apposita esset ei, tutela relictus.

Q. CURTII RUFI

DE

REBUS GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

HISTORIARUM

LIBER VIII.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

Massagetis, Dahis & Sogdianis subactis, Scythae sui regis filiam Alexandro coniugem offerunt, qui, leone interfecto, & quatuor millibus ferarum in venatione deiectis, Clitum solenni convivio adhibitum, & liberius loquentem interficit, 1. Sera Alexandri poenitentia, quam sequuntur bellicae expeditiones adversus Bactrianos transfugas & Sysimithren. Philippi item, strenuissimi iuvenis, & Erigyi, clarissimi ducis, obitus, 2. Spitamenis uxorem, interfecti mariti caput afferentem, Alexander castris excedere iubet: provincias quasdam a praefectorum suorum iniuriis vindicat, 3. Frigoris nimia vi paene opprimitur exercitus Gabazam aditurus. Alexandri constantia, & erga gregarium militem humanitas, eiusdemque cum Roxane matrimonium, 4. Cogitationibus in bellum Indicum versis, adulatorum fraude, nimia superbia elatus Alexander, Iovis filius vult salutari: quod Callisthenes gravi oratione improbat, 5. Ex ignominia Hermolao nobili puero illata nascitur in caput Alexandri coniuratio, qua detecta, inter auctores sceleris innocens Callisthenes coniicitur, 6. Hermolai, Callisthenem iustum esse asseverantis, adversus crudelem Alexandri superbiam invectiva, 7. Alexandri ad Hermolai invectivam responsio: coniuratorum item, atque innocentis Callisthenis supplicium, 8. Indi,

Gangis, Dyardenis, Indiae, eius incolarum, luxu diffluentium regum, ac sapientum, luculenta descriptio, 9. Varios Indiae populos mira felicitate, non tamen sine sanguine, Alexander subiicit, 10. Aornus petra & arx inaccessa ab Alexandro oppugnatur, & ab obsessis relicta capitur, 11. Omphis rex potentissimus se regnumque suum Alexandro permittit. a quo in integrum restituitur: unde mutua dona regia, 12. Porum regem, Omphis suasu, Alexander ancipiti quidem & sub initia periculosissimo aggreditur bello, 13. Indorum & Macedonum insignis & cruenta pugna. Pori captivi magnanimitas, & Alexandri regia clementia, 14.

1 ALEXANDER maiore fama, quam gloria in ditionem redacta Petra, cum propter vagum hostem spargendae manus essent, in tres partes divisit exercitum. Hephaestionem uni, Coenon alteri duces dederat: ipse ceteris praeerat. Sed non eadem mens omnibus barbaris fuit. armis quidam subacti; plures ante certamen imperata fecerunt. quibus *eorum, qui in defectione perseveraverant, urbes agrosque* iussit *attribui.* At exsules Bactriani cum DCCC equitibus Massagetarum proximos vicos vastaverunt. Ad quos coercendos Attinas regionis eius praefectus CCC equites, insidiarum, quae parabantur, ignarus eduxit. Namque hostis in silvis, quae erant forte campo iunctae, armatum militem condidit; paucis propellentibus pecora, ut improvidum ad insidias praeda perduceret. Itaque incomposito agmine, solutisque ordinibus, Attinas praedabundus sequebatur; quem praetergressum silvam, qui in ea consederant, ex improviso adorti, cum omnibus interemerunt. Celeriter ad Craterum huius cladis fama perlata est; qui cum omni

equitatu supervenit : et Massagetae quidem iam refugerant; Dahae mille oppressi sunt : quorum clade totius regionis finita defectio. Alexander quoque Sogdianis rursus subactis, Maracanda repetit. Ibi Berdes, quem ad Scythas super Bosphorum colentes miserat, cum legatis gentis occurrit. Phrataphernes quoque, qui Chorasmiis praeerat, Massagetis, et Dahis regionum confinio adiunctus miserat, qui *facturum imperata* pollicerentur. Scythae petebant, *ut regis sui filiam matrimonio sibi iungeret. si dedignaretur affinitatem; principes Macedonum cum primoribus suae gentis connubio coire pateretur. Ipsum quoque regem venturum ad eum* pollicebantur. Utraque legatione benigne audita, Hephaestionem et Artabazum opperiens, stativa habuit; quibus adiunctis, in regionem, quae appellatur *Bazaria*, pervenit. Barbarae opulentiae in illis locis haud ulla sunt maiora indicia, quam magnis nemoribus saltibusque nobilium ferarum greges clausi. Spatiosas ad hoc eligunt silvas, crebris perennium aquarum fontibus amoenas. muris nemora cinguntur, turresque habent venantium receptacula. Quatuor continuis aetatibus intactum saltum fuisse constabat. quem Alexander cum toto exercitu ingressus *agitari undique feras* iussit. Inter quas cum leo magnitudinis rarae ipsum regem invasurus incurreret; forte Lysimachus, qui postea regnavit, proximus Alexandro, venabulum obiicere ferae coeperat. Quo rex repulso, et *abire* iusso, adiecit, *tam a semet uno quam a Lysimacho leonem interfici posse.* Lysimachus enim quondam cum venaretur in Syria, occiderat eximiae magnitudinis feram solus : sed laevo

humero usque ad ossa laceratus ad ultimum periculi pervenerat. Id ipsum exprobrans ei rex, fortius quam locutus est, fecit. nam feram non excepit modo, sed etiam uno vulnere occidit. Fabulam, quae *obiectum leoni a rege Lysimachum* temere vulgavit, ab eo casu, quem supra diximus, ortam esse crediderim. Ceterum Macedones, quamquam prospero eventu defunctus erat Alexander, tamen scivere gentis suae more, ne pedes venaretur, aut sine delectis principum amicorumque. Ille IV millibus ferarum deiectis, in eodem saltu cum toto exercitu epulatus est. Inde Maracanda reditum est: acceptaque aetatis excusatione ab Artabazo, provinciam eius destinat Clito. Hic erat qui apud Granicum amnem nudo capite regem dimicantem clypeo suo texit, et Rhosacis manum capiti regis imminentem gladio amputavit: vetus Philippi miles, multisque bellicis operibus clarus. Hellanice, quae Alexandrum educaverat, soror eius, haud secus quam mater a rege diligebatur. Ob has causas validissimam imperii partem fidei eius tutelaeque commisit. iamque *iter parare in posterum* iussus, solenni et tempestivo adhibetur convivio. In quo rex cum multo incaluisset mero; immodicus aestimator sui, celebrare, quae gesserat, coepit; gravis etiam eorum auribus, qui sentiebant vera memorari. Silentium tamen habuere seniores, donec Philippi res orsus obterere, *nobilem apud Chaeroneam victoriam sui operis fuisse* iactavit; *ademtamque sibi malignitate & invidia patris tantae rei gloriam. Illum quidem seditione inter Macedones milites, & Graecos mercenarios orta, debilitatum vulnere, quod in ea consternatione acceperat,*

iacuisse, non alias quam simulatione mortis tutiorem: se corpus eius protexisse clypeo suo, ruentesque in illum sua manu occisos. Quae patrem nunquam aequo animo esse confessum, invitum filio debentem salutem suam. Itaque post expeditionem, quam sine eo fecisset ipse in Illyrios, victorem scripsisse se patri fusos fugatosque hostes. nec adfuisse unquam Philippum. *Laude dignos esse non qui Samothracum initia viserent, cum Asiam uri vastarique oporteret; sed eos, qui magnitudine rerum fidem antecessissent.* Haec et his similia laeti audiere iuvenes: ingrata senioribus erant, maxime propter Philippum, sub quo diutius vixerant. Tum Clitus, ne ipse quidem satis sobrius, ad eos qui infra ipsum cubabant, conversus, Euripidis retulit carmen, ita ut sonus magis, quam sermo exaudiri posset a rege. Quo significabatur, *male instituisse Graecos, quod trophaeis regum dumtaxat nomina inscriberentur. alieno enim sanguine partam gloriam intercipi.* Itaque rex, cum suspicaretur malignius habitum esse sermonem, percontari proximos coepit, *quid ex Clito audissent.* Et illis ad silentium obstinatis, Clitus paulatim maiore voce *Philippi acta bellaque in Graecia gesta* commemorat, omnia praesentibus praeferens. Hinc inter iuniores senesque orta contentio est. Et Rex velut patienter audiret, quis Clitus obterebat laudes eius, ingentem iram conceperat. Ceterum cum animo videretur imperaturus, si finem procaciter orto sermoni Clitus imponeret, nihil eo remittente magis exasperabatur. iamque Clitus etiam Parmenionem defendere audebat, et Philippi de Atheniensibus victoriam Thebarum praeferebat excidio; non vino

modo, ſed etiam animi prava contentione provectus. Ad ultimum, *ſi moriendum*, inquit, *eſt pro te; Clitus eſt primus: at cum victoriae arbitrium agis, praecipuum ferunt praemium, qui procaciſſime patris tui memoriae illudunt. Sogdianam regionem mihi attribuis, toties rebellem, & non modo indomitam, ſed quae ne ſubigi quidem poſſit. mittor ad feras beſtias praecipitia ingenia ſortitas. Sed quae ad me pertinent tranſeo. Philippi milites ſpernis, oblitus, niſi hic Atharias ſenex iuniores pugnam detrectantes revocaſſet, adhuc nos circa Halicarnaſſum haeſuros fuiſſe. Quo modo ergo Aſiam etiam cum iſtis iunioribus ſubiecisti? Verum eſt, ut opinor, quod avunculum tuum in Italia dixiſſe conſtat*, ipſum in viros incidiſſe, te in feminas. Nihil ex omnibus inconſulte ac temere iactis regem magis moverat, quam Parmenionis cum honore mentio illata. Dolorem tamen rex preſſit, contentus iuſſiſſe *ut convivio excederet.* Nec quidquam aliud adiecit, quam *forſitan eum, ſi diutius locutus foret, exprobraturum ſibi fuiſſe vitam a ſemetipſo datam; hoc enim ſuperbe ſaepe iactaſſe.* Atque illum cunctantem adhuc ſurgere, qui proximi ei cubuerant, iniectis manibus iurgantes monenteſque conabantur abducere. Clitus cum abſtraheretur, ad priſtinam violentiam ira quoque adiecta, *ſuo pectore tergum illius eſſe defenſum; nunc poſtquam tanti meriti praeteriit tempus, etiam memoriam inviſam eſſe* proclamat. *Attali* quoque *caedem* obiiciebat; ad ultimum Iovis, quem patrem ſibi Alexander aſſereret, oraculum eludens, *veriora ſe regi, quam patrem eius reſpondiſſe* dicebat. Iam tantum irae conceperat rex, quantum vix ſobrius ferre potuiſſet. Enimvero

mero ſenſibus victis, ex lecto repente proſiluit. Attoniti amici ne poſitis quidem, ſed abiectis poculis conſurgunt, in eventum rei, quam tanto impetu acturus eſſet, intenti. Alexander rapta lancea ex manibus armigeri, Clitum adhuc eadem linguae intemperantia furentem percutere conatus, a Ptolemaeo et Perdicca inhibetur. medium complexi et obluctari perſeverantem morabantur: Lyſimachus, et Leonnatus etiam lanceam abſtulerant. Ille militum fidem implorans, *comprehendi ſe a proximis amicorum, quod Dario nuper accidiſſet*, exclamat; *ſignumque tuba dari, ut ad regiam armati coirent*, iubet. Tum vero Ptolemaeus et Perdiccas genibus advoluti orant, *ne in tam praecipiti ira perſeveret, ſpatiumque potius animo det. omnia voſtero die iuſtius exſecuturum.* Sed clauſae erant aures, obſtrepente ira. Itaque impotens animi percurrit in regiae veſtibulum, et vigili excubanti haſta ablata conſtitit in aditu, quo neceſſe erat iis, qui ſimul coenaverant, egredi. Abierant ceteri. Clitus ultimus ſine lumine exibat. Quem rex, *quiſnam eſſet?* interrogat. Eminebat etiam in voce, ſceleris, quod parabat, atrocitas. et ille iam non ſuae, ſed regis irae memor, *Clitum eſſe, & de convivio exire* reſpondit. Haec dicentis latus haſta transfixit, morientiſque ſanguine aſperſus: *I nunc*, inquit, *ad Philippum, & Parmenionem, & Attalum.* Male humanis 2
ingeniis natura conſuluit, quod plerumque non futura, ſed tranſacta perpendimus. Quippe rex, poſtquam ira mente deceſſerat, etiam ebrietate diſcuſſa, magnitudinem facinoris ſera aeſtimatione perſpexit. Videbat tunc immodica libertate abuſum, ſed alioqui

egregium bello virum, et nisi erubesceret fateri, servatorem sui, occisum. Detestabile carnificis ministerium occupaverat rex: verborum licentiam, quae vino poterat imputari, nefanda caede ultus. Manabat toto vestibulo cruor paulo ante convivae: vigiles attoniti et stupentibus similes procul stabant, liberioremque poenitentiam solitudo exciebat. Ergo hastam ex corpore iacentis evulsam retorsit in semet: iamque admoverat pectori; cum advolant vigiles, et repugnanti e manibus extorquent, allevatumque in tabernaculum deferunt. Ille humi prostraverat corpus, gemitu eiulatuque miserabili tota personante regia. Laniare deinde os unguibus, et circumstantes rogare, *ne se tanto dedecori superstitem esse paterentur.* In has preces tota nox exacta est. Scrutantemque *num ira deorum ad tantum nefas actus esset?* subit *anniversarium sacrificium Libero patri non esse redditum statuto tempore. itaque inter vinum & epulas caede commissa, iram dei fuisse manifestam.* Ceterum magis eo movebatur, quod omnium amicorum animos videbat attonitos: neminem cum ipso sociare sermonem postea ausurum. vivendum esse in solitudine velut ferae bestiae, terrenti alias, alias timenti. Prima deinde luce *tabernaculo corpus*, sicut adhuc cruentum erat, iussit *inferri.* Quo posito ante ipsum, lacrimis obortis, *hanc*, inquit, *nutrici meae gratiam retuli, cuius duo filii apud Miletum pro mea gloria occubuere mortem: hic frater unicum orbitatis solatium a me inter epulas occisus est. Quo nunc se conferet misera? Omnibus eius unus superfum, quem solum aequis oculis videre non poterit. Et ego servatorum meorum latro, revertar in pa-*

triam, ut ne dextram quidem nutrici, fine memoria calamitatis eius offerre possim? Et cum finis lacrimis querelisque non fieret; iussu amicorum corpus ablatum est. rex triduum iacuit inclusus. quem ut armigeri corporisque custodes ad moriendum obstinatum esse cognoverunt; universi in tabernaculum irrumpunt, diuque precibus ipsorum reluctatum aegre vicerunt, ut cibum caperet. quoque minus caedis puderet, *iure interfectum Clitum* Macedones decernunt, sepultura quoque prohibituri, ni rex humari iussisset. Igitur decem diebus maxime ad confirmandum pudorem apud Maracanda consumtis; cum parte exercitus Hephaestionem in regionem Bactrianam misit, commeatus in hiemen paraturum. Quam Clito autem destinaverat provinciam, Amyntae dedit: ipse Xenippa pervenit. Scythiae confinis est regio, habitaturque pluribus ac frequentibus vicis, quia ubertas terrae non indigenas modo detinet, sed etiam advenas invitat. Bactrianorum exsulum, qui ab Alexandro defecerant, receptaculum fuerat. sed postquam regem adventare compertum est; pulsi ab incolis II millia fere et ducenti congregantur. Omnes equites erant, etiam in pace latrociniis assueti. tum ferocia ingenia non bellum modo, sed etiam veniae desperatio efferaverat. Itaque ex improviso adorti Amyntam praetorem Alexandri, diu anceps proelium fecerant. Ad ultimum DCC suorum amissis, quorum CCC hostis cepit, dedere terga victoribus: haud sane inulti, quippe LXXX Macedonum interfecerunt, praeterque eos CCC et L saucii facti sunt. Veniam tamen etiam post alteram defectionem impetraverunt. His

in fidem acceptis in regionem, quam Naura appellant, rex cum toto exercitu venit. Satrapes erat Sysimithres duobus ex sua matre filiis genitis: quippe apud eos parentibus stupro coire cum liberis fas est. 11 millibus armatis popularibus fauces regionis, qua in arctissimum cogitur, valido munimento sepserant. Praeterfluebat torrens amnis; a tergo petra claudebat: hanc manu perviam incolae fecerant. Sed aditus specus accipit lucem; interiora nisi illato lumine obscura sunt. perpetuus cuniculus iter praebet in campos, ignotum nisi indigenis. At Alexander, quamquam angustias naturali situ munitas ac validas, manu barbari tuebantur; tamen arietibus admotis munimenta, quae manu adiuncta erant, concussit, fundisque et sagittis propugnantium plerosque deiecit: quos ubi dispersos fugavit, ruinas munimentorum supergressus ad petram admovit exercitum. Ceterum interveniebat fluvius coeuntibus aquis ex superiore fastigio in vallem; magnique operis videbatur tam vastam voraginem explere. *Caedi* tamen *arbores & saxa congeri* iussit. ingensque barbaros pavor rudes ad talia opera concusserat, excitatam molem subito cernentes. Itaque rex ad deditionem metu posse compelli ratus, Oxarten misit nationis eiusdem, sed ditionis suae, qui suaderet duci, *ut traderet petram*. Interim ad augendam formidinem, et turres admovebantur, et excussa tormentis tela emicabant. Itaque verticem petrae omni alio praesidio damnato petiverunt. At Oxartes trepidum diffidentemque rebus suis Sysimithrem coepit hortari, *ut fidem, quam vim Macedonum mallet experiri; neu moraretur festinationem victoris*

exercitus, in Indiam tendentis: cui quisquis semet offerret, in suum caput alienam cladem esse versurum. Et ipse quidem Sysimithres deditionem annuebat: ceterum mater eademque coniux morituram se ante denuntians, quam in ullius veniret potestatem, barbari animum ad honestiora quam tutiora converterat: pudebatque, libertatis maius esse apud feminas, quam apud viros pretium. Itaque dimisso internuntio pacis, obsidionem ferre decreverat. Sed cum hostis vires suasque pensaret; rursus muliebris consilii, quod praeceps magis quam necessarium esse credebat, poenitere eum coepit. Revocatoque strenue Oxarte, *futurum se in regis potestate* respondit; unum precatus, *ne voluntatem & consilium matris suae proderet, quo facilius venia illi quoque impetraretur.* Praemissum igitur Oxartem cum matre liberisque et totius cognationis grege sequebatur, ne exspectato quidem fidei pignore quod Oxartes promiserat. Rex equite praemisso, qui *reverti eos* iuberet, *opperirique praesentiam ipsius*, supervenit; et victimis Minervae ac Victoriae caesis imperium Sysimithri restituit; spe *maioris etiam provinciae* facta, *si cum fide amicitiam ipsius coluisset.* Duos illi iuvenes patre tradente *secum militaturos sequi* iussit. relicta deinde phalange ad subigendos, qui defecerant, cum equite processit. Arduum et impeditum saxis iter primo utcunque tolerabant. mox equorum non ungulis modo attritis, sed corporibus etiam fatigatis, sequi plerique non poterant, et rarius subinde agmen fiebat, pudorem, ut fere fit, immodico labore vincente. Rex tamen subinde equos mutans, sine intermissione fugientes

insequebatur. Nobiles iuvenes comitari eum soliti defecerant praeter Philippum. Lysimachi erat frater, tum primum adultus, et quod facile appareret indolis rarae. Is pedes, incredibile dictu, per D stadia vectum regem comitatus est; saepe equum suum offerente Lysimacho, nec tamen ut digrederetur a rege effici potuit, cum lorica indutus arma gestaret. Idem, cum perventum esset in saltum, in quo se barbari abdiderant, nobilem edidit pugnam; regemque cominus cum hoste dimicantem protexit. Sed postquam barbari in fugam effusi deseruere silvas, animus, qui in ardore pugnae corpus sustentaverat, liquit; subitoque ex omnibus membris profuso sudore, arboris proximae stipiti se applicuit. Deinde ne illo quidem adminiculo sustinente, manibus regis exceptus est, inter quas collapsus exstinguitur. Moestum regem alius haud levis dolor excepit. Erigyius inter claros duces fuerat; quem exstinctum esse paulo antequam reverteretur in castra, cognovit. utriusque funus om-
3 ni apparatu atque honore celebratum est. Dahas deinde statuerat petere; ibi namque Spitamenem esse cognoverat. Sed hanc quoque expeditionem, ut pleraque alia, fortuna indulgendo ei nunquam fatigata, pro absente transegit. Spitamenes uxoris immodico amore flagrabat; quam aegre fugam, et nova subinde exsilia tolerantem, in omne discrimen comitem trahebat. Illa malis fatigata identidem muliebres adhibere blanditias, *ut tandem fugam sisteret, victorisque Alexandri clementiam expertus, placaret quem effugere non posset.* Tres adulti erant liberi ex eo geniti, quos cum pectori patris admovisset, *ut saltem eorum mi-*

ferri vellet, orabat; et quo efficaciores essent preces, haud procul erat Alexander. Ille se prodi, non moneri ratus, et formae profecto fiducia cupere eam quamprimum dedi Alexandro, acinacem strinxit, percussurus uxorem, nisi prohibitus esset fratrum eius occursu. Ceterum *abire conspectu* iubet; addito metu *mortis*, *si se oculis eius obtulisset:* et ad desiderium levandum noctes inter pellices agere coepit. Sed penitus haerens amor fastidio praesentium accensus est. itaque rursus uni ei deditus, orare non destitit, *ut tali consilio abstineret, pateretur que sortem, quamcunque eis fortuna fecisset. sibi mortem deditione esse leviorem.* At illa purgare se, *quod quae utilia esse censebat, muliebriter forsitan, sed fida tamen mente suasisset; de cetero futuram in viri potestate.* Spitamenes simulato captus obsequio, de die *convivium apparari* iubet; vinoque et epulis gravis, semisomnus in cubiculum fertur. Quem ut alto et gravi somno sopitum esse sensit uxor, gladium, quem veste occultaverat, stringit, caputque eius abscissum cruore respersa, servo suo conscio facinoris tradit. Eodem comitante, sicut erat cruenta veste, in Macedonum castra pervenit, nuntiarique Alexandro iubet, *esse, quae ex ipsa deberet cognoscere.* Ille *protinus barbaram* iussit *admitti.* quam ut adspersam cruore conspexit, ratus ad deplorandam contumeliam venisse, *dicere quae vellet*, iubet. At illa *servum*, quem stare in vestibulo iusserat, *introduci* desideravit. qui quia caput Spitamenis veste tectum habebat; suspectus scrutantibus, quid occuleret, ostendit. Confuderat oris exsanguis notas pallor, nec quis esset, nosci satis poterat. Ergo rex

certior factus *humanum caput afferre eum*, tabernaculo excessit, percontatusque *quid rei sit?* illo profitente cognoscit. Variae hinc cogitationes invicem animum diversa agitantem commoverant. meritum ingens in semet esse credebat, quod transfuga et proditor, tantis rebus, si vixisset, iniecturus moram, interfectus esset: contra facinus ingens aversabatur, cum optime meritum de ipsa, communium parentem liberorum, per insidias interemisset. Vicit tamen gratiam meriti, sceleris atrocitas, denuntiarique iussit, ut *excederet castris. neu licentiae barbarae exemplar in Graecorum mores, & mitia ingenia transferret.* Dahae Spitamenis caede comperta Dataphernem defectionis eius participem, vinctum Alexandro seque dedunt. Ille maxima praesentium curarum parte liberatus, convertit animum ad vindicandas iniurias eorum, quibus a praetoribus suis avare ac superbe imperabatur. Ergo Phrataphereni Hyrcaniam et Mardos cum Tapuris tradidit, mandavitque, ut Phradatem, cui succedebat, ad se in custodiam mitteret. Arsani Drancarum praefecto substitutus est Stasanor. Arsaces in Mediam missus, ut Oxydates inde discederet. Ba-
4 bylonia mortuo Mazaeo Deditameni subiecta est. His compositis tertio mense ex hibernis movit exercitum, regionem, quae *Gabaza* appellatur, aditurus. Primus dies quietum iter praebuit: proximus ei nondum quidem procellosus et tristis, obscurior tamen pristino, non sine minis crescentis mali praeteriit. tertio ab omni parte coeli emicare fulgura, et nunc internitente luce, nunc condita, non oculos modo meantis exercitus, sed etiam animos terrere coeperunt.

Erat prope continuus coeli fragor, et passim cadentium fulminum species visebatur. attonitisque auribus stupens agmen, nec progredi, nec consistere audebat. Tum repente imber grandinem incutiens torrentis modo effunditur. ac primo quidem armis suis tecti exceperant, sed iam nec retinere arma lubricae et rigentes manus poterant; nec ipsi destinare, in quam regionem obverterent corpora, cum undique tempestatis violentia maior, quam vitabatur, occurreret. Ergo ordinibus solutis per totum saltum errabundum agmen ferebatur; multique prius metu, quam labore defatigati, prostraverant humi corpora, quamquam imbrem vis frigoris concreto gelu adstrinxerat. Alii se stipitibus arborum admoverant. id plurimis et adminiculum et suffugium erat. Nec fallebat ipsos morti locum eligere, cum immobiles vitalis calor linqueret: sed grata erat pigritia corporum fatigatis; nec recusabant exstingui quiescendo. quippe non vehemens modo, sed etiam pertinax vis mali insistebat; lucemque naturale solatium praeter tempestatem haud disparem nocti, silvarum quoque umbra suppresserat. Rex unus tanti mali patiens circumire milites, contrahere dispersos, allevare prostratos, ostendere procul evolutum ex tuguriis fumum, hortarique *ut proxima quaeque suffugia occuparent*. Nec ulla res magis saluti fuit, quam quod multiplicato labore sufficientem malis, quibus ipsi cesserant, regem deserere erubescebant. Ceterum efficacior in adversis necessitas, quam ratio, frigoris remedium invenit. dolabris enim silvas sternere aggressi, passim acervos struesque accen-

derunt. Continenti incendio ardere crederes saltum, et vix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor stupentia membra commovit, paulatimque spiritus, quem continuerat rigor, meare libere coepit. Excepere alios tecta barbarorum, quae in ultimo saltu abdita necessitas investigaverat: alios castra, quae in humido quidem, sed iam coeli mitescente saevitia, locaverunt. Mille militum atque lixarum calonumque pestis illa consumsit. Memoriae proditum est, quosdam applicatos arborum truncis, et non solum viventibus, sed et inter se colloquentibus similes esse conspectos; durante adhuc habitu, in quo mors quemque deprehenderat. Forte Macedo gregarius miles seque et arma sustentans, tandem in castra pervenerat. Quo viso rex, quamquam ipse tunc maxime admoto igne resovebat artus, ex sella sua exsiluit, torpentemque militem, et vix compotem mentis, demtis armis *in sua sede* iussit *considere*. Ille diu nec ubi requiesceret, nec a quo esset exceptus, agnovit. tandem recepto calore vitali, ut regiam sedem regemque vidit, territus surgit. quem intuens Alexander, *ecquid intelligis, miles*, inquit, *quanto meliore sorte, quam Persae sub rege vivatis? Illis enim sella regis consedisse capitale foret; tibi saluti fuit*. Postero die convocatis amicis copiarumque ducibus, pronuntiari iussit *ipsum omnia, quae amissa essent, redditurum*. et promisso fides exstitit. nam Sysimithres multa iumenta, et camelorum duo millia adduxit, pecoraque et armenta: quae distributa pariter militem et damno et fame liberaverunt. Rex *gratiam sibi relatam a Sysimithre* prae-

fatus, *sex dierum cocta cibaria ferre milites* iussit, Sacas petens. Totam hanc regionem depopulatus, xxx millia pecorum ex praeda Sysimithri dono dat. Inde pervenit in regionem, cui *Cohortanus* satrapes nobilis praeerat, qui se regis potestati fideique permisit. Ille imperio ei reddito, haud amplius quam *ut duo ex tribus filiis secum militarent*, exegit. Satrapes etiam eum, qui penes ipsum relinquebatur, tradit. Barbara opulentia convivium, quo regem accipiebat, instruxerat. id cum multa comitate celebraret, *introduci XXX nobiles virgines* iussit. Inter quas erat filia ipsius *Roxane* nomine, eximia corporis specie et decore habitus in barbaris raro. Quae quamquam inter electas processerat, omnium tamen oculos convertit in se; maxime regis, minus iam cupiditatibus suis imperantis inter obsequia fortunae, contra quam non satis cauta mortalitas est. Itaque ille, qui uxorem Darii, qui duas filias virgines, quibus forma praeter Roxanem comparari nulla poterat, haud alio animo, quam parentis adspexerat; tunc in amorem virgunculae, si regiae stirpi comparetur, ignobilis, ita effusus est, ut diceret *ad stabiliendum regnum pertinere, Persas & Macedones connubio iungi: hoc uno modo & pudorem victis, & superbiam victoribus detrahi posse. Achillem quoque, a quo genus ipse deduceret, cum captiva coisse: ne inferri nefas arbitrarentur, ita matrimonii iure velle iungi.* Insperato gaudio laetus pater sermonem eius excepit: et rex medio cupiditatis ardore iussit *afferri* patrio more *panem.* hoc erat apud Macedones sanctissimum coeuntium pignus; quem

diviſum gladio, uterque libabat. Credo eos, qui gentis mores condiderunt, parco et parabili victu oſtendere voluiſſe iungentibus opes, quantulo contenti eſſe deberent. Hoc modo rex Aſiae et Europae introductam inter convivales ludos matrimonio ſibi adiunxit, e captiva geniturus, qui victoribus imperaret. Pudebat amicos ſuper vinum et epulas ſocerum ex deditis eſſe electum: ſed poſt Cliti caedem libertate ſublata, vultu, qui maxime ſervit, aſſen-
5 tiebantur. Ceterum Indiam, et inde Oceanum petiturus, ne quid a tergo, quod deſtinata impedire poſſet, moveretur, *ex omnibus provinciis XXX millia iuniorum legi* iuſſit, & *ad ſe armata perduci:* obſides ſimul habiturus, et milites. Craterum autem ad perſequendos Hauſtanem et Catenem, qui ab ipſo defecerant, miſit: quorum Hauſtanes captus eſt; Catenes in proelio occiſus. Polypercon quoque regionem, quae *Bubacene* appellatur, in ditionem redegit. Itaque omnibus compoſitis cogitationes in bellum Indicum vertit. Dives regio habebatur non auro modo, ſed gemmis quoque margaritiſque, ad luxum magis quam ad magnificentiam exculta. *Clypei militares auro & ebore fulgere* dicebantur: itaque necubi vinceretur, cum ceteris praeſtaret, ſcutis argenteas laminas, equis frenos aureos addidit, loricas quoque alias auro, alias argento adornavit. CXX millia armatorum erant, quae regem ad id bellum ſequebantur. Iamque omnibus praeparatis, quod olim prava mente conceperat, tunc eſſe maturum, *quonam modo coeleſtes honores uſurparet*, coepit agitare. *Iovis filium* non dici tantum ſe, ſed etiam cre-

di volebat, tanquam perinde animis imperare posset, ac linguis. Itaque more Persarum Macedonas venerabundos ipsum salutare prosternentes humi corpora. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum regum, quorum opes saepius assentatio, quam hostis evertit. Nec Macedonum haec erat culpa, nemo enim illorum quidquam ex patrio more labare sustinuit; sed Graecorum, qui professionem honestarum artium malis corruperant moribus. Agis quidam Argivus pessimorum carminum post Choerilum conditor, et ex Sicilia Cleo: hic quidem non ingenii solum, sed etiam nationis vitio adulator; et cetera urbium suarum purgamenta, quae propinquis etiam maximorumque exercituum ducibus a rege praeferebantur. Hi tum coelum illi aperiebant, *Herculemque & Patrem Liberum, & cum Polluce Castorem novo numini cessuros esse* iactabant. Igitur festo die *omni opulentia convivium exornari* iubet; cui non Macedones modo et Graeci principes amicorum, sed etiam nobiles adhiberentur. Cum quibus cum discubuisset rex, paulisper epulatus convivio egreditur. Cleo sicut praeparaverat, sermonem *cum admiratione laudum eius instituit. merita* deinde percensuit, *quibus uno modo referri gratia posset, si quem intelligerent deum esse, confiterentur, exigua thuris impensa tanta beneficia pensaturi. Persas quidem non pie solum, sed etiam prudenter reges suos inter deos colere: maiestatem enim imperii salutis esse tutelam. Nec Herculem quidem & Patrem Liberum prius dicatos deos, quam vicissent secum viventium invidiam. tantundem quoque*

posteros credere, quantum praesens aetas spopondisset. Quod si ceteri dubitent; semetipsum, cum rex inisset convivium, prostraturum humi corpus. debere idem facere ceteros, & inprimis sapientia praeditos. ab illis enim cultus in regem esse prodendum exemplum. Haud perplexe in Callisthenem dirigebatur oratio. gravitas viri et promta libertas invisa erat regi, quasi solus Macedonas paratos ad tale obsequium moraretur. is tum silentio facto, unum illum intuentibus ceteris, *Si rex*, inquit, *sermoni tuo affuisset; nullius profecto vox responsuri tibi desideraretur: ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissime gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo: Nullum esse eundem & diuturnum & praecocem fructum; coelestesque honores non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur deus, semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor regi, ut vita diuturna sit, & aeterna maiestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modo & Patrem Liberum consecratae immortalitatis exempla referebas. Credisne illos unius convivii decreto deos factos? prius ab oculis mortalium amolita natura est, quam in coelum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, deos facimus! a nobis divinitatis suae auctoritatem accepturus est rex! potentiam tuam experiri libet. fac aliquem regem; si deum potes facere: facilius est imperium dare, quam coelum. Dii propitii sine invidia, quae Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere res, ire patiantur. nostris moribus velint nos esse*

contentos. Non pudet patriae, nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus sit, discere. quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, quis vivamus, accipimus. Aequis auribus Callisthenes veluti vindex publicae libertatis audiebatur. expresserat non assensionem modo, sed etiam vocem, seniorum praecipue, quibus gravis erat inveterati moris externa mutatio. Nec quidquam eorum, quae invicem iactata erant, rex ignorabat; cum post aulaeam, quae lectos obduxerat, staret. Igitur ad Agin et Cleonem misit, *ut sermone finito barbaros tantum cum intrasset procumbere suo more paterentur:* et paulo post quasi potiora quaedam egisset, convivium repetit. Quem venerantibus Persis, Polypercon, qui cubabat super regem, unum ex iis mento contingentem humum per ludibrium coepit hortari, *ut vehementius id quateret ad terram;* elicuitque iram Alexandri, quam olim animo capere non poterat. Itaque rex, *Tu autem*, inquit, *non veneraberis me? An tibi uni digni videmur esse ludibrio?* Ille, *nec regem ludibrio, nec se contemtu dignum esse* respondit. Tum detractum eum lecto rex praecipitat in terram. et cum is pronus corruisset; *Videsne*, inquit, *idem te fecisse, quod in alio paulo ante ridebas?* Et *tradi eo in custodiam* iusso convivium solvit. Polyperconti quidem postea castigato diu, ignovit. In Callisthenem olim contumaciae suspectum pervicacioris irae fuit. cuius explendae matura obvenit occasio. Mos erat, ut supra dictum est, principibus Macedonum, adultos liberos regibus tradere, ad munia haud multum servilibus ministeriis abhorrentia. Excubabant serva- 6

tis noctium vicibus proximi foribus aedis, in qua rex adquiescebat. per hos pellices introducebantur alio aditu, quam quem armati obsidebant. Iidem acceptos ab agasonibus equos cum rex adscensurus esset, admovebant; comitabanturque et venantem, et in proeliis: omnibus artibus studiorum liberalium exculti. Praecipuus honor habebatur, quod licebat sedentibus vesci cum rege. castigandi verberibus eos nullius potestas praeter ipsum erat. Haec cohors velut seminarium ducum praefectorumque apud Macedonas fuit. hinc habuere posteri reges, quorum stirpi post multas aetates Romani opes ademerunt. Igitur Hermolaus puer nobilis ex regia cohorte, cum aprum telo occupasset, quem rex ferire destinaverat, iussu eius verberibus affectus est. quam ignominiam aegre ferens, deflere apud Sostratum coepit. Ex eadem cohorte erat Sostratus, amore eius ardens. Qui cum laceratum corpus, in quo deperibat, intueretur, forsitan olim ob aliam quoque caussam regi infestus; iuvenem sua sponte iam motum, data fide acceptaque perpulit, ut occidendi regem consilium secum iniret. Nec puerili impetu rem exsecuti sunt: quippe solerter legerunt, quos in societatem sceleris adsciscerent; Nicostratum, Antipatrum Asclepiodorumque, et Philotam placuit assumi. per hos adiecti sunt Anticles, Elaptonius, et Epimenes. Ceterum agendae rei haud sane facilis patebat via. opus erat eadem omnes coniuratos nocte excubare, ne ab expertibus consilii impedirentur; forte autem alius alia nocte excubabat. Itaque in permutandis stationum vicibus, ceteroque apparatu exsequendae rei, tri-

ginta et duo dies absumti sunt. Aderat nox, qua coniurati excubare debebant, mutua fide laeti, cuius documentum tot dies fuerant. neminem metus spesve mutaverat: tanta omnibus vel in regem ira, vel fides inter ipsos fuit. Stabant igitur ad fores aedis eius, in qua rex vescebatur, ut convivio egressum in cubiculum deducerent. Sed fortuna ipsius, simulque epulantium comitas provexit omnes ad largius vinum; ludi etiam convivales extraxere tempus: nunc laetis coniuratis, *quod sopitum aggressuri essent;* nunc solicitis, *ne in lucem convivium extraheretur.* quippe alios in stationem oportebat prima luce succedere; ipsorum post VII dies reditura vice. nec sperare poterant in illud tempus omnibus duraturam fidem. Ceterum cum iam lux appeteret, et convivium solvitur, et coniurati exceperunt regem, laeti occasionem exsequendi sceleris admotam; cum mulier attonitae, ut creditum est, mentis, conversari in regia solita, quia instinctu videbatur futura praedicere, non occurrit modo abeunti, sed etiam semet obiecit: vultuque et oculis motum praeferens animi, *ut rediret in convivium* monuit; et ille per ludum, *bene deos suadere* respondit; revocatisque amicis in horam diei ferme secundam convivii tempus extraxit. Iam alii ex cohorte in stationem successerant, ante cubiculi fores excubituri; adhuc tamen coniurati stabant vice officii sui expleta: adeo pertinax spes est, quam humanae mentes, quam ingentes concupiscentiae devoverunt. Rex benignius quam alias allocutus, *discedere eos ad curanda corpora, quoniam tota nocte*

perstitissent, iubet. Data sunt singulis quinquaginta sestertia, collaudatisque, *quod etiam aliis tradita vice, tamen excubare perseverassent*. Illi tanta spe destituti domos abeunt: et ceteri quidem exspectabant stationis suae noctem: Epimenes, sive comitate regis, quo ipsum inter coniuratos exceperat, repente mutatus; sive quia coeptis deos obstare credebat; fratri suo Eurylocho, quem antea expertem esse consilii voluerat, quid pararetur, aperit. Omnibus Philotae supplicium in oculis erat. Itaque protinus iniicit fratri manum, et in regiam pervenit: excitatisque custodibus corporis, *ad salutem regis pertinere, quae afferret*, affirmat. Et tempus, quo venerant, et vultus haud sane securi animi index, et moestitia e duobus alterius, Ptolemaeum ac Leonnatum excubantes ad cubiculi limen excitaverunt. Itaque apertis foribus, et lumine illato sopitum mero ac somno excitant regem. Ille paulatim mente collecta, *quid afferrent*, interrogat. Nec cunctatus Eurylochus, *non ex toto domum suam aversari deos* dixit, *quia frater ipsius quamquam impium facinus ausus foret, tamen & poenitentiam eius ageret, & per se potissimum profiteretur indicium. in eam ipsam noctem, quae decederet, insidias comparatas fuisse: auctores scelesti consilii esse, quos minime crederet rex*. Tum Epimenes cuncta ordine, consciorumque nomina exponit. Callisthenem non ut participem facinoris nominatum esse constabat; sed *solitum puerorum sermonibus vituperantium criminantiumque regem faciles aures praebere*. Quidam adiiciunt, *cum Hermolaus apud eum quoque verberatum se*

*a rege quereretur, dixisse Callisthenem: meminisse de-
bere eos iam viros esse. idque an ad consolandam pa-
tientiam verberum, an ad incitandum iuvenum dolo-
rem dictum esset, in ambiguo fuisse.* Rex animi cor-
porisque sopore discusso, cum tanti periculi, quod
evaserat, imago oculis oberraret, Eurylochum L
talentis et cuiusdam Tyridatis opulenti bonis donat
protinus; fratremque, antequam pro salute eius pre-
caretur, restituit. Sceleris autem auctores, interque
eos Callisthenem *vinctos adservari* iubet: quibus in
regiam adductis, toto die et nocte proxima, mero
ac vigiliis gravis, adquievit. Postero autem fre-
quens consilium adhibuit, cui patres propinquique
eorum, de quibus agebatur, intererant; ne de sua
quidem salute securi: quippe Macedonum more pe-
rire debebant, omnium devotis capitibus, qui san-
guine contigissent eos. Rex *introduci coniuratos prae-
ter Callisthenem* iussit: atque quae agitaverant, sine
cunctatione confessi sunt. Increpantibus deinde uni-
versis eos; ipse rex, *quo suo merito tantum in se-
met cogitassent facinus?* interrogat. Stupentibus ce- 7
teris, Hermolaus, *Nos vero*, inquit, *quoniam, quasi
nescias, quaeris; occidendi te consilium inivimus, quia
non ut ingenuis imperare coepisti, sed quasi in man-
cipia dominaris.* Primus ex omnibus pater ipsius So-
polis *parricidam etiam parentis sui* clamitans esse,
consurgit; et ad os manu obiecta, *scelere & malis
insanientem, ultra* negat *audiendum.* Rex inhibito
patre *dicere Hermolaum* iubet, *quae ex magistro di-
dicisset Callisthene*; et Hermolaus, *Utor*, inquit, *bene-
ficio tuo, & dico quae nostris malis didici. Quota*

pars Macedonum saevitiae tuae superest? quotusquisque non e vilissimo sanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lyncestes Alexander, & Clitus, quantum ad hostes pertinet, vivunt, stant in acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo adspersit: alius ne simplici quidem morte defunctus est. duces exercituum tuorum in eculeum impositi, Persis, quos vicerant, fuere spectaculo. Parmenio indicta causa trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim miserorum uteris manibus ad expetenda supplicia: & quos paulo ante ministros caedis habuisti, subito ab aliis iubes trucidari. Obstrepunt subinde cuncti Hermolao. pater supremum strinxerat ferrum percussurus haud dubie, ni inhibitus esset a rege: quippe Hermolaum *dicere* iussit; petiitque, *ut causas supplicii augentem patienter audirent.* Aegre ergo coercitis, rursus Hermolaus: *quam liberaliter*, inquit, *pueris rudibus ad dicendum agere permittis! at Callisthenis vox carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confessi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum fecisse contendo. sunt hic, qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt: nemo est, qui conscium fuisse nobis Callisthenem dicat, cum morti olim destinatus sit a iustissimo & patientissimo rege. Haec ergo sunt Macedonum praemia, quorum ut supervacuo & sordido abuteris sanguine! At tibi XXX millia mulorum captivum aurum vehunt, cum milites nihil domum praeter gratuitas cicatrices rela-*

*turi sint. Quae tamen omnia tolerare potuimus, ante-
quam nos barbaris dederes, & novo more victores sub
iugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina de-
lectat: patrios mores exosus es. Persarum ergo non
Macedonum regem occidere voluimus; & te transfu-
gam belli iure persequimur. Tu Macedonas voluisti ge-
nua tibi ponere, venerarique te ut deum: Tu Philip-
pum patrem aversaris, & si quis deorum ante Iovem
haberetur, fastidires etiam Iovem. Miraris, si liberi ho-
mines superbiam tuam ferre non possumus? Quid spe-
ramus ex te, quibus aut insontibus moriendum est,
aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu
quidem, si emendari potes, multum mihi debes. ex me
enim scire coepisti, quod ingenui homines ferre non
possunt. De cetero parce, quorum orbam senectutem
suppliciis ne oneraveris. nos iube duci, ut quod ex
tua morte petieramus, consequamur ex nostra.* Haec
Hermolaus. At rex: *Quam falsa sint*, inquit, *quae* 8
*iste tradita a magistro suo dixit, patientia mea osten-
dit. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos
quoque, non solum ipse, audiretis, expressi; non im-
prudens, cum permisissem huic latroni dicere, usurum
eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco
colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius se in
venatione gessisset; more patrio, & ab antiquissimis Ma-
cedoniae regibus usurpato, eum castigari iussi. Hoc &
oportet fieri, & ut a tutoribus pupilli, a maritis uxo-
res, servis quoque pueros huius aetatis verberare con-
cedimus. Haec est saevitia in ipsum mea, quam impia
caede voluit ulcisci. Nam in ceteros, qui mihi permit-
tunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignora-*

tis, & commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minime hercule admiror. nam cum Parmenionem & Philotam laudat, suae servit causae. Lyncesten vero Alexandrum bis insidiatum capiti meo a duobus indicibus liberavi: rursus convictum, per biennium tamen distuli: donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum, ante quam rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clitus utinam non coegisset me sibi irasci. cuius temerariam linguam probra dicentem mihi & vobis diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tulisset. Regum ducumque clementia, non in ipsorum modo, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia: ubi vero reverentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est, ut vim repellamus. Sed quid ego mirer istum crudelitatem mihi obiecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum adspicite: qui paulo ante nihil praeter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis; mensas auro onerant; greges servorum ducunt; spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persae, quos vicimus, in magno honore sunt apud me! Equidem moderationis meae certissimum indicium est, quod ne victis quidem superbe impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem; sed ut illos quoque, quos bello subegissem, victoriae meae non poeniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fun-

dunt, qui superbe habiti rebellassent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur: beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus; cum his communicanda est nostra clementia: horum fides stabile & aeternum faciet imperium. Et sane plus habemus, quam capimus. insatiabilis autem avaritiae est, adhuc implere velle, quod iam circumfluit. Verumtamen eorum mores in Macedonas transfundo! In multis enim gentibus esse video, quae non erubescamus imitari: nec aliter tantum imperium apte regi potest, quam ut quaedam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. Illud paene dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat a me, ut aversarer Iovem, cuius oraculo agnoscor. An etiam quid dii respondeant, in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque deum esse me credant! Fama enim bella constant; & saepe etiam, quod falso creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuriae indulgentem putatis arma vestra auro argentoque adornasse? Adsuetis nihil vilius hac videre materia, volui ostendere, Macedonas invictos ceteris nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum sordida omnia & humilia spectantium capiam; & docebo, nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam tu parricida intercipere voluisti, & Macedonas rege ademto devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam! Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quo tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria & cura est: sed olim istum morem occidendi cum sceleslis

insontes propinquos parentesque solvi. & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Callisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio, cur produci velis: ut coram his probra, quae modo in me iecisti, modo audisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem; dignissimum te discipulo magistrum: nunc Olynthio non idem iuris est. Post haec consilium dimisit, *tradique damnatos hominibus, qui ex eadem cohorte erant*, iussit. Illi ut fidem suam saevitia regi approbarent, excruciatos necaverunt. Callisthenes quoque tortus interiit: initi consilii in caput regis innoxius; sed haudquaquam aulae et assentantium accommodatus ingenio. Itaque nullius caedes maiorem apud Graecos Alexandro excitavit invidiam, quod praeditum optimis moribus artibusque, a quo revocatus ad vitam erat, cum interfecto Clito mori perseveraret; non tantum occiderit, sed etiam torserit indicta quidem causa. quam crudelitatem sera poenitentia consecuta est.

9 Sed ne otium serendis rumoribus natum aleret, in Indiam movit; semper bello quam post victoriam clarior. India tota ferme spectat Orientem, minus in latitudinem, quam recta regione spatiosa. Quae Austrum accipiunt, in altius terrae fastigium excedunt; plana sunt cetera, multisque inclitis amnibus Caucaso monte ortis placidum per campos iter praebent. Indus gelidior est quam ceteri. aquas vehit a colore maris haud multum abhorrentes. Ganges amnis ab ortu eximius ad Meridianam regionem decurrit, et magnorum montium iuga recto alveo stringit. Inde eum obiectae rupes inclinant ad Orientem. Utque

rubro mari accipitur, findens ripas, multas arbores cum magna soli parte exsorbet. saxis quoque impeditus, crebro reverberatur. ubi mollius solum reperit, stagnat, insulasque molitur. Acesines eum auget. Ganges decursurum in mare intercipit: magnoque motu amnis uterque colliditur. quippe Ganges asperum os influenti obiicit; nec repercussae aquae cedunt. Dyardenes minus celeber auditu est, quia per ultima Indiae currit: ceterum non crocodilos modo uti Nilus, sed etiam delphines ignotasque aliis gentibus belluas alit. Erymanthus crebris flexibus subinde curvatus, ab accolis rigantibus carpitur: ea causa est, cur tenues reliquias iam sine nomine in mare emittat. Multis praeter hos amnibus tota regio dividitur, sed ignobilibus, quia non adeo interfluunt. Ceterum quae propiora sunt mari, aquilones maxime deurunt: ii cohibiti iugis montium ad interiora non penetrant, ita alendis frugibus mitia. Sed adeo in illa plaga mundus statas temporum vices mutat, ut cum alia fervore solis exaestuant, Indiam nives obruant: rursusque ubi cetera rigent, illic intolerandus aestus exsistat. nec cur, ulli se naturae causa ingessit. Mare certe quo alluitur, ne colore quidem abhorret a ceteris. ab Erythra Rege inditum est nomen: propter quod ignari rubere aquas credunt. Terra lini ferax; inde plerisque sunt vestes. Libri arborum teneri, haud secus quam chartae literarum notas capiunt. Aves ad imitandum humanae vocis sonum dociles sunt. Animalia inusitata ceteris gentibus, nisi invecta. Eadem terra et rhinocerotas alit, non generat. Elephantorum maior est vis, quam quos

in Africa domitant; et viribus magnitudo respondet. Aurum flumina vehunt, quae leni modicoque lapsu segnes aquas ducunt. Gemmas margaritasque mare litoribus infundit. neque alia illis maior opulentiae causa est: utique postquam vitiorum commercium vulgavere in exteras gentes: quippe aestimantur purgamenta aestuantis freti pretio, quod libido constituit. Ingenia hominum sicut ubique, apud illos locorum quoque situs format. Corpora usque pedes carbaso velant: soleis pedes, capita linteis vinciunt. lapilli ex auribus pendent; brachia quoque et lacertos auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas aut opes eminent. Capillum pectunt saepius, quam tondent. mentum semper intonsum est: reliquam oris cutem ad speciem laevitatis exaequant. Regum tamen luxuria, quam ipsi magnificentiam appellant, supra omnium gentium vitia. Cum rex se in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt, totumque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. Aurea lectica margaritis circumpendentibus recubat: distincta sunt auro et purpura carbasa, quae indutus est: lecticam sequuntur armati corporisque custodes: inter quos ramis aves pendent, quas cantu seriis rebus obstrepere docuerunt. Regia auratas columnas habet: totas eas vitis auro caelata percurrit, aviumque, quarum visu maxime gaudent, argenteae effigies opera distinguunt. Regia adeuntibus patet, cum capillum pectit atque ornat; tunc responsa legationibus, tunc iura popularibus reddit. Demtis soleis, odoribus illinuntur pedes. Venatus maximus labor est, inclusa vivario animalia inter

vota cantusque pellicum figere. Binum cubitorum fagittae funt, quas emittunt maiore nixu quam effectu. quippe telum, cuius in levitate vis omnis eft, inhabili pondere oneratur. Breviora itinera equo conficit: longior ubi expeditio eft, elephanti vehunt currum; et tantarum belluarum corpora tota contegunt auro. Ac ne quid perditis moribus defit, lecticis aureis pellicum longus ordo fequitur: feparatum a reginae ordine agmen eft, aequatque luxuria. Feminae epulas parant. ab iifdem vinum miniftratur, cuius omnibus Indis largus eft ufus. Regem mero fomnoque fopitum in cubiculum pellices referunt, patrio carmine noctium invocantes deos. Quis credat inter haec vitia curam effe fapientiae? Unum agrefte et horridum genus eft, quos fapientes vocant. apud hos occupare fati diem pulchrum; et *vivos fe cremari* iubent, quibus aut fegnis aetas, aut incommoda valetudo eft: exfpectatam mortem pro dedecore vitae habent. nec ullus corporibus, quae fenectus folvit, honos redditur: inquinari putant ignem, nifi qui fpirantes recipit. Illi, qui in urbibus publicis moribus degunt, fiderum motus fcite fpectare dicuntur, et futura praedicere. nec quemquam admovere lethi diem credunt, cui exfpectare interrito liceat. Deos putant quidquid colere coeperunt; arbores maxime, quas violare capitale eft. Menfes in quinos denos defcripferunt dies. anni plena fpatia fervant. Lunae curfu notant tempora, non ut plerique, cum orbem fidus implevit; fed cum fe curvare coepit in cornua. Et idcirco breviores habent menfes, qui fpatium eorum ad hunc lunae modum diri-

gunt. Multa et alia traduntur, quibus morari ordi-
10 nem rerum, haud sane operae videbatur. Igitur Alexandro fines Indiae ingresso gentium suarum reguli occurrerunt, imperata facturi; *illum tertium Iove genitum ad ipsos pervenisse* memorantes; *Patrem Liberum atque Herculem fama cognitos esse: ipsum coram adesse cernique.* Rex benigne exceptos *sequi* iussit, iisdem itinerum ducibus usurus. Ceterum cum amplius nemo occurreret; Hephaestionem et Perdiccam cum copiarum parte praemisit ad subigendos, qui aversarentur imperium: iussitque *ad flumen Indum procedere, & navigia facere, quis in ulteriora transportari posset exercitus.* Illi, quia plura flumina superanda erant, sic iunxere naves, ut solutae plaustris vehi possent, rursusque coniungi. *Post se Cratero cum phalange* iusso *sequi*, equitatum ac levem armaturam eduxit; eosque, qui occurrerant, levi proelio in urbem proximam compulit. Iam supervenerat Craterus. itaque ut principio terrorem incuteret genti nondum arma Macedonum expertae, praecipit *ne cui parceretur*, munimentis urbis quam obsidebat, incensis. Ceterum dum obequitabat moenibus, sagitta ictus est. Cepit tamen oppidum, et omnibus incolis eius trucidatis etiam in tecta saevitum est. Inde domita ignobili gente, ad Nysam urbem pervenit. Forte castris ante moenia ipsa in silvestri loco positis, nocturnum frigus vehementius quam alias horrore corpora affecit, opportunumque remedium ignis oblatum est. Caesis quippe silvis flammam excitaverunt: quae igni alita oppidanorum sepulchra comprehendit. vetusta cedro facta erant, conceptumque ignem

fate fudere; donec omnia folo aequata funt. Et ex urbe primum canum latratus, deinde etiam hominum fremitus auditus eft. Tum et oppidani hoftem, et Macedones ipfos ad urbem veniffe cognofcunt. Iamque Rex eduxerat copias, et moenia obfidebat; cum hoftium, qui difcrimen tentaverant, obruti telis funt. Aliis ergo deditionem, aliis pugnam experiri placebat; quorum dubitatione comperta *circumfideri tantum eos, et abftineri caedibus* iuffit. tandemque obfidionis malis fatigati dedidere fe. *A Libero Patre conditos fe effe* dicebant; et vera haec origo erat. Sita eft fub radicibus montis, quem *Meron* incolae appellant, inde Graeci mentiendi traxere licentiam, *Iovis femine Liberum Patrem effe celatum.* Rex fitu montis cognito ex incolis, cum toto exercitu, praemiffis commeatibus, verticem eius adfcendit. Multa hedera vitisque toto gignitur monte; multae perennes aquae manant. Pomorum quoque varii falubresque fucci funt, fua fponta fortuitorum feminum fruges humo nutriente. Lauri baccaeque et multa in illis rupibus agreftis eft filva. Credo equidem non divino inftinctu, fed lafcivia effe provectos, ut paffim hederae ac vitium folia decerperent, redimitique fronde toto nemore fimiles Bacchantibus vagarentur. Vocibus ergo tot millium, praefidem nemoris eius deum adorantium, iuga montis collesque refonabant; cum orta licentia a paucis, ut fere fit, in omnes fe repente vulgaffet. Quippe velut in media pace, per herbas congeftamque frondem proftraverant corpora. Et rex fortuitam licentiam non averfatus, large ad epulas omnibus praebitis, per decem dies Libero

Patri operatum habuit exercitum. Quis neget eximiam quoque gloriam saepius fortunae, quam virtutis esse beneficium? quippe ne epulantes quidem et sopitos mero aggredi ausus est hostis, haud secus Bacchantium ululantiumque fremitu perterritus, quam si proeliantium clamor esset auditus. Eadem felicitas ab Oceano revertentes temulentos comessantesque inter ora hostium texit. Hinc ad regionem, quae *Daedala* vocatur, perventum est. Deseruerant incolae sedes, et in avios silvestresque montes confugerant. Ergo Acadera transit, aeque usta et destituta incolentium fuga. Itaque rationem belli necessitas mutavit. divisis enim copiis pluribus simul locis arma ostendit; oppressique, et qui exspectaverant hostem, omni clade perdomiti sunt. Ptolemaeus plurimas urbes, Alexander maximas cepit: rursusque, quas distribuerat, copias iunxit. Superato deinde Choaspe amne Coenon in obsidione urbis opulentae, Beziram incolae vocant, reliquit. ipse ad Mazagas venit. Nuper Assacano, cuius regnum fuerat, demortuo, regioni urbique praeerat mater eius Cleophes. Triginta millia peditum tuebantur urbem, non situ solum, sed etiam opere munitam. Nam qua spectat Orientem, cingitur amne torrenti, qui praeruptis utrimque ripis aditum ad urbem impedit. ad Occidentem, et a Meridie velut de industria rupes praealtas admolita natura est, infra quas cavernae et voragines longa vetustate in altum cavatae iacent: quaque desinunt, fossa ingentis operis obiecta est. xxxv stadia murus urbem complectitur, cuius inferiora saxo, superiora crudo latere sunt structa. Lateri vin-

culum lapides sunt, quos interposuere, ut duriori materiae fragilis incumberet, simulque terra humore diluta. Ne tamen universa consideret, impositae erant trabes validae, quibus iniecta tabulata muros et tegebant, et pervios fecerant. Haec munimenta contemplantem Alexandrum, consiliique incertum, quia nec cavernas nisi aggere poterat implere, nec tormenta aliter muris admovere; quidam e muro sagitta percussit. Tum forte in suram incidit telum: cuius spiculo evulso *admoveri equum* iussit; quo vectus ne obligato quidem vulnere, haud segnius destinata exsequebatur. Ceterum cum crus saucium penderet, et cruore siccato frigescens vulnus aggravaret dolorem, dixisse fertur: *se quidem Iovis filium dici, sed corporis aegri vitia sentire.* Non tamen ante se recepit in castra, quam cuncta prospexit, et quae fieri vellet, edixit. Ergo sicut imperatum erat, alii extra urbem tecta demoliebantur, ingentemque vim materiae faciendo aggeri detrahebant: alii magnarum arborum stipites cumulis ac moles saxorum in cavernas deiiciebant. Iamque agger aequaverat summae fastigium terrae; itaque turres erigebantur, quae opera ingenti militum ardore intra nonum diem absoluta sunt. Ad ea visenda rex nondum obducta vulneri cicatrice processit; laudatisque militibus *admoveri machinas* iussit: e quibus ingens vis telorum in propugnatores effusa est. Praecipue rudes talium operum terrebant mobiles turres, tantasque moles nulla ope quae cerneretur adductas, deorum numine agi credebant. *pila quoque muralia, & excussas tormentis praegraves hastas* negabant *convenire mortalibus*. Itaque desperata urbis

tutela concessere in arcem. Inde, quia nihil obsessis praeter deditionem placebat, legati ad regem descenderunt veniam petituri. Qua impetrata, regina cum magno nobilium feminarum grege aureis pateris vina libantium processit. Ipsa genibus regis parvo filio admoto, non veniam modo, sed etiam pristinae fortunae impetravit decus. quippe appellata *regina* est; et credidere quidam, *plus formae, quam miserationi datum*. Puero quoque certe postea ex ea utcunque
11 genito, *Alexandro* fuit nomen. Hinc Polypercon ad urbem Oram cum exercitu missus, inconditos oppidanos proelio vicit: intra munimenta compulsos secutus, urbem in ditionem redegit. Multa ignobilia oppida deserta a suis venere in regis potestatem. quorum incolae armati petram *Aornon* nomine occupaverunt. Hanc *ab Hercule frustra obsessam esse: terraeque motu coactum absistere* fama vulgaverat. Inopem consilii Alexandrum, quia undique praeceps et abrupta rupes erat, senior quidam peritus locorum cum duobus filiis adiit, *si pretium operi esset, aditum se monstraturum esse* promittens. *LXXX talenta* constituit *daturum* Alexander; et altero ex iuvenibus obside retento, ipsum ad exsequenda, quae obtulerat, dimisit. Leviter armatis dux datus est Mullinus scriba regis. Hos enim circumitu, qui fallerent hostem, in summum iugum placebat evadere. Petra non, ut pleraeque, modicis ac mollibus clivis in sublime fastigium crescit; sed in metae maxime modum erecta est: cuius ima spatiosiora sunt, altiora in arctius coeunt, summa in acutum cacumen exsurgunt. Radices eius Indus amnis subit, praealtus utrimque aspe-

ris ripis: ab altera parte voragines eluviesque praeruptae ſunt. Nec alia expugnandi patebat via, quam ut replerentur. Ad manum ſilva erat, quam rex *ita caedi* iuſſit, *ut nudi ſtipites iacerentur:* quippe rami fronde veſtiti impediſſent ferentes. Ipſe primus truncam arborem iecit; clamorque exercitus index alacritatis ſecutus eſt, nullo detrectante munus, quod rex occupaſſet. Intra ſeptimum diem cavernas expleverant; cum rex ſagittarios et Agrianos iubet per ardua niti. iuvenesque promtiſſimos ex ſua cohorte xxx delegit. Duces his dati ſunt Charus et Alexander; quem rex *nominis, quod ſibi cum eo commune eſſet*, admonuit. Ac primo, quia tam manifeſtum periculum erat, ipſum regem diſcrimen ſubire non placuit: ſed ut ſignum tuba datum eſt, vir audaciae promtae converſus ad corporis cuſtodes *ſequi ſe* iubet, primusque invadit in rupem. Nec deinde quiſquam Macedonum ſubſtitit: relictiſque ſtationibus ſua ſponte regem ſequebantur. Multorum miſerabilis fuit caſus, quos ex praerupta rupe lapſos amnis praeterfluens hauſit; triſte ſpectaculum etiam non periclitantibus: cum vero alieno exitio, quid ipſis timendum foret, admonerentur; in metum miſericordia verſa, non exſtinctos, ſed ſemetipſos deflebant. Et iam eo perventum erat, unde ſine pernicie niſi victores redire non poſſent, ingentia ſaxa in ſubeuntes provolventibus barbaris, qui perculſi inſtabili et lubrico gradu praecipites recidebant. Evaſerant tamen Alexander et Charus, quos cum xxx delectis praemiſerat rex, et iam pugnare cominus coeperant: ſed cum ſuperne tela barbari ingererent, ſaepius ipſi fe-

riebantur, quam vulnerabant. Ergo Alexander et nominis sui et promissi memor, dum acrius quam cautius dimicat, confossus undique obruitur. Quem ut Charus iacentem conspexit, ruere in hostem omnium praeter ultionem immemor coepit; multosque hasta, quosdam gladio interemit. Sed cum tot unum incessferent manus, super amici corpus procubuit exanimis. Haud secus quam par erat, promtissimorum iuvenum ceterorumque militum interitu commotus rex signum receptui dedit. Saluti fuit, quod sensim et intrepidi se receperunt; et barbari hostem depulisse contenti, non institere cedentibus. Ceterum Alexander cum statuisset desistere incepto, (quippe nulla spes potiundae petrae offerebatur;) tamen speciem ostendit in obsidione perseverantis. Nam *& itinera obsideri* iussit; *& turres admoveri; & fatigatis alios succedere.* Cuius pertinacia cognita, Indi per biduum quidem ac duas noctes, cum ostentatione non fiduciae modo, sed etiam victoriae, epulati sunt; tympana suo more pulsantes. tertia vero nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri: ceterum ex tota petra faces refulgebant, quas accenderant barbari, ut tutior esset ipsis fuga, obscura nocte per invia saxa cursuris. Rex Balacro, qui specularetur, praemisso, cognoscit *petram fuga Indorum esse desertam.* tum dato signo, ut universi conclamarent, incomposite fugientibus metum incussit. multique, tanquam adesset hostis, per lubrica saxa, perque invias cotes praecipitati occiderunt: plures aliqua membrorum parte mulctati, ab integris deserti sunt. Rex locorum magis quam hostium victor, tamen magnae

victoriae facrificiis et cultu diis fatisfecit. Arae in Petra locatae funt Minervae Victoriaeque. Ducibus itineris, quos fubire iufferat leviter armatos, etfi promiffis minora praeftiterant, pretium cum fide redditum eft. Petrae regionisque ei adiunctae Sifocofto tutela permiffa. Inde proceffit Ecbolima: et cum *angu-* 12
ftias itineris obfideri XX millibus armatorum ab Eryce quodam comperiffet; gravius agmen exercitus Coeno ducendum modicis itineribus tradidit. ipfe praegreffus cum funditore ac fagittario, deturbatis, qui obfederant faltum, fequentibus fe copiis viam fecit. Indi five odio ducis, five gratiam victoris regis inituri, Erycem fugientem adorti interemerunt, caputque eius atque arma ad Alexandrum detulerunt. Ille facto impunitatem dedit; honorem denegavit exemplo. Hinc ad flumen Indum fextisdecumis caftris pervenit, omniaque, ut praeceperat, ad traiiciendum praeparata ab Hephaeftione reperit. Regnabat in ea regione Omphis, qui patri quoque fuerat auctor dedendi regnum Alexandro. Et poft mortem parentis legatos miferat, qui confulerent eum, *regnare fi interim vellet; an privatum opperiri eius adventum.* permiffoque ut regnaret, non tamen ius datum ufurpare fuftinuit. Is benigne quidem exceperat Hephaeftionem, gratuitum frumentum copiis eius admenfus: non tamen ei occurrerat, ne fidem ullius nifi regis experiretur. Itaque venienti obviam cum armato exercitu egreffus eft: elephanti quoque per modica intervalla militum agmini immixti, procul caftellorum fecerant fpeciem. Ac primo Alexander non focium, fed hoftem adventare credebat. Iamque et ipfe

arma milites capere, & equites discedere in cornua iusserat, paratos ad pugnam. at Indus, cognito Macedonum errore, iussis subsistere ceteris, ipse concitat equum, quo vehebatur: idem Alexander quoque fecit, sive hostis, sive amicus occurreret, vel sua virtute, vel illius fide tutus. Coivere, quod ex utriusque vultu posset intelligi, amicis animis: ceterum sine interprete non poterat conferi sermo. itaque adhibito eo, barbarus *occurrisse se* dixit *cum exercitu, totas imperii vires protinus traditurum; nec exspectasse, dum per nuntios daretur fides. Corpus suum & regnum permittere illi, quem sciret gloriae militantem, nihil magis quam famam timere perfidiae.* Laetus simplicitate barbari rex, et dextram fidei suae pignus dedit, et regnum restituit. LVI elephanti erant, quos tradidit Alexandro, multaque pecora eximiae magnitudinis: tauros ad III millia, pretiosum in ea regione acceptumque animis regnantium armentum. Quaerenti Alexandro, *plures agricultores haberet an milites? cum duobus regibus bellanti sibi maiore militum quam agrestium manu opus esse* respondit. Abisares et Porus erant; sed in Poro eminebat auctoritas. uterque ultra Hydaspen amnem regnabat; et belli fortunam, quisquis arma inferret, experiri decreverat. Omphis permittente Alexandro, et regium insigne sumsit, et more gentis suae nomen quod patris fuerat. *Taxilen* appellavere populares, sequente nomine imperium in quemcunque transiret. Ergo cum per triduum hospitaliter Alexandrum accepisset, quarto die, et *quantum frumenti copiis, quas Hephaestion duxerat, praebitum a se esset* ostendit; et aureas coronas ipsi

amicisque omnibus, praeter haec signati argenti LXXX talenta dono dedit. qua benignitate eius Alexander mire laetus, et quae is dederat, remisit, et mille talenta ex praeda, quam vehebat, adiecit: multaque convivalia ex auro et argento vasa, plurimum Persicae vestis, XXX equos ex suis, cum iisdem insignibus, quis adsueverant, cum ipsum veherent. Quae liberalitas, sicut barbarum obstrinxerat, ita amicos ipsius vehementer offendit. E quibus Meleager super coenam largiore vino usus, *gratulari se Alexandro* dixit, *quod saltem in India reperisset dignum talentis mille.* Rex haud oblitus quam aegre tulisset, quod Clitum ob linguae temeritatem occidisset, iram quidem tenuit, sed dixit, *invidos homines nihil aliud, quam ipsorum esse tormenta.* Postero die legati Abisarae adiere regem. *omnia ditioni eius*, ita ut mandatum erat, *permittebant:* firmataque invicem fide remittuntur ad regem. Porum quoque nominis sui fama ratus ad deditionem posse compelli, misit ad eum Cleocharem, qui denuntiaret ei, *ut stipendium penderet, & in primo finium suorum aditu occurreret regi.* Porus *alterum ex his facturum sese* respondit; *ut intranti regnum suum praesto esset, sed armatus.* Iam Hydaspen Alexander superare decreverat; cum Barzentes defectionis Arachosiis auctor vinctus, trigintaque elephanti simul capti perducuntur, opportunum adversus Indos auxilium: quippe plus in belluis, quam in exercitu spei ac virium illis erat. Gamaxusque rex exiguae partis Indorum, qui Barzenti se coniunxerat, vinctus adductus est. Igitur transfuga et regulo in custodiam, elephantis autem Taxili traditis, ad amnem

13 (margin, beside "Postero die legati Abisarae")

Hydaſpen pervenit : in cuius ulteriore ripa Porus conſederat, tranſitu prohibiturus hoſtem. LXXXV elephantos obiecerat eximio corporum robore; ultraque eos currus CCC et peditum XXX fere millia, in quis erant ſagittarii, ſicuti ante dictum eſt, gravioribus telis, quam ut apte excuti poſſent. Ipſum vehebat elephantus ſuper ceteras belluas eminens; armaque auro et argento diſtincta corpus rarae magnitudinis honeſtabant. par animus robori corporis; et quanta inter rudes poterat eſſe ſapientia. Macedonas non conſpectus hoſtium ſolum, ſed etiam fluminis, quod tranſeundum erat, magnitudo terrebat. quatuor in latitudinem ſtadia diffuſum, profundo alveo, et nuſquam vada aperiente, ſpeciem vaſti maris fecerat. Nec pro ſpatio aquarum late ſtagnantium impetum coercebat; ſed quaſi in arctum coeuntibus ripis, torrens, et eliſus ferebatur: occultaque ſaxa ineſſe oſtendebant pluribus locis undae repercuſſae. Terribilior erat facies ripae, quam equi virique compleverant. Stabant ingentes vaſtorum corporum moles, et de induſtria irritatae horrendo ſtridore auras fatigabant. Hinc hoſtis, hinc amnis capacia quidem bonae ſpei pectora, et ſaepe ſe experta, improviſo tamen pavore percuſſerant. quippe inſtabiles rates, nec dirigi ad ripam nec tuto applicari poſſe credebant. Erant in medio amne inſulae crebrae, in quas et Indi et Macedones nantes levatis ſuper capita armis tranſibant. Ibi levia proelia conſerebant; et uterque rex parvae rei diſcrimine, ſummae experiebatur eventum. Ceterum in Macedonum exercitu temeritate atque audacia inſignes fuere Symmachus et Nicanor,

nobiles iuvenes, et perpetua partium felicitate ad ſpernendum omne periculum accenſi. quis ducibus promtiſſimi iuvenum lanceis modo armati tranſnavere in inſulam, quam frequens hoſtis tenebat; multosque Indorum, nulla re magis quam audacia armati, interemerunt. Abire cum gloria poterant, ſi unquam temeritas felix inveniret modum; ſed dum ſupervenientes contemtim et ſuperbe quoque exſpectant, circumventi ab iis, qui occulti enataverant, eminus obruti telis ſunt. Qui effugerant hoſtem, aut impetu amnis ablati ſunt, aut vorticibus impliciti. eaque pugna multum fiduciam Pori erexit cuncta cernentis e ripa. Alexander inops conſilii tandem ad fallendum hoſtem talem dolum intendit. Erat inſula in flumine amplior ceteris, ſilveſtris eadem et tegendis inſidiis apta. foſſa quoque praealta haud procul ripa, quam tenebat ipſe, non pedites modo, ſed etiam cum equis viros poterat abſcondere. Igitur ut a cuſtodia huius opportunitatis oculos hoſtium averteret, Ptolemaeum *cum omnibus turmis obequitare* iuſſit *procul ab inſula, & ſubinde Indos clamore terrere quaſi flumen tranſnaturus foret.* Per complures dies Ptolemaeus id fecit; eoque conſilio Porum quoque agmen ſuum ei parti, quam ſe petere ſimulabat, coegit advertere. Iam extra conſpectum hoſtis inſula erat: Alexander *in diverſa parte ripae ſtatui ſuum tabernaculum* iuſſit, *adſuetamque comitari ipſum cohortem ante id tabernaculum ſtare; & omnem apparatum regiae magnificentiae, hoſtium oculis de induſtria oſtendi.* Attalum et aequalem ſibi, et haud diſparem habitu oris et corporis, utique cum procul viſeretur, veſte regia

exornat, praebiturum speciem ipsum regem illi ripae praesidere, nec agitare de transitu. Huius consilii effectum primo morata tempestas est, mox adiuvit; incommoda quoque ad bonos eventus vertente fortuna. Traiicere amnem cum ceteris copiis in regionem insulae, de qua ante dictum est, parabat, averso hoste in eos, qui cum Ptolemaeo inferiorem obsederant ripam; cum procella imbrem vix sub tectis tolerabilem effudit. obrutique milites nimbo in terram refugerunt, navigiis ratibusque desertis. sed tumultuantium fremitus, obstrepentibus ripis, ab hoste non poterat audiri. Deinde momento temporis repressus est imber; ceterum adeo spissae intendere se nubes, ut conderent lucem, vixque colloquentium inter ipsos facies noscitaretur. Terruisset alium obducta nox coelo, cum ignoto amne navigandum esset, forsitan hoste eam ipsam ripam, quam caeci atque improvidi, et ex periculo gloriam accersentes petebant, occupante. obscuritatem, quae ceteros terrebat, suam occasionem ratus, dato signo, ut omnes silentio adscenderent in rates, *eam qua ipse vehebatur, primam* iussit *expelli*. Vacua erat ab hostibus ripa, quae petebatur; quippe adhuc Porus Ptolemaeum tantum intuebatur. una ergo navi, quam petrae fluctus illiserat, haerente, ceterae evadunt; *armaque capere milites, & ire in ordines* iussit.
14 Iamque agmen in cornua divisum ipse ducebat; cum Poro nuntiatur *armis virisque ripam obtineri, & rerum adesse discrimen.* Ac primo humani ingenii vitio spei suae indulgens, Abisarem belli socium (et ita convenerat) adventare credebat. Mox liquidiore luce aperiente hostem,

c quadrigas, et III millia equitum venienti agmini Porus obiecit. Dux erat copiarum, quas praemisit, Hages frater ipsius: summa virium in curribus. senos viros singuli vehebant, duos clypeatos, duos sagittarios ab utroque latere dispositos; ceteri aurigae erant, haud sane inermes, quippe iacula complura, ubi cominus praeliandum erat, omissis habenis in hostem ingerebant. Ceterum vix ullus usus huius auxilii eo die fuit. namque, ut supra dictum est, imber violentius quam alias fusus campos lubricos et inequitabiles fecerat: gravesque, et propemodum immobiles currus illuvie et voraginibus haerebant. Contra Alexander expedito ac levi agmine strenue invectus est. Scythae et Dahae primi omnium invasere Indos: Perdiccam deinde cum equitibus in dextrum cornu hostium emisit. Iam undique pugna se moverat; cum ii, qui currus agebant, illud ultimum auxilium suorum rati, effusis habenis in medium discrimen ruere coeperunt. Anceps id malum utrisque erat: nam et Macedonum pedites primo impetu obterebantur; et per lubrica atque invia immissi currus excutiebant eos, a quibus regebantur. aliorum turbati equi non in voragines modo lacunasque, sed etiam in amnem praecipitavere curricula. Pauci tamen hostium tenus exacti penetravere ad Porum acerrime pugnam cientem. Is, ut dissipatos tota acie currus vagari sine rectoribus vidit, proximis amicorum distribuit elephantos. post eos posuerat pedites ac sagittarios tympana pulsare solitos. id pro cantu tubarum Indis erat: nec strepitu eorum movebantur, olim ad notum sonum auribus mitigatis.

Herculis ſimulacrum agmini peditum praeferebatur. id maximum erat bellantibus incitamentum, et deſeruiſſe geſtantes militare flagitium habebatur. Capitis etiam ſanxerant poenam iis, qui ex acie non retuliſſent: metu, quem ex illo hoſte quòndam conceperant, etiam in religionem venerationemque converſo. Macedonas non belluarum modo, ſed etiam ipſius regis adſpectus parumper inhibuit. Belluae diſpoſitae inter armatos ſpeciem turrium procul fecerant. ipſe Porus humanae magnitudinis propemodum exceſſerat formam. Magnitudini Pori adiicere videbatur bellua qua vehebatur, tantum inter ceteras eminens, quanto aliis ipſe praeſtabat. Itaque Alexander, contemplatus et regem et agmen Indorum, *Tandem*, inquit, *par animo meo periculum video. cum beſtiis ſimul, & cum egregiis viris res eſt.* Intuensque Coenon, *Cum ego*, inquit, *Ptolemaeo Perdiccaque, & Hephaeſtione comitatus in laevum hoſtium cornu impetum fecero, viderisque me in medio ardore certaminis; ipſe dextrum move, & turbatis ſigna infer. Tu Antigenes, & tu Leonnate, & Tauron, invehimini in mediam aciem, & urgebitis frontem. Haſtae noſtrae praelongae & validae non alias magis quam adverſus belluas rectoresque earum uſui eſſe poterunt; deturbate eos, qui vehuntur, & ipſas confundite. Anceps genus auxilii eſt, & in ſuos acrius furit. In hoſtem enim imperio, in ſuos pavore agitur.* Haec elocutus concitat equum primus. Iamque, ut deſtinatum erat, invaſerat ordines hoſtium; cum Coenus ingenti vi in laevum cornu invehitur. phalanx quoque in mediam Indorum aciem uno impetu prorupit. At Porus, qua

equitem invehi senserat, *belluas agi* iussit: sed tardum et paene immobile animal equorum velocitatem aequare non poterat. ne sagittarum quidem ullus erat barbaris usus. quippe longae et praegraves nisi prius in terra statuerent arcum, haud satis apte et commode imponunt. Tum humo lubrica, et ob id impediente conatum, molientes ictus, celeritate hostium occupabantur. Ergo spreto regis imperio (quod fere fit, ubi turbatis acrius metus quam dux imperare coepit) totidem erant imperatores, quot agmina errabant. alius *iungere aciem;* alius *dividere; stare* quidam; et nonnulli *circumvehi terga hostium* iubebant. nihil in medium consulebatur. Porus tamen cum paucis, quibus metu potior fuerat pudor, colligere dispersos, obvius hosti ire pergit, *elephantosque ante agmen suorum agi* iubet. Magnum belluae iniecere terrorem, insolitusque stridor non equos modo, tam pavidum ad omnia animal, sed viros quoque ordinesque turbaverat. Iam fugae circumspiciebant locum paulo ante victores; cum Alexander Agrianos et Thracas leviter armatos, meliorem concursatione quam cominus militem, emisit in belluas. Ingentem ii vim telorum iniecere et elephantis, et regentibus eos. phalanx quoque instare constanter territis coepit. Sed quidam avidius persecuti belluas in semet irritavere vulneribus. obtriti ergo pedibus earum, ceteris, ut parcius instarent, fuere documentum. Praecipue terribilis illa facies erat, cum manu arma virosque corriperent, et super se regentibus traderent. Anceps ergo pugna nunc sequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certa-

men extraxit: donec securibus (id namque genus auxilii praeparatum erat) pedes amputare coeperunt. *Copidas* vocant gladios leviter curvatos falcibus similes, quis appetebant belluarum manus. nec quidquam inexpertum non mortis modo, sed etiam in ipsa morte novi supplicii timor omittebat. Ergo elephanti vulneribus tandem fatigati suos impetu sternunt, et qui rexerant eos praecipitati in terram, ab ipsis obterebantur. Itaque pecorum modo magis pavidi, quam infesti, ultra aciem exigebantur; cum Porus destitutus a pluribus, tela multo ante praeparata in circumfusos ex elephanto suo coepit ingerere, multisque eminus vulneratis, expositus ipse ad ictus undique petebatur. Novem iam vulnera hinc tergo, illinc pectore exceperat, multoque sanguine profuso languidis manibus magis elapsa, quam excussa tela mittebat. Nec segnius bellua instincta rabie, nondum saucia invehebatur ordinibus; donec rector belluae regem conspexit fluentibus membris omissisque armis vix compotem mentis. Tum belluam in fugam concitat sequente Alexandro: sed equus eius multis vulneribus confossus deficiensque procubuit, posito magis rege, quam effuso. itaque dum equum mutat, tardius insecutus est. Interim frater Taxilis regis Indorum praemissus ab Alexandro, monere coepit Porum, *ne ultima experiri perseveraret, dederetque se victori.* At ille, quamquam exhaustae erant vires, deficiebatque sanguis, tamen ad notam vocem excitatus, *Agnosco*, inquit, *Taxilis fratrem imperii regnique sui proditorem:* et telum, quod unum forte non effluxerat, contorsit in eum,

quod per medium pectus penetravit ad tergum. Hoc ultimo virtutis opere edito fugere acrius coepit: sed elephantus quoque, qui multa exceperat tela, deficiebat. itaque sistit fugam, peditemque sequenti hosti obiecit. Iam Alexander consecutus erat, et pertinacia Pori cognita, vetabat *resistentibus parci.* Ergo undique et in pedites, et in ipsum Porum tela congesta sunt: quis tandem gravatus labi ex bellua coepit. Indus, qui elephantum regebat, descendere eum ratus, more solito elephantum *procumbere* iussit *in genua*; qui ut se submisit, ceteri quoque, ita enim instituti erant, demisere corpora in terram. ea res et Porum, et ceteros victoribus tradidit. Rex *spoliari corpus Pori*, interemtum esse credens, iussit, et qui detraherent loricam vestemque, concurrere; cum bellua dominum tueri, et spoliantes coepit appetere, levatumque corpus eius rursus dorso suo imponere. Ergo telis undique obruitur, confossoque eo in vehiculum Porus imponitur. Quem rex ut vidit allevantem oculos, non odio, sed miseratione commotus, *quae malum*, inquit, *amentia te coegit rerum mearum cognita fama, belli fortunam experiri; cum Taxiles esset in deditos clementiae meae tam propinquum tibi exemplum?* At ille, *quoniam*, inquit, *percontaris*, *respondebo ea libertate, quam interrogando fecisti. Neminem me fortiorem esse censebam. meas enim noveram vires; nondum expertus tuas: fortiorem esse te, belli docuit eventus. Sed ne sic quidem parum felix sum, secundus tibi.* Rursus interrogatus, *quid ipse victorem statuere debere* censeret; *quod hic*, inquit, *dies tibi suadet: quo expertus es, quam caduca felicitas esset.* Plus mo-

nendo profecit, quam ſi precatus eſſet. quippe magnitudinem animi eius interritam, ac ne fortuna quidem infractam, non miſericordia modo, ſed etiam honore excipere dignatus eſt. aegrum curavit haud ſecus, quam ſi pro ipſo pugnaſſet: confirmatum contra ſpem omnium in amicorum numerum recepit: mox donavit ampliore regno, quam tenuit. Nec ſane quidquam ingenium eius ſolidius aut conſtantius habuit, quam admirationem verae laudis et gloriae: ſimplicius tamen famam aeſtimabat in hoſte, quam in cive. quippe a ſuis credebat magnitudinem ſuam deſtrui poſſe; eandem clariorem fore, quo maiores fuiſſent, quos ipſe viciſſet.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER IX.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER IX.

ARGUMENTUM.

Devicto Poro, in Indiam penetrat Alexander, variasque gentes & urbes, quarum mores describuntur, sibi subiicit, 1. Gangaridas & Pharrasios aggressurus, milites fatigatos & bellum detrectantes, prolixa oratione ad perseverantiam hortatur, 2. Coenus, militum nomine, Alexandro respondet, & paulo post morbo exstinguitur, 3. Sobiis, & aliis expugnatis, regionem Oxydracarum & Mallorum ingreditur. Oratione ad milites habita, barbaros fugat, eorumque oppidum, contemto Demophoonte vate, obsidet, 4. Praecipti saltu in Oxydracarum oppidum se immittens, graviter vulneratur, & fortissimis quibusdam ducibus desideratis, oppidoque post aliquot dies expugnato, sibi suisque restituitur, 5. Ab amicis rogatus, ut saluti suae publicaeque parceret, generose respondet; in instituto suo de domando orbe perseverans, 6. Graecorum quorundam in Bactris defectio repressa. Dum Indorum legatos convivio excipit Alexander, inter Horratam & Dioxippum, qui tandem imparibus armis duello certant, rixa oritur. Paulo post Dioxippus, inimicorum calumniis ultra modum irritatus, semetipsum interemit, 7. Donis a legatis Indorum acceptis, Sabracas, Musicanos, Praestos, aliosque populos debellat: Ptolemaeo venenata plaga ac-

cepta curato, ope cuiusdam herbae, cuius species in somnis Alexandro est oblata, 8. Cupidine visendi Oceani correptus, non sine periculis propter nautarum imperitiam, tandem voti sui compos redditur, 9. Ab Oceano in Arabitarum, Gedrosiorum & Indorum fines revertitur: ubi cum fame & pestilentia luctatur exercitus. deinde liberatur, planeque restituitur. Inde secutus est probrosus bacchantium lusus, supplicio Aspastis Satrapis cruentatus, 10.

1 ALexander tam memorabili victoria laetus, qua sibi Orientis fines apertos esse censebat, Soli victimis caesis, milites quoque, quo promtioribus animis reliqua belli munia obirent, pro concione laudatos docuit, *quidquid Indis virium fuisset, illa dimicatione prostratum. ceteram opimam praedam fore, celebratasque opes in ea regione eminere, quam peterent. proinde iam vilia & obsoleta esse spolia de Persis: gemmis margaritisque, & auro atque ebore Macedoniam Graeciamque, non suas tantum domos repleturum.* Avidi milites et pecuniae et gloriae, simul quia nunquam affirmatio eius fefellerat eos, pollicentur operam: dimissisque cum bona spe, *navigia aedificari* iubet, *ut cum totam Asiam percurrissent, finem terrarum mare inviseret.* multa materia navalis in proximis montibus erat; quam caedere aggressi, magnitudinis inusitatae reperere serpentes. Rhinocerotes quoque, rarum alibi animal, in iisdem montibus erant. ceterum hoc nomen belluis eis inditum a Graecis: sermonis eius ignari aliud lingua sua usurpant. Rex duabus urbibus conditis in utraque fluminis, quod superaverat, ripa, copiarum duces coronis et mille aureis singulos do-

nat: ceteris quoque pro portione, aut gradus, quem in militia obtinebant, aut navatae operae, honos habitus est. Abisares, qui prius quam cum Poro dimicaretur, legatos ad Alexandrum miserat, rursus alios misit, pollicentes, *omnia facturum quae imperasset, modo ne cogeretur corpus suum dedere: neque enim aut sine regio imperio victurum; aut regnaturum esse captivum.* Cui Alexander *nuntiari* iussit, *si gravaretur ad se venire, ipsum ad eum esse venturum.* Hinc Poro amneque superato ad interiora Indiae processit. Silvae erant prope in immensum spatium diffusae, procerisque et in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosae. plerique rami instar ingentium stipitum flexi in humum, rursus, qua se curvaverant, erigebantur adeo, ut species esset non rami resurgentis, sed arboris ex sua radice generatae. Coeli temperies salubris: quippe et vim solis umbrae levant, et aquae largae manant e fontibus. Ceterum hic quoque serpentium magna vis erat, squamis fulgorem auri reddentibus. virus haud ullum magis noxium est: quippe morsum praesens mors sequebatur; donec ab incolis remedium oblatum est. Hinc per deserta ventum est ad flumen Hydraoten. iunctum erat flumini nemus, opacum arboribus alibi inusitatis, agrestiumque pavonum multitudine frequens. Castris inde motis oppidum haud procul positum corona capit; obsidibusque acceptis stipendium imponit. Ad magnam deinde, ut in ea regione, urbem pervenit, non muro solum, sed etiam palude munitam. Ceterum barbari vehiculis inter se iunctis dimicaturi occurrerunt:

aliis tela, aliis haſtae, aliis ſecures erant; tranſiliebantque in vehicula ſtrenuo ſaltu, cum ſuccurrere laborantibus ſuis vellent. Ac primo inſolitum genus pugnae Macedonas terruit, cum eminus vulnerarentur: deinde ſpreto tam incondito auxilio, ab utroque latere vehiculis circumfuſi repugnantes fodere coeperunt. Et *vincula, quis conſerta erant*, iuſſit *incidi, quo facilius ſingula circumvenirentur.* itaque VIII millibus ſuorum amiſſis in oppidum refugerunt. Poſtero die ſcalis undique admotis muri occupantur: paucis pernicitas ſaluti fuit, qui cognito urbis excidio paludem tranſnavere, et in vicina oppida ingentem intulere terrorem, *invictum exercitum, & deorum profecto adveniſſe* memorantes. Alexander, ad vaſtandam eam regionem Perdicca cum expedita manu miſſo, partem copiarum Eumeni tradit, ut is quoque barbaros ad deditionem compelleret: ipſe ceteros ad urbem validam, in quam aliarum quoque confugerant incolae, duxit. Oppidani miſſis, qui regem deprecarentur, nihilominus bellum parabant. quippe orta ſeditio in diverſa conſilia diduxerat vulgum: alii omnia deditione potiora, quidam nullam opem in ipſis eſſe ducebant. Sed dum nihil in commune conſulitur, qui deditioni imminebant, apertis portis hoſtem recipiunt. Alexander quamquam belli auctoribus iure poterat iraſci; tamen omnibus venia data, et obſidibus acceptis, ad proximam deinde urbem caſtra movit. Obſides ducebantur ante agmen. quos cum e muris agnoviſſent, utpote gentis eiusdem, in colloquium convocaverunt. Illi *clementiam regis, ſimul*

que vim commemorando, ad deditionem eos compulere: ceterasque urbes simili modo deditas in fidem accepit. Hinc in regnum Sophitis perventum est. Gens, ut barbari, sapientia excellit, bonisque moribus regitur. Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt aluntque; sed eorum, quibus spectandi infantium habitum cura mandata est. Si quos insignes aut aliqua membrorum parte inutiles notaverunt, necari iubent. Nuptiis coeunt, non genere ac nobilitate coniunctis, sed electa corporum specie; quia eadem aestimatur in liberis. Huius gentis oppidum, cui Alexander admoverat copias, ab ipso Sophite obtinebatur. clausae erant portae; sed nulli in muris turribusque se armati ostendebant: dubitabantque Macedones, deseruissentne urbem incolae, an fraude se occulerent; cum subito patefacta porta, rex Indus cum duobus adultis filiis occurrit, multum inter omnes barbaros eminens corporis specie. Vestis erat auro purpuraque distincta, quae etiam crura velabat: aureis soleis inseruerat gemmas: lacerti quoque et brachia margaritis ornata erant: pendebant ex auribus insignes candore et magnitudine lapilli. Baculum aureum berylli distinguebant; quo tradito precatus, *ut sospes acciperet*, se liberosque et gentem suam dedidit. Nobiles ad venandum canes in ea regione sunt: *latratu abstinere* dicuntur, *cum videre feram*, leonibus maxime infesti. Horum vim ut ostenderet Alexandro, in conspectu leonem eximiae magnitudinis iussit emitti, et IV omnino admoveri canes, qui celeriter occupaverunt feram; cum ex iis, qui adsueve-

rant talibus miniſteriis, unus, canis leoni cum aliis inhaerentis crus avellere; et quia non ſequebatur, ferro amputare coepit: nec ſic quidem pertinacia victa, rurſus aliam partem ſecare inſtitit; et deinde non ſegnius inhaerentem ferro ſubinde caedebat. Ille in vulnere ferae dentes moribundus quoque infixerat. *tantam in illis animalibus ad venandum cupiditatem ingeneraſſe naturam* memoriae proditum eſt. Equidem plura transſcribo, quam credo: nam nec affirmare ſuſtineo, de quibus dubito; nec ſubducere quae accepi. Relicto igitur Sophite in ſuo regno, ad fluvium Hypaſin proceſſit, Hephaeſtione, qui diverſam regionem ſubegerat, coniuncto. Phegelas erat gentis proximae rex, qui popularibus ſuis *colere agros ut adſueverant*, iuſſis, Alexandro cum
2 donis occurrit, nihil quod imperaret detrectans. Biduum apud eum ſubſtitit rex: tertio die amnem ſuperare decreverat, tranſitu difficilem, non ſpatio ſolum aquarum, ſed etiam ſaxis impeditum. Percontatus igitur Phegelam, quae noſcenda erant, *XI dierum ultra flumen per vaſtas ſolitudines iter eſſe* cognoſcit: *excipere deinde Gangem, maximum totius Indiae fluminum: ulteriorem ripam colere gentes Gangaridas & Pharraſios; eorumque regem eſſe Aggrammen, XX millibus equitum ducentisque peditum obſidentem vias. ad haec quadrigarum duo millia trahere, & praecipuum terrorem elephantos, quos trium millium numerum explere* dicebat. Incredibilia regi omnia videbantur. igitur Porum (nam cum eo erat) percontatur, *an vera eſſent, quae dicerentur?* Ille *vires quidem gentis & regni haud falſo iactari* affirmat;

ceterum qui regnaret, non modo ignobilem esse, sed etiam ultimae sortis: quippe patrem eius, tonsorem vix diurno quaestu propulsantem famem, propter habitum haud indecorum, cordi fuisse reginae. ab ea in propiorem eius, qui tum regnasset, amicitiae locum admotum, interfecto eo per insidias, sub specie tutelae liberum eius invasisse regnum; necatisque pueris hunc, qui nunc regnat, generasse, invisum vilemque popularibus, magis paternae fortunae, quam suae memorem. Affirmatio Pori multiplicem animo regis iniecerat curam. hostem belluasque spernebat: situm locorum, et vim fluminum extimescebat: relegatos in ultimum paene rerum humanarum persequi terminum, et eruere arduum videbatur. Rursus avaritia gloriae, et insatiabilis cupido famae nihil invium, nihil remotum videri sinebat. et interdum dubitabat, *an Macedones, tot emensi spatia terrarum, in acie & in castris senes facti, per obiecta flumina, per tot naturae obstantes difficultates secuturi essent? abundantes onustosque praeda, magis parta frui velle, quam adquirenda fatigari. Non idem sibi & militibus animi esse: se totius orbis imperium mente complexum, adhuc in operum suorum primordio stare: militem labore defatigatum, proximum quemque fructum finito tandem periculo expetere.* Vicit ergo cupido rationem, et ad concionem vocatis militibus ad hunc maxime modum disseruit. *Non ignoro, milites, multa, quae terrere vos possent, ab incolis Indiae per hos dies de industria esse iactata: sed non est improvisa vobis mentientium vanitas. Sic Ciliciae fauces, sic Mesopotamiae campos, Tigrim & Euphra-*

tem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persae. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia, illa tradente, maiora sunt vero. nostra quoque gloria, cum sit ex solido, plus tamen habet nominis, quam operis. Modo quis belluas offerentes moenium speciem, quis Hydaspen amnem, quis cetera auditu maiora quam vero, sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si nos fabulae debellare potuissent. Creditisne elephantorum greges maiores esse, quam usquam armentorum sunt? cum & rarum sit animal, nec facile capiatur, multoque difficilius mitigetur. Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. nam flumen, quo latius fusum est, hoc placidius stagnat; quippe angustis ripis coercita, & in angustiorem alveum elisa torrentes aquas invehunt: contra spatio alvei segnior cursus est. Praeterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis exspectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, praesens habemus exemplum: in suos vehementius, quam in nos incurrerunt: tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia? cum uno aut altero vulneratis ceteros in fugam declinare videamus. inde paucos quoque incommode regunt: congregata, vero tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contemsi, ut cum haberem, ipse non op-

posuerim; satis gnarus plus suis, quam hostibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commovet! cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primum inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis; & Cilicia inundata cruore Persarum; & Arbela, cuius campi devictorum a nobis ossibus strati sunt. Sero hostium legiones numerare coepistis, postquam solitudinem in Asia vincendo fecistis: cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. nunc nos Scythae sequuntur; Bactriana auxilia praesto sunt; Dahae Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbae confido. vestras manus intueor; vestram virtutem rerum, quas gesturus sum, vadem praedemque habeo. quamdiu vobiscum in acie stabo, nec meos nec hostium exercitus numeravero: vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiduciae adhibete. Non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus: pervenimus ad solis ortum & Oceanum, nisi obstat ignavia: inde victores perdomito fine terrarum revertemur in patriam. Nolite, quod pigri agricolae faciunt, maturos fructus per inertiam amittere e manibus. Maiora sunt periculis praemia; dives eadem, & imbellis est regio. itaque non tam ad gloriam vos duco, quam ad praedam. digni estis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, referatis in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Per vos gloriamque vestram, qua humanum fastigium exceditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus, oro quaesoque, ne hu-

manarum rerum terminos adeuntem alumnum commilitonemque veſtrum, ne dicam regem, deſeratis. Cetera vobis imperavi; hoc unum debiturus ſum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis praecepi, quin primus me periculis obtulerim: qui ſaepe aciem clypeo meo texi: ne infregeritis in manibus meis palmam, qua Herculem Liberumque patrem, ſi invidia abfuerit, aequabo. Date hoc precibus meis, & tandem obſtinatum ſilentium rumpite. Ubi eſt ille clamor alacritatis veſtrae index? ubi ille meorum Macedonum vultus? Non agnoſco vos, milites; nec agnoſci videor a vobis. Surdas iamdudum aures pulſo: averſos animos & infractos excitare conor. Cumque illi in terram demiſſis capitibus tacere perſeverarent: *Neſcio quid*, inquit, *imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vultis! in ſolitudine mihi videor eſſe. nemo reſpondet; nemo ſaltem negat. Quos alloquor? quid autem poſtulo? veſtram gloriam & magnitudinem vindicamus. Ubi ſunt illi, quorum certamen paulo ante vidi contendentium, qui potiſſimum vulnerati regis corpus exciperent? deſertus, deſtitutus ſum, hoſtibus deditus. Sed ſolus quoque ire perſeverabo. obiicite me fluminibus, & belluis, & illis gentibus, quarum nomina horretis. inveniam qui deſertum a vobis ſequantur: Scythae Bactrianique erunt mecum; hoſtes paulo ante, nunc milites noſtri. Mori praeſtat, quam precario imperatorem eſſe. ite reduces domos; ite deſerto rege ovantes. Ego hic a vobis deſperatae victoriae, aut*
3 *honeſtae morti locum inveniam.* Ne ſic quidem ulli militum vox exprimi potuit. exſpectabant, ut duces principesque ad regem perferrent, *vulneribus & con-*

tinuo labore militiae fatigatos non detrectare munia, sed sustinere non posse. Ceterum illi metu attoniti in terram ora defixerant. Ergo primo fremitus sua sponte, deinde gemitus quoque oritur: paulatimque liberius dolor erigi coepit, manantibus lacrimis, adeo ut rex, ira in misericordiam versa, ne ipse quidem, quamquam cuperet, temperare oculis potuerit. Tandem universa concione effusius flente, Coenus ausus est cunctantibus ceteris, propius tribunal accedere, significans se loqui velle. Quem ut videre milites detrahentem galeam capiti, (ita enim regem alloqui mos est,) hortari coeperunt, *ut causam exercitus ageret.* Tum Coenus, *Dii prohibeant,* inquit, *a nobis impias mentes; & profecto prohibent. Idem animus est tuis, qui fuit semper, ire quo iusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque & nudi & exsangues, utcunque tibi cordi est, sequimur vel antecedimus. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, verum necessitate ultima expressas; praebe, quaeso, propitias aures imperium atque auspicium tuum constantissime secutis, & quocunque pergis secuturis. Vicisti, rex, magnitudine rerum non hostes modo, sed etiam milites. quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. emensis maria terrasque melius nobis, quam incolis omnia nota sunt. paene in ultimo mundi fine consistimus. In alium orbem paras ire, & Indiam quaeris Indis quoque ignotam: inter feras serpentesque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura, quam sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo; sed al-*

tior nostro. virtus enim tua semper in incremento erit; nostra vis in fine iam est. Intuere corpora exsanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putria. Iam tela hebetia sunt: iam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest. in externum degeneravimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet? iube quaeri, quam multos servi ipsorum persecuti sunt, quid cuique supersit ex praeda. Omnium victores, omnium inopes sumus. Nec luxuria laboramus, sed bello instrumenta belli consumsimus. Hunc tu pulcherrimum exercitum nudum obiicies belluis? quarum ut multitudinem augeant de industria barbari, magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est; regio a Meridie minus vasta est. qua subacta licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circumitu petis gloriam, quae ad manum posita est? hic quoque occurrit Oceanus. nisi mavis errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Haec tecum, quam sine te cum his, loqui malui; non uti inirem circumstantis exercitus gratiam; sed ut vocem loquentium potius, quam ut gemitum murmurantium audires. Ut finem orationi Coenus imposuit, clamor undique cum ploratu oritur, *regem, patrem, dominum*, confusis appellantium vocibus. Iamque et alii duces, praecipueque seniores, quis ob aetatem et excusatio honestior erat, et auctoritas maior, eadem precabantur. Ille nec castigare obstinatos, nec mitigare poterat iratos. itaque inops consilii desiluit e tribunali, *claudique regiam* iussit, omnibus praeter assuetos,

adire prohibitis. Biduum irae datum eſt; tertio die proceſſit, erigique XII aras ex quadrato ſaxo, monumentum expeditionis ſuae, *munimenta quoque caſtrorum* iuſſit *extendi*, *cubiliaque amplioris formae, quam pro corporum habitu relinqui*, ut ſpeciem omnium augeret, poſteritati fallax miraculum praeparans. Hinc repetens quae emenſus erat, ad flumen Aceſinem locat caſtra. Ibi forte Coenus morbo exſtinctus eſt. cuius morte ingemuit rex quidem; adiecit tamen, *propter paucos dies longam orationem eum exorſum*, *tanquam ſolus Macedoniam viſurus eſſet.* Iam in aqua claſſis, quam aedificari iuſſerat, ſtabat. Inter haec Memnon ex Thracia in ſupplementum equitum ſex millia, praeter eos ab Harpalo peditum ſeptem millia adduxerat; armaque XXV millia auro et argento caelata pertulerat, quis diſtributis vetera cremari iuſſit. Mille navigiis aditurus Oceanum, diſcordes et vetera odia retractantes Porum et Taxilem, Indiae reges, firmata per affinitatem gratia reliquit in ſuis regnis; ſummo in aedificanda claſſe amborum ſtudio uſus. Oppida quoque duo condidit, quorum alterum Nicaeam appellavit, alterum *Bucephalon*, equi, quem amiſerat, memoriae ac nomini dedicans urbem. *Elephantis* deinde, & *impedimentis terra ſequi* iuſſis, ſecundo amne defluxit; quadraginta ferme ſtadia ſingulis diebus procedens, ut opportunis locis exponi ſubinde copiae poſſent. Perventum erat in regionem, 4
in qua Hydaſpes amnis Aceſini committitur. Hinc decurrit in fines Sobiorum. hi *de exercitu Herculis maiores ſuos eſſe* commemorant, *aegros relictos eſſe*;

cepisse sedem, quam ipsi obtinebant. Pelles ferarum pro veste, clavae pro telo erant: multaque etiam, cum Graeci mores exolevissent, stirpis ostendebant vestigia. Hic exscensione facta CC et L stadia processit, depopulatusque regionem, oppidum caput eius corona cepit. XL peditum millia alia gens in ripa fluminum opposuerat, quam amne superato in fugam compulit, inclusosque moenibus expugnat. puberes interfecti sunt, ceteri venierunt. Alteram deinde urbem expugnare adortus, magnaque vi defendentium pulsus, multos Macedonum amisit. Sed cum in obsidione perseverasset, oppidani desperata salute ignem subiecere tectis, se quoque ac liberos coniugesque incendio cremant. Quod cum ipsi augerent, hostes exstinguerent, nova forma pugnae erat. delebant incolae urbem; hostes defendebant: adeo etiam naturae iura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in qua praesidium dereliquit: ipse navigio circumvectus est arcem. quippe III flumina tota India praeter Gangem maxima munimento arcis applicant undas. A Septemtrione Indus alluit; a Meridie Acesines Hydaspi confunditur. Ceterum amnium coitus maritimis similes fluctus movent, multoque ac turbido limo; quod aquarum concursu subinde turbatur, iter qua meant navigia, in tenuem alveum cogitur. Itaque cum crebri fluctus se inveherent, et navium hinc proras, hinc latera pulsarent; subducere nautae coeperunt. sed ministeria eorum hinc metu, hinc praerapida celeritate fluminum occupantur. In oculis duo maiora omnium navigia submersa sunt; levio-

ra, cum et ipsa nequirent regi, in ripam tamen innoxia expulsa sunt. Ipse rex in rapidissimos vortices incidit: quibus intorta navis, obliqua, et gubernaculi impatiens agebatur. Iam vestem detraxerat corpori, proiecturus semet in flumen; amicique, ut exciperent eum, haud procul nabant, apparebatque anceps periculum tam nataturi, quam navigare perseverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos, quantaque vis humana esse poterat admota est, ut fluctus, qui se invehebant, everberarentur. Findi crederes undas, et retro gurgites cedere. quibus tandem navis erepta, non tamen ripae applicabatur, sed in proximum vadum illiditur. Cum amne bellum fuisse crederes. ergo aris pro numero fluminum positis, sacrificioque facto, XXX stadia processit. Inde ventum est in regionem Oxydracarum Mallorumque, quos alias bellare inter se solitos tunc periculi societas iunxerat. Nonaginta millia iuniorum peditum in armis erant; praeter hos equitum X millia nongentaeque quadrigae. At Macedones, qui omni discrimine iam defunctos se esse crediderant, postquam integrum bellum cum ferocissimis Indiae gentibus superesse cognoverunt, improviso metu territi, rursus seditiosis vocibus regem increpare coeperunt. *Gangem amnem, & quae ultra essent, coactos transmittere; non tamen finisse, sed mutasse bellum. Indomitis gentibus se obiectos, ut sanguine suo aperirent ei Oceanum. Trahi extra sidera & solem, cogique adire, quae mortalium oculis natura subduxerit. Novis identidem armis novos hostes exsistere. Quos ut omnes fundant fugentque, quod praemium*

ipsos manere? caliginem, ac tenebras, & perpetuam noctem profundo incubantem; repletum immanium belluarum gregibus fretum: immobiles undas, in quibus emoriens natura defecerit. Rex non sua, sed militum solicitudine anxius, concione advocata docet, *imbelles esse, qubs metuant. nihil deinde praeter has gentes obstare, quo minus terrarum spatia emensi ad finem simul mundi laborumque perveniant. Cessisse illis metuentibus Gangem, & multitudinem nationum, quae ultra amnem essent: declinasse iter eo, ubi par gloria, minus periculum esset. Iam prospicere se Oceanum: iam perflare ad ipsos auram maris: ne inviderent sibi laudem quam peteret. Herculis & Liberi patris terminos transituro illos regi suo, parvo impendio immortalitatem famae daturos. paterentur se ex India redire, non fugere.* Omnis multitudo, et maxime militaris, mobili impetu fertur. ita seditionis non remedia quam principia maiora sunt. Non alias tam alacer clamor ab exercitu est redditus, iubentium *duceret diis secundis, & aequaret gloria, quos aemularetur.* Laetus his acclamationibus ad hostes protinus castra movit. Validissimae Indorum gentes erant, et bellum impigre parabant; ducemque ex natione Oxydracarum spectatae virtutis elegerant. Qui sub radicibus montis castra posuit, lateque ignes, ut speciem multitudinis augeret, ostendit; clamore quoque ac sui moris ululatu identidem adquiescentes Macedonas frustra terrere conatus. Iam lux apparebat, cum rex fiduciae ac spei plenus alacres milites *arma capere, & exire in aciem* iubet. Sed metune, an seditione oborta inter ipsos, subito profugerunt barbari. Certe avios montes et impeditos

occupaverunt: quorum agmen rex frustra persecutus, impedimenta cepit. Perventum deinde est ad oppidum Oxydracarum, in quod plerique confugerant, haud maiore fiducia moenium, quam armorum. Iam admovebat rex, cum vates monere eum coepit, *ne committeret, aut certe differret obsidionem. vitae eius periculum ostendi.* Rex Demophoonta (is namque vates erat) intuens, *si quis*, inquit, *arti tuae intentum & exta spectantem sic interpellet; non dubitem, quin incommodus ac molestus videri tibi possit.* Et cum ille *ita prorsus futurum* respondisset; *Censesne*, inquit, *tantas res, non pecudum fibras ante oculos habenti, ullum esse maius impedimentum quam vatem superstitione captum?* Nec diutius quam respondit moratus, *admoveri* iubet *scalas:* cunctantibusque ceteris evadit in murum. Angusta muri corona erat: non pinnae sicut alibi fastigium eius distinxerant; sed perpetua lorica obducta, transitum sepserat. Itaque rex haerebat magis, quam stabat in margine, clypeo undique incidentia tela propulsans; nam ubique eminus ex turribus petebatur. Nec subire milites poterant, quia superne vi telorum obruebantur. tandem magnitudinem periculi pudor vicit: quippe cernebant cunctatione sua dedi hostibus regem. Sed festinando morabantur auxilia. nam dum pro se quisque certat evadere, oneravere scalas; quis non sufficientibus devoluti unicam spem regis fefellerunt. Stabat enim in conspectu tanti exercitus, velut in solitudine destitutus. Iamque laevam, qua clypeum ad ictus cir- 5
cumferebat, lassaverat, clamantibus amicis, *ut ad ipsos desiliret*, stabantque excepturi; cum ille rem

ausus incredibilem atque inauditam, multoque magis ad famam temeritatis, quam gloriae insignem. Namque in urbem hostium plenam praecipiti saltu semetipse immisit; cum vix sperare posset dimicantem certe, et non inultum esse moriturum: quippe antequam adsurgeret, opprimi poterat, et capi vivus. Sed forte ita libraverat corpus, ut se pedibus exciperet. itaque stans init pugnam; et ne circumiri posset, fortuna providerat. Vetusta arbor, haud procul muro, ramos multa fronde vestitos velut de industria regem protegentes, obiecerat: huius spatioso stipiti corpus, ne circumiri posset, applicuit; clypeo tela, quae ex adverso ingerebantur, excipiens. Nam cum unum procul tot manus peterent, nemo tamen audebat propius accedere: missilia ramis plura, quam clypeo incidebant. Pugnabat pro rege primum celebrati nominis fama: deinde desperatio, magnum ad honeste moriendum incitamentum. Sed cum subinde hostis afflueret, iam ingentem vim telorum exceperat clypeo: iam galeam saxa perfregerant; iam continuo labore gravia genua succiderant. Itaque contemtim et incaute, qui proximi steterant, incurrerunt: e quibus duos gladio ita excepit, ut ante ipsum exanimes procumberent. nec cuiquam deinde propius incessendi eum animus fuit: procul iacula sagittasque mittebant. Ille ad omnes ictus expositus, aegre iam exceptum poplitibus corpus tuebatur; donec Indus duorum cubitorum sagittam (namque Indis, ut antea diximus, huius magnitudinis sagittae erant) ita excussit, ut per thoracem paulum super latus dextrum infigeretur. Quo vul-

nere afflictus, magna vi sanguinis emicante, remisit arma moribundo similis, adeoque resolutus, ut ne ad vellendum quidem telum sufficeret dextra. Itaque ad exspoliandum corpus, qui vulneraverat alacer gaudio accurrit. quem ut iniicere corpori suo manus sensit, credo, ultimi dedecoris indignitate commotus, linquentem revocavit animum, et nudum hostis latus subiecto mucrone hausit. Iacebant circa regem tria corpora, procul stupentibus ceteris: ille ut, antequam ultimus spiritus deficeret, dimicans iam exstingueretur, clypeo se allevare conatus est; et postquam ad connitendum nihil supererat virium, dextra impendentes ramos complexus tentabat adsurgere. Sed ne sic quidem potens corporis, rursus in genua procumbit; manu provocans hostes, si quis congredi auderet. Tandem Peucestas per aliam oppidi partem deturbatis propugnatoribus muri vestigia persequens regi supervenit. quo conspecto Alexander iam non vitae suae, sed mortis solatium supervenisse ratus, clypeo fatigatum corpus excepit. Subit inde Timaeus: et paulo post Leonnatus: huic Aristonus supervenit. Indi quoque, cum intra moenia regem esse comperissent, omissis ceteris illuc concurrerunt, urgebantque protegentes. ex quibus Timaeus multis adverso corpore vulneribus acceptis egregiaque edita pugna cecidit: Peucestas quoque tribus iaculis confossus non se tamen scuto, sed regem tuebatur: Leonnatus dum avide ruentes barbaros submovet, cervice graviter icta semianimis procubuit ante regis pedes. Iam et Peucestas vulneribus fatigatus submiserat clypeum: in Aristono spes ul-

tima haerebat. hic quoque graviter ſaucius tantam vim hoſtium ultra ſuſtinere non poterat. Inter haec ad Macedonas *regem cecidiſſe* fama perlata eſt. Terruiſſet alios, quod illos incitavit. namque periculi omnis immemores dolabris perfregere murum; et qua moliti erant aditum, irrupere in urbem, Indosque plures fugientes quam congredi auſos ceciderunt. Non ſenibus, non feminis, non infantibus parcitur: quiſquis occurrerat, ab illo vulneratum regem eſſe credebant. tandemque internecione hoſtium iuſtae irae parentatum eſt. *Ptolemaeum, qui poſtea regnavit, huic pugnae adfuiſſe*, auctor eſt Clitarchus, et Timagenes. Sed ipſe, ſcilicet gloriae ſuae non refragatus, *abfuiſſe ſe, miſſum in expeditionem* memoriae tradidit. Tanta componentium vetuſta rerum monumenta, vel ſecuritas, vel par huic vitium, credulitas fuit! Rege in tabernaculum relato, medici lignum haſtae corpori infixum, ita ne ſpiculum moveretur, abſcindunt. corpore deinde nudato animadvertunt hamos ineſſe telo; nec aliter id ſine pernicie corporis extrahi poſſe, quam ut ſecando vulnus augerent. Ceterum ne ſecantes profluvium ſanguinis occuparet, verebantur; quippe ingens telum adactum erat, et penetraſſe in viſcera videbatur. Critobulus, inter medicos artis eximiae, ſed in tanto periculo territus, manus admovere metuebat, ne in ipſius caput parum proſperae curationis recideret eventus. Lacrimantem eum ac metuentem, et ſolicitudine propemodum exſanguem rex conſpexerat. *Quid*, inquit, *quodve tempus exſpectas, & non quamprimum hoc dolore me ſaltem moriturum liberas? An*

times ne reus sis, cum insanabile vulnus acceperim? At Critobulus tandem vel finito, vel dissimulato metu hortari eum coepit, *ut se continendum praeberet, dum spiculum evelleret: etiam levem corporis motum noxium fore.* Rex cum affirmasset *nihil opus esse iis, qui semet continerent;* sicut praeceptum erat, sine motu praebuit corpus. Igitur patefacto latius vulnere, et spiculo evulso, ingens vis sanguinis manare coepit; linquique animo rex, et caligine oculis offusa, veluti moribundus extendi. Cumque profluvium medicamentis frustra inhiberent; clamor simul atque ploratus amicorum oritur, regem exspirasse credentium. Tandem constitit sanguis, paulatimque animum recepit, et circumstantes coepit agnoscere. Toto eo die ac nocte, quae secuta est, armatus exercitus regiam obsedit, confessus omnes unius spiritu vivere. nec prius recesserunt, quam compertum est, somno paulisper adquiescere. hinc certiorem spem salutis eius in castra retulerunt. Rex 6
septem diebus curato vulnere, nec dum obducta cicatrice, cum audisset *convaluisse apud barbaros famam mortis suae; duobus navigiis iunctis, statui in medium undique conspicuum tabernaculum* iussit, *ex quo se ostenderet periisse credentibus.* Conspectusque ab incolis spem hostium falso nuntio conceptam inhibuit. Secundo deinde amne defluxit, aliquantum intervalli a cetera classe praecipiens, ne quies corpori invalido adhuc necessaria pulsu remorum impediretur. Quarto, postquam navigare coeperat, die, pervenit in regionem desertam quidem ab incolis, sed frumento et pecoribus abundantem. placuit is

locus et ad suam, et ad militum requiem. Mos erat principibus amicorum, et custodibus corporis, excubare ante praetorium, quoties regi adversa valetudo incidisset. hoc tum more quoque servato universi cubiculum eius intrant. Ille solicitus, ne quid novi afferrent, quia simul venerant, percontatur, *num hostium recens nuntiaretur adventus.* At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum preces perferret ad eum, *Credisne*, inquit, *adventu magis hostium, ut iam in vallo consisterent, quam cura salutis tuae, ut nunc est tibi vilis, nos esse solicitos? Quantalibet vis omnium gentium conspiret in nos, impleat armis virisque totum orbem; classibus maria consternat; inusitatas belluas inducat: tu nos praestabis invictos. Sed quis deorum hoc Macedoniae columen ac sidus diuturnum fore polliceri potest; cum tam avide manifestis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in casum? Quis enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? eo pervenimus, auspicium atque imperium secuti tuum, unde nisi te reduce nulli ad penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis regno cum Dario dimicares; etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset, tam promtae esse te ad omne discrimen audaciae: nam ubi paria sunt periculum ac praemium, & secundis rebus amplior fructus est, & adversis solatium maius. Tuo vero capite ignobilem vicum emi, quis ferat, non tuorum modo militum, sed ullius etiam gentis barbarae civis, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paulo ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis spoliis inertissimos manus fuisse iniecturos, ni-*

si te interceptum misericors in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quot te non potuimus persequi. Universos licet milites ignominia notes; nemo recusabit luere id, quod ne admitteret, praestare non potuit. Patere nos quaeso alio modo esse viles tibi. Quocunque iusseris, ibimus. Obscura bella & ignobiles pugnas nobis deposcimus: temetipsum ad ea serva pericula, quae magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obsolescit in sordidis hostibus: nec quidquam indignius est, quam consumi eam, ubi non possit ostendi. Eadem fere Ptolemaeus, et similia iis ceteri. iamque confusis vocibus flentes eum orabant, *ut tandem exsatiatae laudi modum faceret, ac saluti suae, id est, publicae parceret.* Grata erat regi pietas amicorum. itaque singulos familiarius amplexus *considere* iubet. altiusque sermone repetito, *Vobis quidem*, inquit, *o fidissimi piissimique civium atque amicorum, grates ago habeoque, non solum eo nomine, quod hodie salutem meam vestrae praeponitis; sed quod a primordiis belli nullum erga me benevolentiae pignus atque indicium omisistis. adeo ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam caram, quam esse coepit, ut vobis diu frui possim. Ceterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea: qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me iudico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum percipere cupitis: ego me metior non aetatis spatio, sed gloriae. Licuit paternis opibus contento intra Macedoniae terminos per otium corporis exspectare obscuram & ignobilem senectutem. Quamquam ne pigri quidem sibi fata disponunt: sed*

unicum bonum diuturnam vitam aestimantes saepe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos, sed victorias numero; si munera fortunae bene computo, diu vixi. Orsus a Macedonia imperium, Graeciam teneo: Thraciam, & Illyrios subegi: Triballis, Medisque imperito: Asiam, qua Hellesponto, qua rubro mari alluitur, possideo. iamque haud procul absum a fine mundi, quem egressus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asia in Europae terminos momento unius horae transivi. Victor utriusque regionis post nonum regni mei, post vigesimum atque octavum aetatis annum, videorne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, posse cessare? Ego vero non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis: aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longe submoverat. In his operibus exstingui me, si fors ita feret, pulchrum est: ea stirpe sum genitus, ut multam prius, quam longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus feminae ob virtutem celeberrimum nomen est. quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum feminam aequavimus gloria, & iam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, maiora adhuc restant. Sed ita nostra erunt, quae nondum attigimus; si nihil parvum duxerimus, in quo magnae gloriae locus est. Vos modo me ab intestina fraude & domesticorum insidiis praestate securum: belli Martisque discrimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior, quam in theatro fuit: hostium manus saepe vitavit; suorum effu-

gere non valuit. aliorum quoque regum exitus, si reputaveritis, plures a suis, quam ab hoste interemtos numerabitis. Ceterum quoniam olim rei agitatae in animo meo nunc promendae occasio oblata est; mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excesserit vita. Si licuerit, ipse praestabo hoc: si me praeceperit fatum; vos mandasse mementote. Ac tum quidem amicos dimisit: ceterum per complures dies ibi stativa habuit. Haec dum in India gerun- 7
tur, Graeci milites nuper in colonias a rege deducti Garabactra, orta inter ipsos seditione, defecerant; non tam Alexandro infensi, quam metu supplicii. Quippe occisis quibusdam popularium, qui validiores erant, arma spectare coeperunt; et Bactriana arce, quae quasi negligentius adservata erat, occupata, barbaros quoque in societatem defectionis impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui regis quoque nomen assumserat; non tam imperii cupidine, quam in patriam revertendi cum iis, qui auctoritatem ipsius sequebantur. Huic Bicon quidam nationis eiusdem, sed ob aemulationem infestus, comparavit insidias, invitatumque ad epulas per Boxum quendam Macerianum in convivio occidit. Postero die concione advocata Bicon *ultro insidiatum sibi Athenodorum* plerisque persuaserat: sed aliis suspecta fraus erat Biconis; et paulatim in plures coepit manare suspicio. Itaque Graeci milites arma capiunt, occisuri Biconem, si daretur occasio. ceterum principes eorum iram multitudinis mitigaverunt. Praeter spem suam Bicon praesenti peri-

culo ereptus, paulo post insidiatus auctoribus salutis suae est: cuius dolo cognito et ipsum comprehenderunt, et Boxum. Ceterum *Boxum protinus* placuit *interfici: Biconem etiam per cruciatum necari.* iamque corpori tormenta admovebantur; cum Graeci milites, incertum ob quam caussam, lymphatis similes ad arma discurrunt. Quorum fremitu exaudito, qui torquere Biconem iussi erant, omisere; veriti ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, sicut nudatus erat, pervenit ad Graecos; et miserabilis facies supplicio destinati in diversum animos repente mutavit, *dimittique eum* iusserunt. Hoc modo poena bis liberatus, cum ceteris, qui colonias a rege attributas reliquerunt, revertit in patriam. Haec circa Bactra et Scytharum terminos gesta. Interim regem duarum gentium, de quibus ante dictum est, centum legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximia magnitudine corporum, decoro habitu, lineae vestes intextae auro, purpuraque distinctae. Ei *se dedere ipsos*, *urbes agrosque* referebant; *per tot aetates inviolatam libertatem illius primum fidei ditionique permissuros. Deos sibi deditionis auctores, non metum; quippe intactis viribus iugum excipere.* Rex consilio habito deditos in fidem accepit; stipendio, quod Arachosiis utraque natio pensitabat, imposito. praeterea *II millia & D equites* imperat, et omnia obedienter a barbaris facta. Invitatis deinde ad epulas legatis gentium regulisque, *exornari convivium* iussit. Centum aurei lecti modicis intervallis positi erant; lectis circumdederat aulaea, purpura auroque fulgentia;

quidquid aut apud Persas vetere luxu, aut apud Macedonas nova immutatione corruptum erat, confusis utriusque gentis vitiis in illo convivio ostendens. Intererat epulis Dioxippus Atheniensis, pugil nobilis, et ob eximiam virtutem virium regi pernotus et gratus. Invidi malignique increpabant per feria et ludum, *saginati corporis sequi inutilem belluam. cum ipsi proelium inirent, oleo madentem praeparare ventrem epulis.* Eadem igitur in convivio Horratas Macedo iam temulentus exprobrare ei coepit, et postulare, *ut si vir esset, postero die secum ferro decerneret: regem tandem vel de sua temeritate, vel de illius ignavia iudicaturum.* Et a Dioxippo contemtim militarem eludente ferociam accepta conditio est. Ac postero die rex, cum etiam acrius certamen exposcerent, quia deterrere non poterat, destinata exsequi passus est. Ingens hic militum, inter quos erant Graeci, qui Dioxippo studebant, convenerat multitudo. Macedo iusta arma sumserat; aereum clypeum, hastam, quam *sarissam* vocant, laeva tenens, dextra lanceam: gladioque cinctus, velut cum pluribus simul dimicaturus. Dioxippus oleo nitens, et coronatus, laeva puniceum amiculum, dextra validum nodosumque stipitem praeferebat. Ea ipsa res omnium animos exspectatione suspenderat: quippe armato congredi nudum, dementia non temeritas videbatur. Igitur Macedo haud dubius eminus interfici posse, lanceam emisit; quam Dioxippus cum exigua corporis declinatione vitasset, antequam ille hastam transferret in dextram, assiluit, et stipite mediam eam fregit. Amisso utroque telo Macedo, gladium coeperat stringere,

quem occupatum complexu, pedibus repente subductis Dioxippus arietavit in terram; ereptoque gladio pedem super cervicem iacentis imposuit, stipitem intentans, elisurusque eo victum, ni prohibitus esset a rege. Tristis spectaculi eventus, non Macedonibus modo, sed etiam Alexandro fuit; maxime quia barbari affuerant: quippe celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium recidisse verebatur. Hinc ad criminationem invidorum adapertae sunt aures regis. et post paucos dies inter epulas aureum poculum ex composito subducitur; ministrique, quasi amisissent, quod amoverant, regem adeunt. Saepe minus est constantiae in rubore, quam in culpa. coniectum oculorum, quibus ut fur destinabatur, Dioxippus ferre non potuit: et cum excessisset convivio, literis conscriptis, quae regi redderentur, ferro se interemit. Graviter mortem eius tulit rex, existimans indignationis esse, non poenitentiae testem: utique postquam falso insimulatum eum, nimium invido-
8 rum gaudium ostendit. Indorum legati dimissi domos, paucis post diebus cum donis revertuntur. trecenti erant equi, mille triginta currus, quos quadriiugi equi ducebant, lineae vestis aliquantum, mille scuta Indica, et ferri candidi talenta centum; leonesque rarae magnitudinis et tigres, utrumque animal ad mansuetudinem domitum: lacertarum quoque ingentium pelles, et dorsa testudinum. Cratero deinde imperat rex, *haud procul amne, per quem erat ipse navigaturus, copias duceret:* eos autem, qui comitari eum solebant, imponit in naves, et in fines Mallorum secundo amne devehitur. Inde Sabracas adiit, validam

Indiae gentem, quae populi, non regum imperio regebatur. sexaginta millia peditum habebant, equitum sex millia: has copias currus quingenti sequebantur. tres duces spectatos virtute bellica elegerant. At qui in agris erant proximi flumini (frequentes autem vicos, maxime in ripa habebant) ut videre totum amnem, qua prospici poterat, navigiis constratum, et tot millium arma fulgentia; territi nova facie, deorum exercitum, et alium Liberum patrem, celebre in illis gentibus nomen, adventare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulsus, variaeque nautarum voces hortantium, pavidas aures impleverant. Ergo universi ad eos, qui in armis erant, currunt, *furere* clamitantes, *cum diis proelium inituros. navigia non posse numerari, quae invictos veherent.* tantumque in exercitum suorum intulere terroris, ut legatos mitterent gentem dedituros. His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quarto die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quam ceteris fuerat. itaque oppido ibi condito, quod *Alexandriam* appellari iusserat, fines eorum, qui *Musicani* appellantur, intravit. Hic de Teriolte satrape, quem Paropamisadis praefecerat, iisdem arguentibus cognovit: multaque avare ac superbe fecisse convictum interfici iussit. Oxathres praetor Bactrianorum, non absolutus modo, sed etiam iure amplioris imperii donatus est. Finibus Musicanis deinde in ditionem redactis, urbi eorum praesidium imposuit. Inde Praestos et ipsam Indiae gentem perventum est. Oxycanus rex erat, qui se munitae urbi cum magna manu popularium incluserat. Hanc Alexander tertio die, quam coe-

perat obſidere, expugnavit. Et Oxycanus, cum in arcem confugiſſet, legatos de conditione deditionis miſit ad regem: ſed antequam adirent eum, duae turres cum ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evaſere in arcem; qua capta Oxycanus cum paucis repugnans occiditur. Diruta igitur arce, et omnibus captivis venundatis, Sabi regis fines ingreſſus eſt; multisque oppidis in fidem acceptis, validiſſimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris ſimile monſtri viſum eſt, rudibus militarium operum; quippe in media ferme urbe e terra exſiſtebant, nullo ſuffoſſi ſpecus ante veſtigio facto. *Octoginta millia Indorum in ea regione caeſa* Clitarchus eſt auctor, *multosque captivos ſub corona veniſſe.* Rurſus Muſicani defecerunt, ad quos opprimendos miſſus eſt Pithon, qui captum principem gentis, eundemque defectionis auctorem, adduxit ad regem. quo Alexander in crucem ſublato, rurſus amnem, in quo *claſſem exſpectare ſe* iuſſerat, repetit. Quarto deinde die ſecundo amne pervenit ad oppidum, qua iter in regnum erat Sabi. Nuper ſe ille dediderat, ſed oppidani detrectabant imperium, et clauſerant portas. Quorum paucitate contemta rex, *quingentos Agrianos moenia ſubire* iuſſerat, *& ſenſim recedentes elicere extra muros hoſtem, ſecuturum profecto ſi fugere eos crederet.* Agriani, ſicut imperatum erat, laceſſito hoſte ſubito terga vertunt; quos barbari effuſe ſequentes in alios, inter quos ipſe rex erat, incidunt. Renovato ergo proelio ex tribus millibus barbarorum quingenti caeſi ſunt, mille capti, ceteri moenibus urbis incluſi. Sed non ut prima ſpecie laeta victoria; ita

eventu quoque fuit: quippe barbari veneno tinxerant gladios. itaque faucii fubinde exfpirabant; nec caufa tam ftrenuae mortis excogitari poterat a medicis, cum etiam leves plagae infanabiles effent. Barbari autem fperaverant incautum et temerarium regem excipi poffe. et forte inter promtiffimos dimicans intactus evaferat. Praecipue Ptolemaeus laevo humero, leviter quidem faucius, fed maiore periculo quam vulnere affectus, regis folicitudinem in fe converterat. Sanguine coniunctus erat, et quidam Philippo genitum effe credebant; certe pellice eius ortum conftabat. Idem corporis cuftos, promtiffimusque bellator; et pacis artibus quam militiae maior et clarior, modico civilique cultu, liberalis inprimis, adituque facilis, nihil ex faftu regio affumferat. Ob haec regi an popularibus carior effet, dubitari poterat: tum certe primum expertus fuorum animos, adeo ut fortunam, in quam poftea adfcendit, in illo periculo Macedones ominati effe videantur. quippe non levior illis Ptolemaei fuit cura, quam regis: qui et proelio et folicitudine fatigatus cum Ptolemaeo affideret, *lectum, in quo ipfe adquiefceret*, iuffit *inferri*. In quem ut fe recepit, protinus altior infecutus eft fomnus. Ex quo excitatus *per quietem vidiffe fe* exponit *fpeciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium effe monftraffet. colorem quoque herbae* referebat, *agniturum fi quis reperiffet*, affirmans. inventamque deinde, quippe a multis erat requifita, vulneri impofuit: protinusque dolore finito, intra breve fpatium cicatrix quoque obducta eft. Barbaros ut prima fpes fefellerat, fe ipfos urbemque de-

diderunt. Hinc in proximam gentem Pathaliam perventum eſt. Rex erat Moeris, qui urbe deſerta in montes profugerat. Itaque Alexander oppido potitur, agrosque populatur. Magnae inde praedae actae ſunt pecorum armentorumque, magna vis reperta frumenti. Ducibus deinde ſumtis amnis peritis, defluxit ad inſulam medio ferme alveo ena-
9 tam. Ibi diutius ſubſiſtere coactus, quia duces ſocordius aſſervati profugerant, miſit qui conquirerent alios; nec repertis, pervicax cupido inceſſit viſendi Oceanum, adeundique terminos mundi, ſine regionis peritis, flumini ignoto caput ſuum, totque fortiſſimorum virorum ſalutem permittere. Navigabant ergo omnium per quae ferebantur ignari. quantum inde abeſſet mare; quae gentes colerent; quam placidum amnis os, quam patiens longarum navium eſſet, anceps et caeca aeſtimatio augurabatur. Unum erat temeritatis ſolatium perpetua felicitas. Iam CCCC ſtadia proceſſerant; cum gubernatores *agnoſcere ipſos auram maris, & haud procul videri ſibi Oceanum abeſſe*, indicant regi. Laetus ille hortari nauticos coepit, *incumberent remis. adeſſe finem laboris omnibus votis expetitum. Iam nihil gloriae deeſſe; nihil obſtare virtuti: ſine ullo Martis diſcrimine, ſine ſanguine orbem terrae ab illis capi. Ne naturam quidem longius poſſe procedere. brevi incognita niſi immortalibus eſſe viſuros.* Paucos tamen navigio emiſit in ripam, qui agreſtes vagos exciperent; e quibus certiora noſci poſſe ſperabat. illi ſcrutati omnia tuguria, tandem latentes reperere. Qui interrogati, *quam procul abeſſet mare?* reſponderunt,

nullum ipsos mare ne fama quidem accepisse: ceterum tertio die perveniri posse ad aquam amaram, quae corrumperet dulcem. Intellectum est mare destinari ab ignaris naturae eius. Itaque ingenti alacritate nautici remigant, et proximo quoque die, quo propius spes admovebatur, crescebat ardor animorum. tertio iam die mixtum flumini subibat mare, leni adhuc aestu confundente dispares undas. Tum aliam insulam medio amni sitam evecti paulo lentius, quia cursus aestu reverberabatur, applicant classem, et ad commeatus petendos discurrunt, securi casus eius, qui supervenit ignaris. Tertia ferme hora erat, cum stata vice Oceanus exaestuans invehi coepit, et retro flumen urgere. quod primo coercitum, deinde vehementius pulsum, maiore impetu adversum agebatur, quam torrentia praecipiti alveo incurrunt. Ignota vulgo freti natura erat, monstraque et irae deum indicia cernere videbantur. Identidem intumescere mare, et in campos paulo ante siccos descendere superfusum. Iamque levatis navigiis, et tota classe dispersa, qui expositi erant, undique ad naves trepidi et improviso malo attoniti recurrunt. Sed in tumultu festinatio quoque tarda est. hi contis navigia appellebant; hi dum remos aptari prohibebant, consederant. quidam enavigare properantes, sed non exspectatis, qui simul esse debebant, clauda et inhabilia navigia languide moliebantur: aliae navium inconsulte ruentes non receperant; pariterque et multitudo, et paucitas festinantes morabatur. Clamor hinc *exspectare*, hinc *ire* iubentium, dissonaeque voces nusquam idem ac

unum tendentium, non oculorum modo usum, sed etiam aurium abstulerant. Ne in gubernatoribus quidem quidquam opis erat, quorum nec exaudiri vox a tumultuantibus poterat; nec imperium a territis incompositisque servari. Ergo collidi inter se naves, abstergerique invicem remi, et alii aliorum navigia urgere coeperunt. Crederes non unius exercitus classem vehi, sed duorum navale inisse certamen. Incutiebantur puppibus prorae; premebantur a sequentibus, qui antecedentes turbaverant: iurgantium ira perveniebat etiam ad manus. Iamque aestus totos circa flumen campos inundaverat, tumulis dumtaxat eminentibus, velut insulis parvis; in quos plerique trepidi omissis navigiis enare coeperunt. Dispersa classis partim in praealta aqua stabat, qua subsederant valles; partim in vado haerebat, utcunque inaequale terrae fastigium occupaverant undae: cum subito novus, et pristino maior terror incutitur. Reciprocare coepit mare magno tractu aquis in suum fretum recurrentibus; reddebatque terras paulo ante profundo salo mersas. Igitur destituta navigia alia praecipitantur in proras; alia in latera procumbunt. Strati erant campi sarcinis, armis, avulsarum tabularum remorumque fragmentis. Miles nec egredi in terram, nec in naves subsistere audebat; identidem praesentibus graviora, quae sequerentur, exspectans. Vix quae perpetiebantur, videre ipsos credebant, in sicco naufragia, in amni mare. Nec finis malorum. quippe aestum paulo post mare relaturum, quo navigia allevarentur, ignari, famem et ultima sibimet omi-

nabantur. belluae quoque fluctibus deſtitutae terribiles vagabantur. Iamque nox appetebat, et regem quoque deſperatio ſalutis aegritudine affecerat. non tamen invictum animum curae obruunt, quin tota nocte praeſideret in ſpeculis, equitesque praemitteret ad os amnis, ut, cum mare rurſus exaeſtuare ſenſiſſent, procederent. *Navigia* quoque *lacerata reſici, & everſa fluctibus, erigi* iubet, *paratosque eſſe & intentos, cum rurſus mare terras inundaſſet.* Tota ea nocte inter vigilias adhortationesque conſumta, celeriter et equites ingenti curſu refugere; et ſecutus eſt aeſtus. qui primo aquis leni tractu ſubeuntibus coepit levare navigia, mox totis campis inundans etiam impulit claſſem. plauſusque militum nauticorumque, inſperatam ſalutem immodico celebrantium gaudio, litoribus ripisque reſonabat. *unde tantum rediſſet ſubito mare? quo pridie refugiſſet? quaenam eſſet eiusdem elementi natura, modo diſcors, modo imperio temporum obnoxia*, mirabundi requirebant. Rex cum ex eo, quod acciderat, coniectaret, poſt ſolis ortum ſtatum tempus eſſe; media nocte, ut aeſtum occuparet, cum paucis navigiis ſecundo amne defluxit. Evectusque os eius quadringenta ſtadia proceſſit in mare, tandem voti ſui compos: praeſidibusque maris et locorum diis ſacrifi-
cio facto, ad claſſem rediit. Hinc adverſum flu- 10
men ſubiit claſſis, et altero die adpulſa eſt haud procul lacu ſalſo, cuius ignota natura pleroſque decepit temere ingreſſos aquam. quippe ſcabies corpora invaſit, et contagium morbi etiam in alios vulgatum eſt. oleum remedio fuit. Leonnato deinde

praemiſſo ut puteos foderet, qua terreſtri itinere ducturus exercitum videbatur, quippe ſicca erat regio; ipſe cum copiis ſubſtitit, vernum tempus exſpectans. Interim et urbes plerasque condidit. Nearcho atque Oneſicrito nauticae rei peritis imperavit, *ut validiſſimas navium deducerent in Oceanum, progreſſique quoad tuto poſſent, naturam maris noſcerent: vel eodem amne, vel Euphrate ſubire eos poſſe, cum reverti ad ſe vellent.* Iamque mitigata hieme, et navibus, quae inutiles videbantur, crematis, terra ducebat exercitum. Nonis caſtris in regionem Arabitarum; inde totidem diebus in Gedroſiorum regionem perventum eſt. Liber hic populus concilio habito dedidit ſe; nec quidquam deditis praeter commeatus imperatum eſt. Quinto hinc die venit ad flumen, *Arabum* incolae appellant. Regio deſerta et aquarum inops excipit; quam emenſus in Horitas tranſit. ibi maiorem exercitus partem Hephaeſtioni tradidit; levem armaturam cum Ptolemaeo Leonnatoque partitus eſt. Tria ſimul agmina populabantur Indos; magnaeque praedae actae ſunt: maritimos Ptolemaeus, ceteros ipſe rex, et ab alia parte Leonnatus urebant. In hac quoque regione urbem condidit, deductique ſunt in eam Arachoſii. Hinc pervenit ad maritimos Indos. deſertam vaſtamque regionem late tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii iure miſcentur. Ipſa ſolitudo natura quoque immitia efferavit ingenia: prominent ungues nunquam reciſi; comae hirſutae et intonſae ſunt. tuguria conchis, et ceteris purgamentis maris inſtruunt. ferarum pellibus tec-

ti, piſcibus ſole duratis, et maiorum quoque belluarum, quas fluctus eiicit, carne veſcuntur. Conſumtis igitur alimentis Macedones primo inopiam, deinde ad ultimum famem ſentire coeperunt; radices palmarum, namque ſola ea arbor gignitur, ubique rimantes. Sed cum haec quoque alimenta defecerant, iumenta cedere aggreſſi, ne equis quidem abſtinebant; et cum deeſſent quae ſarcinas veherent, ſpolia de hoſtibus, propter quae ultima Orientis peragraverant, cremabant incendio. Famem deinde peſtilentia ſecuta eſt: quippe inſalubrium ciborum novi ſucci, ad hoc itineris labor, et aegritudo animi, vulgaverant morbos; et nec manere ſine clade, nec progredi poterant: manentes fames, progreſſos acrior peſtilentia urgebat. Ergo ſtrati erant campi paene pluribus ſemivivis, quam cadaveribus. Ac ne levius quidem aegri ſequi poterant: quippe agmen raptim agebatur, tantum ſingulis ad ſpem ſalutis ipſos proficere credentibus, quantum itineris feſtinando praeriperent. Igitur qui defecerant, notos ignotosque, *ut allevarentur*, orabant. Sed nec iumenta erant, quibus excipi poſſent; et miles vix arma portabat, imminentisque etiam ipſis facies mali ante oculos erat. Ergo ſaepius revocati, ne reſpicere quidem ſuos ſuſtinebant; miſericordia in formidinem verſa. Illi relicti *deos teſtes*, *ſacra communia*, *regisque* implorabant *opem*: cumque fruſtra ſurdas aures fatigarent, in rabiem deſperatione verſi, *parem ſuo exitum*, *ſimilesque ipſis amicos & contubernales* precabantur. Rex dolore ſimul ac pudore anxius, quia cauſa tantae cladis ipſe eſſet, ad Phra-

taphernen Parthorum satrapen misit, qui iuberet *camelis cocta cibaria afferre:* alios quoque finitimarum regionum praefectos certiores necessitatis suae fecit. Nec cessatum est ab his. Itaque fame dumtaxat vindicatus exercitus, tandem in Gedrosiae fines perducitur. Omnium rerum sola fertilis regio est, in qua stativa habuit, ut vexatos milites quiete firmaret. Hic Leonnati literas accipit, *conflixisse ipsum cum octo millibus peditum & quingentis equitibus Horitarum, prospero eventu.* A Cratero quoque nuntius venit, *Ozinem & Zariaspem nobiles Persas, defectionem molientes oppressos a se, in vinculis esse.* Praeposito igitur regioni Sibyrtio (namque Menon praefectus eius nuper interierat morbo) in Carmaniam ipse processit. Aspastes erat satrapes gentis, suspectus res novare voluisse, dum in India rex esset. Quem occurrentem dissimulata ira comiter allocutus, dum exploraret quae delata erant, in eodem honore habuit. Cum Indiae praefecti, sicut imperatum erat, equorum iumentorumque iugalium vim ingentem ex omni, quae sub imperio erat regione misissent; quibus deerant impedimenta, restituit. Arma quoque ad pristinum refecta sunt cultum: quippe haud procul a Perside aberant, non pacata modo, sed etiam opulenta. Igitur, ut supra dictum est, aemulatus Patris Liberi non gloriam solum, quam ex illis gentibus deportaverat; sed etiam famam (sive illud triumphus fuit ab eo primum institutus, sive bacchantium lusus) statuit imitari, animo super humanum fastigium elato. *Vicos, per quos iter erat, floribus coronisque sterni* iubet: *liminibus aedium*

crateras vino repletos, & alia eximiae magnitudinis vasa disponi : vehicula deinde constrata, ut plures capere milites possent, in tabernaculorum modum ornari, alia candidis velis, alia veste pretiosa. Primi ibant amici et cohors regia, variis redimita floribus coronisque; alibi tibicinum cantus, alibi lyrae sonus audiebatur : item in vehiculis pro copia cuiusque adornatis, comessabundus exercitus, armis quae maxime decora erant circumpendentibus. Ipsum convivasque currus vehebat, crateris aureis eiusdemque materiae ingentibus poculis praegravis. Hoc modo per dies septem bacchabundum agmen incessit; parta praeda si quid victis saltem adversus comessantes animi fuisset: mille hercule, viri modo et sobrii, septem dierum crapula graves in suo triumpho, capere potuerunt. Sed fortuna, quae rebus famam pretiumque constituit, hic quoque militiae probrum vertit in gloriam. Et praesens aetas, et posteritas deinde mirata est, *per gentes nondum satis domitas incessisse temulentos, barbaris, quod temeritas erat, fiduciam esse credentibus.* Hunc apparatum carnifex sequebatur : quippe satrapes Aspastes, de quo ante dictum est, interfici iussus est. adeo nec luxuriae quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obstat.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER X.

Q. CURTII RUFI
DE
REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
HISTORIARUM
LIBER X.

ARGUMENTUM.

Cleander & alii duces delictorum veniam impetrant, dum nonnulli minus facinorosi puniuntur. Alexandri consilium de Occidentali Europae parte perlustranda : liberalitas erga Abisaris filium, & in Orsinem, nobilissimum Satrapam, crudelitas, 1. Dum turbatum Graeciae statum pacare, & ex militibus, aere alieno liberatis, alios remittere domum, alios retinere cogitat, in castris oritur seditio, quam gravi oratione & regia auctoritate compescit, 2. Seditiosis supplicio affectis, totius exercitus dissipat consilia, & Persis credit corporis sui custodiam, 3. Oratio Macedonis militis vincti. Coniuratio in Alexandrum, qui veneno exstinguitur, 4. Dicta & gesta eiusdem ante obitum. quantum a suis fuerit desideratus, praecipue vero a Darii matre, quae dolori succumbens paulo post exstincta est. Alexandri elogium, 5. De successore Alexandri inter magnates consultatio, & variae sententiae, 6. Aridaeus, Philippo genitus, Meleagro promovente, a quibusdam rex salutatur. Unde civilis belli semina, 7. Primarii duces Meleagri artibus occurrunt. Aridaeus autem, pacis studiosus, tumultum componere media quadam ratione conatur, 8. Perdiccas Meleagrum & trecentos fere alios, qui eum secuti fuerant, dolo opprimit, 9. Alexandri imperium in partes divisum, cuius summa

Aridaeo tributa: provinciae autem magnatibus. Defuncti corpus ab amicis curatum, & tandem Alexandriam Aegypti translatum est, 10.

1 Iisdem fere diebus Cleander et Sitalces, et cum Agathone Heracon superveniunt, qui Parmenionem iussu regis occiderant; quinque millia peditum cum equitibus mille. 2Sed et accusatores eos e provincia, cui praefuerant, sequebantur; nec tot facinora, quot admiserant, compensare poterant caedis perquam gratae regi ministerio. Quippe cum omnia profana spoliassent, ne sacris quidem abstinuerant: virginesque et principes feminarum stupra perpessae, corporum ludibria deflebant. Invisum Macedonum nomen avaritia eorum ac libido barbaris fecerat. Inter omnes tamen eminebat Cleandri furor, qui nobilem virginem constupratam servo suo pellicem dederat. Plerique amicorum Alexandri non tam criminum, quae palam obiiciebantur, atrocitatem, quam memoriam occisi per eos Parmenionis, quod tacitum prodesse reis apud regem poterat, intuebantur: laeti recidisse iram in irae ministros, 3nec ullam potentiam scelere quaesitam cuiquam esse diuturnam. Rex cognita causa pronuntiavit, *ab accusatoribus unum, & id maximum crimen esse praeteritum, desperationem salutis suae: nunquam enim talia ausuros, qui ipsum ex India sospitem, aut optassent reverti, aut credidissent reversurum.* Igitur hos quidem vinxit; *DC autem militum, qui saevitiae eorum ministri fuerant, interfici* iussit. Eodem die sumtum est supplicium de iis quoque, quos auctores defectionis Persarum Craterus adduxerat. Haud

multo poſt Nearchus et Oneſicritus, quos *longius in Oceanum procedere* iuſſerat, ſuperveniunt. Nuntiabant autem quaedam audita, alia comperta: *inſulam oſtio amnis ſubiectam auro abundare; inopem equorum eſſe: ſingulos equos ab iis, qui ex continenti traiicere auderent, ſingulis talentis emi. Plenum eſſe belluarum mare; aeſtu ſecundo eas ferri magnarum navium corpora aequantes: truci cantu deterritas ſequi claſſem: cum magno aequoris ſtrepitu, velut demerſa navigia, ſubiſſe aquas.* Cetera incolis crediderant: inter quae *rubrum mare non a colore undarum, ut plerique crederent, ſed ab Erythra rege appellari. Eſſe haud procul a continenti inſulam palmis frequentibus conſitam, & in medio fere nemore columnam eminere, Erythrae regis monumentum, literis gentis eius ſcriptam.* Adiiciebant, *navigia, quae lixas mercatoreſque vexiſſent, famam auri ſecutis gubernatoribus in inſulam eſſe tranſmiſſa, nec deinde ab his poſtea viſa.* Rex cognoſcendi plura cupidine accenſus, *rurſus eos terram legere* iubet, *donec ad Euphraten appellerent claſſem; inde adverſo amne Babylonem ſubituros.* Ipſe animo infinita complexus, ſtatuerat omni ad Orientem maritima regione perdomita, ex Syria petere Africam, Carthagini infenſus: inde Numidiae ſolitudinibus peragratis curſum Gadis dirigere. *ibi* namque *columnam Herculis eſſe* fama vulgaverat. Hiſpanias deinde, quas *Iberiam* Graeci a flumine Ibero vocabant, adire; et praetervehi Alpes, Italiaeque oram, unde in Epirum brevis curſus eſt. Igitur Meſopotamiae praetoribus imperavit, *materia in Libano monte caeſa, devectaque*

ad urbem Syriae Thapsacum, ingentium carinas navium ponere: septiremes omnes esse, deducique Babylonem. Cypriorum regibus imperatum, ut aes stuppamque & vela praeberent. Haec agenti Pori et Taxilis regum literae traduntur, *Abisarem morbo; Philippum praefectum ipsius ex vulnere interisse, oppressosque qui vulnerassent eum.* Igitur Philippo substituit Eudaemonem. dux erat Thracum. Abisaris regnum filio eius attribuit. Ventum est deinde Persagadas. Persica est gens, cuius satrapes Orsines erat, nobilitate ac divitiis inter omnes barbaros eminens. Genus ducebat a Cyro quondam rege Persarum: opes et a maioribus traditas habebat, et ipse longa imperii possessione cumulaverat. Is regi cum omnis generis donis, non ipsi modo ea, sed etiam amicis eius daturus, occurrit. Equorum domiti greges sequebantur, currusque argento et auro adornati, pretiosa supellex, et nobiles gemmae, aurea magni ponderis vasa, vestesque purpureae, et signati argenti talentum quatuor millia. Ceterum tanta benignitas barbaro causa mortis fuit. nam cum omnes amicos regis donis super ipsorum vota coluisset; Bagoae spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis devinxerat sibi, nullum honorem habuit. admonitusque a quibusdam *quam Alexandro cordi esset*, respondit, *amicos regis, non scorta se colere: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effeminarentur.* His auditis spado potentiam flagitio et dedecore quaesitam, in caput nobilissimi et insontis exercuit. Namque gentis eiusdem levissimos falsis criminibus adstruxit, monitos tum demum ea deferre, cum ip-

se iussisset. Interim quoties sine arbitris erat, credulas regis aures implebat; dissimulans caussam irae, quo gravior criminantis auctoritas esset. Nondum suspectus erat Orsines, iam tamen vilior. Reus enim in secreto agebatur, latentis periculi ignarus: et importunissimum scortum, ne in stupro quidem et dedecoris patientia fraudis oblitum, quoties amorem regis in se accenderat, Orsinem modo *avaritiae*, interdum etiam *defectionis* arguebat. Iam matura erant in perniciem innocentis mendacia, et fatum, cuius inevitabilis sors est, appetebat. Forte enim *sepulcrum Cyri* Alexander iussit *aperiri*, in quo erat conditum eius corpus, cui dare volebat inferias. Auro argentoque repletum esse crediderat, quippe ita fama Persae vulgaverant; sed praeter clypeum eius putrem, et arcus duos Scythicos, et acinacem, nihil reperit. Ceterum corona aurea imposita amiculo, cui assueverat ipse, solium, in quo corpus iacebat, velavit; miratus *tanti nominis regem, tantis praeditum opibus, haud pretiosius sepultum esse, quam si fuisset e plebe.* Proximus erat lateri spado, qui regem intuens, *quid mirum*, inquit, *est, inania sepulcra esse regum, cum satraparum domus aurum inde egestum capere non possint? Quod ad me attinet, ipse hoc bustum antea non videram: sed ex Dario ita accepi, tria millia talentum condita esse cum Cyro. Hinc illa benignitas in te; ut quod impune habere non poterat Orsines, donando eiam gratiam iniret.* Concitaverat iam animum in iram; cum ii, quibus negotium idem dederat, superveniunt. hinc Bagoas; hinc ab eo subornati, falsis criminibus occupant au-

res. Antequam accusari se suspicaretur Orsines, in vincula est traditus. Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro manum iniecit. Quem Orsines intuens, *audieram*, inquit, *in Asia olim regnasse feminas; hoc vero novum est, regnare castratum!* Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modo, sed eximiae quoque benignitatis in regem. Eodem tempore Phradates, regnum affectasse suspectus, occiditur. Coeperat esse praeceps ad repraesentanda supplicia; idem ad deteriora credenda. Scilicet res secundae valent commutare naturam; et raro quisquam erga bona sua satis cautus est. Idem enim paulo ante Lyncestem Alexandrum delatum a duobus indicibus damnare non sustinuerat: humiliores quoque reos contra suam voluntatem, quia ceteris videbantur insontes, passus absolvi: hostibus victis regna reduxerat. ad ultimum a semetipso degeneravit usque adeo, ut adversus libidinem animi, arbitrio scorti aliis regna daret, aliis adimeret vitam. Iisdem fere diebus literas a Coeno accepit de rebus in Europa et Asia gestis, dum ipse Indiam subigit. Zopyrio Thraciae praepositus dum expeditionem in Getas faceret, tempestatibus procellisque subito coortis, cum toto exercitu oppressus erat. Qua cognita clade Seuthes Odrysas populares suos ad defectionem compulerat. Amissa
1 propemodum Thracia, ne Graecia quidem * * Igitur triginta navibus Sunium transmittunt. promontorium est Atticae terrae, unde portum urbis petere decreverant. His cognitis rex Harpalo Atheniensibusque iuxta infestus *classem parari* iubet; Athe-

nas protinus petiturus. Quod consilium dum agitat clam, literae ei redduntur, *Harpalum intrasse quidem Athenas, pecunia conciliasse sibi principum animos: mox concilio plebis habito iussum urbe excedere, ad Graecos milites pervenisse, a quibus interceptum & trucidatum a quodam viatore per insidias.* His laetus in Europam traiiciendi consilium omisit: sed *exsules praeter eos, qui civili sanguine adspersi erant, recipi ab omnibus Graecorum civitatibus, quis pulsi erant,* iussit. Et Graeci haud ausi imperium aspernari, quamquam solvendarum legum id principium esse censebant; bona quoque, quae exstarent, restituere damnatis. Soli Athenienses, non suae modo, sed etiam publicae vindices libertatis, colluvionem hominum, quia aegre ferebant, non regio imperio, sed legibus moribusque patriis regi assueti, prohibuere finibus: omnia potius toleraturi, quam purgamenta quondam urbis suae, tunc etiam exsilii, admitterent. Alexander senioribus militum in patriam remissis; *tredecim millia peditum, & duo millia equitum, quae in Asia retineret, eligi* iussit: existimans modico exercitu continere posse Asiam, quia pluribus locis praesidia disposuisset; nuperque conditas urbes, quas colonis replesset, res renovare cupientibus obstare. Ceterum prius quam secerneret, quos erat retenturus, edixit, *ut omnes milites aes alienum profiterentur.* Grave plerisque esse compererat: et quamquam ipsorum luxu contractum erat, dissolvere tamen ipse decreverat. Illi, tentari ipsos rati, quo facilius ab integris sumtuosos discerneret, prolatando aliquantum extraxerant temporis. et rex satis gna-

rus professioni aeris pudorem, non contumaciam obstare, *mensas totis castris poni* iussit, & *decem millia talentorum proferri.* Tum demum fide facta professi sunt, nec amplius ex tanta pecunia quam centum et triginta talenta superfuere. adeo ille exercitus, tot ditissimarum gentium victor, plus tamen victoriae, quam praedae deportavit ex Asia. Ceterum ut cognitum est, *alios mitti domum*, *alios retineri;* perpetuam eum regni sedem in Asia habiturum rati, vecordes et disciplinae militaris immemores, seditiosis vocibus castra complent, regemque ferocius quam alias adorti, omnes simul *missionem* postulare coeperunt; deformia ora cicatricibus, canitiemque capitum ostentantes. Nec aut praefectorum castigatione, aut verecundia regis deterriti tumultuoso clamore et militari violentia volentem loqui inhibebant; palam professi, *nusquam inde, nisi in patriam vestigium esse moturos.* Tandem silentio facto, magis quia motum esse credebant, quam quia ipsi moveri poterant, quidnam acturus esset, exspectabant. Ille *quid haec*, inquit, *repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo, palam certe rupistis imperium, & precario rex sum: cui non alloquendi, non noscendi monendique, aut intuendi vos ius reliquistis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulo post deportare statuerim: tam illos acclamantes video, qui abituri sunt, quam hos, cum quibus praemissos subsequi statui. Quid hoc est rei? dispari in causa idem omnium clamor est! pervelim scire, utrum qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur.*

Crederes uno ore omnes sustulisse clamorem; ita pariter ex tota concione responsum est, *omnes queri.* Tum ille, *non hercule*, inquit, *potest fieri, ut adducar, querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis; in qua maior pars exercitus non est; utpote cum plures dimiserim, quam retenturus sum. Subest nimirum altius malum, quod omnes avertit a me. quando enim regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos; sed est quidam in illis pudor a ceteris destitutos relinquendi. Verum ego tam furiosae consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno; nec ut cum militibus meis, iam enim esse desitistis, sed ut cum ingratissimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus, quae circumfluunt vos, insanire coepistis: obliti status eius, quem beneficio exuistis meo. digni hercule, qui in eodem consenescatis; quoniam facilius est vobis adversam, quam secundam regere fortunam. En tandem! Illyriorum paulo ante & Persarum tributariis Asia, & tot gentium spolia fastidio sunt. Modo sub Philippo seminudis, amicula ex purpura sordent; aurum & argentum oculi ferre non possunt: lignea enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta aeris alieni: cum omnis regia supellex haud amplius quam sexaginta talentorum esset, meorum operum fundamenta. quibus tamen (absit invidia) imperium maximae terrarum partis imposui. Asiaene pertaesum est, quae vos gloria rerum gestarum diis pares fecit? In Europam ire properatis rege deserto, cum pluribus vestrum*

defuturum viaticum fuerit, ni aes alienum luissem. nempe in Asiatica praeda. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium spolia circumferentes, reverti velle ad liberos coniugesque, quibus pauci praemia victoriae potestis ostendere. Nam ceterorum, dum etiam spei vestrae obviam istis, arma quoque pignori sunt. Bonis vero militibus cariturus sum, pellicum suarum concubinis: quibus hoc solum ex tantis opibus superest, quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites; facessite hinc ocius: ego cum Persis abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratissimi cives. Laeti vos excipient parentes liberique, sine vestro rege redeuntes! obviam ibunt desertoribus transfugisque! Triumphabo mehercule de fuga vestra, & ubicunque ero, expetam poenas; hos, cum quibus me relinquitis, colendo, praeferendoque vobis. Iam autem scietis, & quantum sine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno sit. Desiluit deinde frendens de tribunali, et in medium armatorum agmen se immisit; notatos quoque, qui ferocissime oblocuti erant, singulos manu corripuit: nec ausos repugnare, tre-
3 decim asservandos custodibus corporis tradidit. Quis crederet, saevam paulo ante concionem obtorpuisse subito metu, et cum ad supplicium videret trahi nihil ausos graviora quam ceteros * [tam effusam antea licentiam, atque seditiosam militum violentiam ita compressam, ut non modo nullus ex omnibus irruenti regi restiterit; verum etiam cuncti pavore exanimati, attonitis similes, quid de ipsis quoque rex statuendum censeret, suspensa mente exspectarent. Itaque *] sive nominis, quod gentes, quae sub regi-

bus sunt, inter deos colunt, sive propria ipsius veneratio, sive fiducia tanta vi exercentis imperium conterruit eos : singulare certe ediderunt patientiae exemplum; adeoque non sunt accensi supplicio commilitonum, cum sub noctem interfectos esse nossent, ut nihil omiserint, quod singuli magis obedienter ac pie facerent. Nam cum postero die prohibiti aditu venissent, Asiaticis modo militibus admissis, lugubrem totis castris edidere clamorem, denuntiantes *se protinus esse morituros, si rex perseveraret irasci.* At ille pervicacis ad omnia quae agitasset animi, *peregrinorum militum concionem advocari* iubet, *Macedonibus intra castra cohibitis :* et cum frequentes coissent, adhibito interprete talem orationem habuit. *Cum ex Europa traiicerem in Asiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de his credidi famae. Sed ad illa hoc quoque accessit, quod video fortes viros erga reges suos pietatis invictae. Luxu omnia fluere credideram, & nimia felicitate mergi in voluptates. at hercule munia militiae hoc animorum corporumque robore aeque impigre toleratis ; & cum fortes viri sitis, non fortitudinem magis, quam fidem colitis. Hoc ego nunc primum profiteor, sed olim scio. Itaque & delectum e vobis iuniorum habui ; & vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis : obsequium vero & patientia imperii longe praestantior est, quam ceteris. Ergo ipse Oxathris Persae filiam mecum in matrimonio iunxi, non dedignatus ex captiva liberos tollere. Mox deinde cum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi ; proximisque amicorum auc-*

tor fui ex captivis generandi liberos: ut hoc facro foedere omne difcrimen victi & victoris excluderem. Proinde genitos effe vos mihi, non adfcitos milites credite. Afiae & Europae unum atque idem regnum eft. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem, & cives mei eftis & milites, omnia eundem ducunt colorem. Nec Perfis Macedonum morem adumbrare; nec Macedonibus Perfas imitari indecorum eft. Eiufdem iuris effe debent, qui fub eodem rege victuri funt.

SUPPLEMENTUM.

Hac oratione habita, Perfis corporis fui cuftodiam credidit, Perfas fatellites, Perfas apparitores fecit. Per quos cum Macedones, qui huic feditioni occafionem dediffent, vincti ad fupplicia traherentur, unum ex iis, auctoritate & aetate gravem, ad Regem ita locutum ferunt:

4 *Quousque*, inquit, *animo tuo etiam per fupplicia, & quidem externi moris obfequeris? Milites tui, cives tui, incognita caufa, captivis fuis ducentibus trahuntur ad poenam! Si mortem meruiffe iudicas, faltem miniftros fupplicii muta.* Amico animo, fi veri patiens fuiffet, admonebatur; fed in rabiem ira pervenerat. Itaque rurfus (nam parumper, quibus imperatum erat, dubitaverant) *mergi in amnem, ficut vincti erant*, iuffit. Nec hoc quidem fupplicium feditionem militum movit. Namque copiarum duces atque amicos eius, manipuli adeunt, petentes, *ut fi quos adhuc priftina noxa iudicaret effe contactos, iuberet interfici, offerre fe corpora irae, trucidaret.*

SUPPLEMENTUM.

Poftquam vero cognitum eft, Perfis ducatus datos, Barbaros in varios ordines diftributos, atque Macedonica iis impofita no-

mina, se vero ignominiose penitus reiectos esse, non iam amplius conceptum animis dolorem perferre potuerunt. Sed concursu in regiam facto, interiori dumtaxat retenta tunica, arma ante ianuam, poenitentiae signum, proiecerunt, ac prae foribus stantes, intromitti se, sibique ignosci suppliciter atque flentes orabant, utque rex suppliciis suis potius saturet se quam contumeliis, ipsos nisi venia impetrata non discessuros. Quae cum Alexandro nuntiata essent, apertis regiae foribus ad ipsos est egressus. Postquam vero ipsorum eiulatum atque poenitentiam, nec non miserandum atque afflictum habitum vidisset, diu quoque collacrimatus est. Eaque modestia, ut ipsis ignosceret, obtinuerunt. Eis deinde nunc modeste incusatis, nunc comiter appellatis, complures bello inutiles exauctoravit, magnificentissimeque donatos dimisit. Scribens quoque ad Antipatrum, Macedoniae praefectum, eis ad spectanda certamina priores in theatro sedes assignari, coronatosque sedere iussit. Defunctorum quoque liberos pupillos paterna contrahere stipendia voluit. Cratero iis praeposito, quem etiam Antipatri loco, Macedonibus, Thessalis Thracibusque praeesse iussit, Antipatrumque cum supplemento tironum in Crateri locum vocavit. Iam pridem quidem Alexandro literae, & ab Olympiade matre & ab Antipatro redditae erant, ex quibus mutuam inter ipsos simultatem perceperat. Mater Antipatrum affectati regni insimulabat. Antipater Olympiadem multa praeter ipsius decorum gerere scripserat. Itaque evocari se valde iniquo ferens animo, Alexandrum veneno interficere statuit. Peractis his rebus omnibus, Alexander ad Ecbatana Mediae profectus, regni necessaria disposuit, spectacula denuo & solennes indixit dies. Illis forte diebus Hephaestion, quem Rex unice ac fratris loco diligebat, febricitans moritur. Ex quo Alexander incredibili affectus dolore, multa, quae regiam maiestatem minime decerent, admisisse dicitur. Miserum quippe medicum, tanquam in curando negligentior fuisset, suspendi iussit. Super amici corpus exanime eiulans procubuit, vixque inde ab amicis abstractus est. Diem atque noctem luctum continuavit. Aliaque nonnulla feruntur, quae quidem ego minime credo. Illud

tamen verum est, quod Alexander Hephaestioni, tanquam Heroi, sacrificari iussetit. In funus atque monumentum ei faciendum, plusquam duodecim millia talentorum impensa sunt. Revertenti Babylonem, Chaldaei vates occurrerunt, monentes ne Babylonem ingrederetur. Profectionem enim eius per id tempus, vitae periculum ei portendere. Quibus spretis, quo destinaverat ire pergit. Nuntiabatur enim ei, legatos ex diversis terrarum orbis partibus, undique Babylonem confluxisse, eiusque adventum exspectare. Adeo totum orbem nominis eius terror invaserat, ut cunctae gentes, velut destinato sibi Regi, adularentur. Igitur tanquam conventum universi orbis acturus, Babylonem pervenire festinabat. Quo cum venisset, legatos omnes benigne susceptos domum remisit. Iisdem fere diebus convivium apud Thessalum medicum institutum est, ad quod Rex quoque cum sodalibus vocatus venit. Ibi nondum Herculis scypho epoto, repente, velut telo confixus, ingemuit. Elatus e convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret. Amici caussam morbi, intemperiem ebrietatis, divulgarunt; revera autem insidiae fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit. Antipater enim praeparatum venenum Cassandro filio, qui cum fratribus Philippo & Iolla Regi ministrare solebat, dederat, praemonito eo, ne aliis quam Thessalo & fratribus crederet. Philippus itaque & Iollas, potum Regis praegustare soliti, in aqua frigida venenum habentes, eam praegustatae potioni Regis supermiserunt. Quarto deinde die, cum milites partim mortuum suspicarentur, idque celari crederent, partim eius desiderium ferre non possent, moesti sese in regiam contulerunt, ut sibi Regis videndi copia fieret orantes, atque a custodibus ex mandato Regis intromissi sunt.

5 Intuentibus lacrimae obortae praebuere speciem iam non regem, sed funus eius visentis exercitus. Moeror tamen circumstantium lectum eminebat: quos ut rex adspexit, *Invenietis*, inquit, *cum excessero, dignum talibus viris regem?* Incredibile dictu audituque

que, in eodem habitu corporis, in quem se compofuerat, cum admissurus milites esset, durasse, donec a toto exercitu illo ad ultimum persalutatus est: dimissoque vulgo velut omni vitae debito liberatus, fatigata membra reiecit. *Propiusque adire* iussis amicis, nam et vox deficere iam coeperat; detractum annulum digito, Perdiccae tradidit; adiectis mandatis, *ut corpus suum ad Hammonem ferri iuberet.* Quaerentibus his, *cui relinqueret regnum?* respondit, *Ei, qui esset optimus. Ceterum providere iam ob id certamen, magnos funebres ludos parari sibi.* Rursus Perdicca interrogante, *quando coelestes honores haberi sibi vellet?* dixit, *tum velle, cum ipsi felices essent.* Suprema haec vox fuit regis, et paulo post exstinguitur. Ac primo ploratu lamentisque et planctibus tota regia personabat: mox velut in vasta solitudine omnia tristi silentio muta torpebant; ad cogitationes quid deinde futurum esset dolore converso. Nobiles pueri custodiae corporis eius assueti, nec doloris magnitudinem capere, nec se ipsos intra vestibulum regiae retinere potuerunt: vagique, et furentibus similes totam urbem luctu ac moerore compleverant; nullis questibus omissis, quos in tali casu dolor suggerit. Ergo qui extra regiam adstiterant Macedones pariter barbarique concurrunt; nec poterant victi a victoribus in communi dolore discerni. Persae *iustissimum ac mitissimum dominum*; Macedones *optimum ac fortissimum regem* invocantes, certamen quoddam moeroris edebant. Nec moestorum solum, sed etiam indignantium voces exaudiebantur, *tam viridem, & in flore aetatis fortu-*

naeque invidia deum ereptum esse rebus humanis. Vigor eius et vultus educentis in proelium milites; obsidentis urbes, evadentis in muros, fortes viros pro concione donantis occurrebant oculis. Tum Macedones *divinos honores negasse* ei poenitebat; *impiosque & ingratos fuisse* se confitebantur, *quod aures eius debita appellatione fraudassent.* Et cum diu nunc in veneratione, nunc in desiderio regis haesissent; in ipsos versa miseratio est. Macedonia profecti ultra Euphraten mediis hostibus novum imperium aspernantibus destitutos se esse cernebant; sine certo regis herede, sine herede regni publicas vires ad se quemque tracturum. Bella deinde civilia, quae secuta sunt, mentibus augurabantur: *iterum, non de regno Asiae, sed de rege, ipsis sanguinem esse fundendum; novis vulneribus veteres rumpendas cicatrices. senes, debiles, modo petita missione a iusto rege, nunc morituros pro potentia forsitan satellitis alicuius ignobilis.* Has cogitationes volventibus nox supervenit, terroremque auxit. milites in armis vigilabant: Babylonii alius e muris, alius culmine sui quisque tecti prospectabant, quasi certiora visuri. nec quisquam lumina audebat accendere. et quia oculorum cessabat usus, fremitus, vocesque auribus captabant: ac plerumque vano metu territi per obscuras semitas, alius alii occursantes, invicem suspecti et soliciti ferebantur. Persae comis suo more detonsis, in lugubri veste, cum coniugibus ac liberis, non ut victorem et modo hostem, sed ut gentis suae iustissimum regem vero desiderio lugebant. Assueti sub rege vivere, *non alium*,

qui imperaret ipsis, digniorem fuisse confitebantur. Nec muris urbis luctus continebatur; sed proximam regionem ab ea, deinde magnam partem Asiae cis Euphratem tanti mali fama pervaserat. Ad Darii quoque matrem celeriter perlata est. abscissa ergo veste, qua induta erat, lugubrem sumsit; laceratisque crinibus humi corpus abiecit. Adsidebat ei altera ex neptibus, nuper amissum Hephaestionem, cui nupserat, lugens; propriasque causas doloris in communi moestitia retractabat. Sed omnium suorum mala Sisygambis una capiebat. Illa suam, illa neptium vicem flebat. Recens dolor etiam praeterita revocaverat. crederes modo amissum Darium, et pariter miserae duorum filiorum exsequias esse ducendas. Flebat mortuos simul, vivosque. *Quem enim puellarum acturum esse curam? quem alium futurum Alexandrum? iterum se captas; iterum excidisse regno. qui mortuo Dario ipsas tueretur reperisse; qui post Alexandrum respiceret, utique non reperturas.* Subibat inter haec animum, *octoginta fratres suos eodem die ab Ocho saevissimo regum trucidatos, adiectumque stragi tot filiorum patrem: e septem liberis, quos genuisset ipsa, unum superesse: ipsum Darium floruisse paulisper, ut crudelius posset exstingui.* Ad ultimum dolori succumbit, obvolutoque capite accidentes genibus suis neptem nepotemque aversata, cibo pariter abstinuit et luce. quinto, postquam mori statuerat, die exstincta. Magnum profecto Alexandro indulgentiae in eam, iustitiaeque in omnes captivos, documentum est mors huius; quae cum sustinuisset post Darium vivere, Alexandro esse superstes erubuit. Et

hercule, iuste aestimantibus regem liquet, bona naturae eius fuisse; vitia vel fortunae, vel aetatis. Vis incredibilis animi: laboris patientia propemodum nimia; fortitudo non inter reges modo excellens, sed inter illos quoque, quorum haec sola virtus fuit: liberalitas saepe maiora tribuentis, quam a diis petuntur: clementia in devictos, tot regna aut reddita, quibus ea demserat bello, aut dono data: mortis, cuius metus ceteros exanimat, perpetua contemtio: gloriae laudisque ut iusto maior cupido, ita ut iuveni et in tantis admittenda rebus. iam pietas erga parentes, quorum Olympiada immortalitati consecrare decreverat; Philippum ultus erat: iam in omnes fere amicos benignitas; erga milites benevolentia; consilium par magnitudini animi, et quantam vix poterat aetas eius capere, solertia: modus immodicarum cupiditatum, Veneris intra naturale desiderium usus, nec ulla nisi ex permisso voluptas, ingentes profecto dotes erant. Illa fortunae: diis aequare se, et coelestes honores accersere, et talia suadentibus oraculis credere, et dedignantibus venerari ipsum vehementius quam par esset irasci; in externum habitum mutare corporis cultum, imitari devictarum gentium mores, quas ante victoriam spreverat. Nam iracundiam et cupidinem vini sicuti iuventa irritaverat, ita senectus mitigare potuisset. Fatendum est tamen, cum plurimum virtuti debuerit, plus debuisse fortunae; quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Quoties illum a morte revocavit? quoties temere in pericula vectum perpetua felicitate protexit? Vitae quoque finem eun-

dem illi, quem gloriae ſtatuit. Exſpectavere eum fata, dum Oriente perdomito, aditoque Oceano, quidquid mortalitas capiebat, impleret. Huic regi ducique ſucceſſor quaerebatur: ſed maior moles erat, quam ut unus ſubire eam poſſet. Itaque nomen quoque eius et fama rerum in totum propemodum orbem, reges ac regna diffudit; clariſſimique ſunt habiti, qui etiam minimae parti tantae fortunae adhaeſerunt. Ceterum Babylone (inde enim 6
divertit oratio) corporis eius cuſtodes, in regiam principes amicorum, ducesque copiarum advocavere. ſecuta eſt militum turba, cupientium ſcire, in quem Alexandri fortuna eſſet tranſitura. Multi duces frequentia militum excluſi regiam intrare non poterant; cum praeco *exceptis, qui nominatim citarentur, adire* prohibuit. ſed precarium ſpernebatur imperium. Ac primum eiulatus ingens, ploratusque renovatus eſt: deinde futuri exſpectatio inhibitis lacrimis ſilentium fecit. Tunc Perdicca regia ſella in conſpectum vulgi data, in qua diadema veſtisque Alexandri cum armis erant, annulum ſibi pridie traditum a rege in eadem ſede poſuit; quorum adſpectu rurſus obortae omnibus lacrimae integravere luctum. Et Perdicca, *Ego quidem*, inquit, *annulum, quo ille regni atque imperii vires obſignare erat ſolitus, traditum ab ipſo mihi, reddo vobis. Ceterum quamquam nulla clades huic, qua affecti ſumus, par ab iratis diis excogitari poteſt; tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus credere licet, tantum virum deos accommodaſſe rebus humanis, quarum ſorte completa, cito repeterent eum ſuae ſtirpi. Proinde quo-*

niam nihil aliud ex eo superest, quam quod semper ab immortalitate subducitur, corpori nominique quam primum iusta solvamus; haud obliti, in qua urbe, inter quos simus, quali rege ac praeside spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est. hocne uno an pluribus, in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem sine duce turbam corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane praegnans est; optamus, ut marem enitatur: eius regnum diis approbantibus futurum, quando adoleverit. interim a quibus regi velitis destinate. Haec Perdicca. Tum Nearchus, *Alexandri modo sanguinem ac stirpem regiae maiestati convenire neminem* ait *posse mirari. Ceterum exspectari nondum ortum regem, & qui iam sit praeteriri, nec animis Macedonum convenire, nec tempori rerum. Esse e Barsine filium regis, huic diadema dandum.* Nulli placebat oratio. itaque suo more hastis scuta quatientes obstrepere perseverabant. Iamque prope seditionem pervenerant, Nearcho pervicacius tuente sententiam. Tum Ptolemaeus, *Digna prorsus est soboles*, inquit, *quae Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsinae filius; cuius nomen quoque Europam dicere pigebit, maiore ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod iusti illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus, tantisque classibus nequidquam petiverunt. Mea sententia haec est, ut sede Alexandri in regia posita, qui consiliis eius adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit: eoque, quod maior pars eorum decreverit, stetur. du-*

tes, praefectique copiarum his pareant. Ptolemaeo quidam, potiores Perdiccae assentiebantur. Tum Aristonus orsus est dicere, *Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi. iudicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset. Neque enim unum eum adsedisse morienti; sed circumferentem oculos, ex turba amicorum delegisse cui traderet. Placere igitur, summam imperii ad Perdiccam deferri.* Nec dubitavere, quin vera censeret. itaque universi *procedere in medium Perdiccam, & regis annulum tollere* iubebant. Haerebat inter cupiditatem pudoremque, et quo modestius, quod exspectabat, appeteret, pervicacius oblaturos esse credebat. Itaque contatus, diuque, quid ageret incertus, ad ultimum tamen recessit, et post eos, qui sederant proximi, constitit. At Meleager unus e ducibus confirmato animo, quem Perdiccae contatio erexerat, *nec dii siverint*, inquit, *ut Alexandri fortuna, tantique regni fastigium in istos humeros ruat; homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus quam hic est, sed de viris tantum; quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec vero interest, Roxanes filium, quandoque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis; cum iste sub tutelae specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est: & in tanta omnium festinatione, non iusta modo, sed etiam necessaria, exactos menses solus exspectat, & iam divinat marem esse conceptum: quem vos dubitatis paratum esse vel subdere. Si medius fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex iis, quae imperasset, non faciendum esse cen-*

ſerem. Quin igitur ad diripiendos theſauros diſcurritis? harum enim opum regiarum utique populus eſt heres. Haec elocutus per medios armatos erupit, et qui abeunti viam dederant, ipſum ad pronun-
7 tiatam praedam ſequebantur. Iamque armatorum circa Meleagrum frequens globus erat, in ſeditionem ac diſcordiam verſa concione; cum quidam plerifque Macedonum ignotus ex infima plebe, *Quid opus eſt*, inquit, *armis, civilique bello habentibus regem, quem quaeritis? Aridaeus, Philippo genitus, Alexandri paulo ante regis frater, ſacrorum, caerimoniarumque conſors modo, nunc ſolus heres, praeteritur a vobis. Quo merito ſuo? quidve fecit, cur etiam gentium communi iure fraudetur? Si Alexandro ſimilem quaeritis, nunquam reperietis; ſi proximum, hic ſolus eſt.* His auditis concio primo ſilentium velut iuſſa habuit: conclamant deinde pariter, *Aridaeum vocandum eſſe, mortemque meritos, qui concionem ſine eo habuiſſent.* Tum Pithon plenus lacrimarum orditur dicere, *Nunc vel maxime miſerabilem eſſe Alexandrum, qui tam bonorum civium militumque fructu, & praeſentia fraudatus eſſet. Nomen enim memoriamque regis ſui tantum intuentes, ad cetera caligare eos.* * Haud ambigue in iuvenem, cui regnum deſtinabatur, impenſa probra; quae magis ipſi odium, quam Aridaeo contemtum attulerunt: quippe dum miſerentur, etiam favere coeperunt. Igitur *non alium ſe quam eum, qui ad hanc ſpem genitus eſſet, regnare paſſuros* pertinaci acclamatione declarant, *vocarique Aridaeum* iubent. Quem Meleager infeſtus inviſusque Perdiccae ſtrenue perducit

in regiam; et milites *Philippum* consalutatum, *regem* appellant. Ceterum haec vulgi erat vox; principum alia sententia. E quibus Pithon consilium Perdiccae exsequi coepit, *tutoresque* destinat *filio ex Roxane futuro*, *Perdiccam*, *&* *Leonnatum stirpe regia genitos*. Adiecit, *ut in Europa Craterus & Antipater res adminstrarent*. Tum iusiurandum a singulis exactum *futuros in potestate regis geniti Alexandro*. Meleager haud iniuria metu supplicii territus, cum suis secesserat. rursus Philippum trahens secum irrupit regiam, clamitans *suffragari reipublicae de novo rege paulo ante concepto: robur aetatis experirentur; modo stirpem Philippi, & filium, ac fratrem regum duorum sibimetipsis potissimum crederent*. Nullum profundum mare, nullum vastum fretum et procellosum. tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet. utique si nova et brevi duratura libertate luxuriat. Pauci Perdiccae modo electo; plures Philippo quam speraverat, imperium dabant. Nec velle, nec nolle, quidquam diu poterant; poenitebatque modo consilii, modo poenitentiae ipsius. Ad ultimum tamen in stirpem regiam inclinavere studiis. Cesserat ex concione Aridaeus principum auctoritate conterritus; et abeunte illo conticuerat magis, quam languerat militaris favor. Itaque revocatus vestem fratris, eam ipsam, quae in sella posita fuerat, induitur. Et Meleager thorace sumto capit arma, novique regis satelles sequitur. Phalanx hastis clypeos quatiens *expleturam se sanguine illorum*, *qui affectaverant nihil ad ipsos pertinens regnum*, minabatur. *in eadem domo familiaque imperii vires remansu-*

ras eſſe gaudebant; *hereditarium imperium ſtirpem regiam vindicaturam*; *aſſuetos ſe nomen ipſum colere venerarique*, *nec quemquam id capere*, *niſi genitum ut regnaret.* Igitur Perdicca territus, *conclave*, *in quo Alexandri corpus iacebat*, *aſſervari* iubet. Sexcenti cum ipſo erant, ſpectatae virtutis : Ptolemaeus quoque ſe adiunxerat ei, puerorumque regia cohors. Ceterum haud difficulter a tot millibus armatorum clauſtra perfracta ſunt. Et rex quoque irruperat ſtipatus ſatellitum turba, quorum princeps erat Meleager. Iratusque Perdicca, *hos*, qui *Alexandri corpus tueri vellent*, ſevocat; ſed qui irruperant, eminus tela in ipſum iaciebant. multisque vulneratis, tandem ſeniores demtis galeis, quo facilius noſci poſſent, precari, qui cum Perdicca erant, coepere, *ut abſtinerent bello*, *regique & pluribus cederent.* Primus Perdicca arma depoſuit; ceterique idem fecere. Meleagro deinde ſuadente, *ne a corpore Alexandri diſcederent;* inſidiis locum quaeri rati, diverſa regiae parte ad Euphraten fugam intendunt. Equitatus, qui ex nobiliſſimis iuvenum conſtabat, Perdiccam et Leonnatum frequens ſequebatur; placebatque *excedere urbe*, *& tendere in campos.* Sed Perdicca ne pedites quidem ſecuturos ipſum deſperabat : itaque ne abducendo equites abrupiſſe a cetero exercitu vi-
8 deretur, in urbe ſubſtitit. At Meleager regem monere non deſtitit, *ius imperii Perdiccae morte ſanciendum eſſe : ni occupetur impotens animus*, *res novaturum. Meminiſſe eum quid de rege meruiſſet*, *neminem autem ei ſatis fidum eſſe*, *quem metuat.* Rex patiebatur magis, quam aſſentiebatur. Itaque Meleager

ſilentium pro imperio habuit, miſitque regis nomine, qui Perdiccam accerſerent. iiſdem mandatum, *ut occiderent, ſi venire dubitaret.* Perdicca nuntiato ſatellitum adventu, ſexdecim omnino pueris regiae cohortis comitatus in limine domus ſuae conſtitit; caſtigatosque et *Meleagri mancipia* identidem appellans, ſic animi vultusque conſtantia terruit, ut vix mentis compotes fugerent. Perdicca pueros *equos* iuſſit *conſcendere;* et cum paucis amicorum ad Leonnatum pervenit; iam firmiore praeſidio vim propulſaturus, ſi quis inferret. Poſtero die indigna res Macedonibus videbatur, Perdiccam ad mortis periculum adductum; et Meleagri temeritatem armis ultum ire decreverant. atque ille ſeditione proviſa, cum regem adiſſet, interrogare eum coepit, *an Perdiccam comprehendi ipſe iuſſiſſet.* ille *Meleagri inſtinctu ſe iuſſiſſe* reſpondit. *Ceterum non debere tumultuari eos; Perdiccam enim vivere.* Igitur concione dimiſſa Meleager equitum maxime defectione perterritus, inopsque conſilii (quippe in ipſum periculum reciderat, quod inimico paulo ante intenderat) triduum fere conſumſit incerta conſilia volvendo. Et priſtina quidem regiae ſpecies manebat. nam et legati gentium regem adibant: et copiarum duces aderant: et veſtibulum ſatellites armatique compleverant. Sed ingens ſua ſponte moeſtitia ultimae deſperationis index erat: ſuſpectique invicem non adire propius, non colloqui audebant, ſecretas cogitationes intra ſe quoque volventes, et ex comparatione regis novi, deſiderium excitabatur amiſſi. *Ubi ille eſſet, cuius imperium, cuius auſpicium ſecuti erant,* require-

bant. *destitutos se inter infestas indomitasque gentes, expetituras tot cladium suarum poenas, quandocunque oblata esset occasio.* His cogitationibus animos exedebant, cum annuntiatur, *equites, qui sub Perdicca essent, occupatis circa Babylonem campis, frumentum, quod in urbem invehebatur, retinuisse.* Itaque inopia primum, deinde fames esse coepit; et qui in urbe erant, *aut reconciliandam gratiam cum Perdicca; aut armis certandum esse* censebant. Forte ita acciderat, ut qui in agris erant, populationem villarum vicorumque veriti, confugerent in urbem: oppidani, cum ipsos alimenta deficerent, urbe excederent: et utrique generi tutior aliena sedes, quam sua videretur. Quorum consternationem Macedones veriti, in regiam coeunt; quaeque ipsorum sententia esset, exponunt. Placebat autem *legatos ad equites mitti de finienda discordia, armisque ponendis.* Igitur a rege legatur Pasas Thessalus, et Amissas Megalopolitanus, et Perilaus: qui cum mandata regis edidissent; *non aliter posituros arma equites, quam si rex discordiae auctores dedidisset*, tulere responsum. His renuntiatis sua sponte milites arma capiunt; quorum tumultu e regia Philippus excitus, *Nihil*, inquit, *seditione est opus. nam inter se certantium praemia, qui quieverint, occupabunt. Simul mementote rem esse cum civibus; quibus spem gratiae cito abrumpere ad bellum civile properantium est. Altera legatione an mitigari possint, experiamur: & credo nondum regis corpore sepulto, ad praestanda ei iusta omnes esse coituros. Quod ad me attinet, reddere hoc imperium malo, quam exercere civium sanguine: & si nulla alia*

concordiae ſpes eſt, oro quaeſoque eligite potiorem. Obortis deinde lacrimis diadema detrahit capiti; dextram, qua id tenebat, protendens, ut *ſi quis ſe digniorem profiteretur, acciperet.* Ingentem ſpem indolis ante eum diem fratris claritate ſuppreſſam, ea moderata excitavit oratio. itaque cuncti inſtare coeperunt, *ut quae agitaſſet, exſequi vellet.* Eosdem rurſus legat petituros, *ut Meleagrum tertium ducem acciperent.* Haud aegre id impetratum eſt. nam et abducere Meleagrum Perdicca a rege cupiebat; et unum duobus imparem futurum eſſe cenſebat. Igitur Meleagro cum phalange obviam egreſſo, Perdicca equitum turmas antecedens occurrit. Utrumque agmen mutua ſalutatione facta coit; in perpetuum, ut arbitrabantur, concordia et pace firmata. Sed iam 9
fatis admovebantur Macedonum genti bella civilia. Nam et inſociabile eſt regnum; et a pluribus expetebatur. Primum ergo collegere vires, deinde diſperſerunt: et cum pluribus corpus, quam capiebat, oneraſſent; cetera membra deficere coeperunt: quodque imperium ſub uno ſtare potuiſſet, dum a pluribus ſuſtinetur, ruit. Proinde iure meritoque populus Romanus *ſalutem ſe principi ſuo debere* profitetur, cui noctis, quam paene ſupremam habuimus, novum ſidus illuxit. Huius hercule, non ſolis ortus, lucem caliganti reddidit mundo; cum ſine ſuo capite diſcordia membra trepidarent. Quot ille tum exſtinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempeſtatem ſubita ſerenitate diſcuſſit? Non ergo revireſcit ſolum, ſed etiam floret imperium. Abſit modo invidia, excipiet huius

feculi tempora, eiusdem domus utinam perpetua, certe diuturna posteritas. Ceterum ut ad ordinem, a quo me contemplatio publicae felicitatis averterat, redeam; Perdicca unicam spem salutis suae in Meleagri morte deponebat: *vanum eundem & infidum, celeriterque res novaturum, & sibi maxime infestum occupandum esse.* Sed alta dissimulatione consilium premebat; ut opprimeret incautum. Ergo clam quosdam ex copiis, quibus praeerat, subornavit, *ut quasi ignoraret ipse, conquererentur palam, Meleagrum aequatum esse Perdiccae.* Quorum sermone Meleager ad se relato, furens ira, Perdiccae quae comperisset, exponit. Ille velut nova re exterritus, admirari, queri, dolentisque speciem ostentare ei coepit; ad ultimum convenit, *ut comprehenderentur tam seditiosae vocis auctores.* Agit Meleager gratias; amplexusque Perdiccam, *fidem eius in se, ac benevolentiam* collaudat. Tum communi consilio rationem opprimendi noxios ineunt. placet *exercitum patrio more lustrari.* et probabilis causa videbatur praeterita discordia. Macedonum reges ita lustrare soliti erant milites, ut discissae canis viscera ultimo in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utraque abiicerentur parte: intra id spatium armati omnes starent, hinc equites, illinc phalanx. Itaque eo die, quem huic sacro destinaverant, rex cum equitibus elephantisque constiterat contra pedites, quis Meleager praeerat. Iam equestre agmen movebatur et pedites subita formidine ob recentem discordiam, haud sane pacati quidquam exspectantes, parumper addubitavere, *an in urbem subducerent copias?* quip-

pe pro equitibus planities erat. Ceterum veriti ne
temere commilitonum fidem damnarent, subsistere,
praeparatis ad dimicandum animis, si quis vim in-
ferret. Iam agmina coibant, parvumque intervallum
erat, quod aciem utramque divideret. Itaque rex
cum una ala obequitare peditibus coepit, *discordiae*
auctores, quos tueri ipse debebat, instinctu Perdic-
cae *ad supplicia* deposcens: minabaturque *omnes tur-*
mas cum elephantis inducturum se in recusantes. Stu-
pebant improviso malo pedites: nec plus in ipso
Meleagro erat aut consilii, aut animi. tutissimum ex
praesentibus videbatur, exspectare potius, quam
movere fortunam. Tum Perdicca ut torpentes et
obnoxios vidit, CCC fere, qui Meleagrum erumpen-
tem ex concione, quae prima habita est post mor-
tem Alexandri, secuti erant, a ceteris discretos, ele-
phantis in conspectu totius exercitus obiicit; om-
nesque belluarum pedibus obtriti sunt, nec prohi-
bente Philippo, nec auctore. apparebatque id mo-
do pro suo vindicaturum, quod approbasset even-
tus. Hoc bellorum civilium Macedonibus et omen
et principium fuit. Meleager sero intellecta fraude
Perdiccae, tum quidem, quia ipsius corpori vis non
afferebatur, in agmine quietus stetit: at mox, dam-
nata spe salutis, cum eius nomine, quem ipse fe-
cerat regem, in perniciem suam abutentes videret
inimicos; confugit in templum: ac ne loci quidem
religione defensus, occiditur. Perdicca, perducto in 10
urbem exercitu, consilium principum virorum ha-
buit, in quo *imperium ita dividi placuit, ut rex qui-*
dem summam eius obtineret; satrapes Ptolemaeus Ae-

gypti & Aphricae gentium, quae in ditione erant. Laomedonti Syria cum Phoenice data est : *Philotae Cilicia* destinata : *Lyciam cum Pamphylia & maiore Phrygia obtinere* iussus *Antigonus : In Cariam Cassander, Menander in Lydiam missi. Phrygiam minorem Hellesponto adiunctam Leonnati provinciam esse* iusserunt. *Cappadocia Eumeni cum Paphlagonia* cessit. Praeceptum est, *ut regionem eam usque ad Trapezunta defenderet, bellum cum Ariarathe gereret.* solus hic detrectabat imperium. *Python Mediam, Lysimachus Thraciam, appositasque Thraciae Ponticas gentes obtinere* iussi. *Qui Indiae, quique Bactris & Sogdianis, ceterisque aut Oceani aut rubri maris accolis praeerant, quibus quisque finibus habuisset, imperii etiam ius obtineret.* Decretum est, *ut Perdicca cum rege esset, copiisque praeesset, quae regem sequebantur.* Credidere quidam *testamento Alexandri distributas esse provincias ;* sed famam eius rei, quamquam ab auctoribus tradita est, vanam fuisse comperimus. Et quidem suas quisque opes divisis imperii partibus tuebantur. quas ipsi fundaverant, si unquam adversus immodicas cupiditates terminus staret. Quippe paulo ante regis ministri, specie imperii alieni procurandi, singuli ingentia invaserant regna; sublatis certaminum causis, cum et omnes eiusdem gentis essent, et a ceteris sui quisque imperii regione discreti. Sed difficile erat eo contentos esse, quod obtulerat occasio : quippe sordent prima quaeque, cum maiora sperantur. Itaque omnibus expeditius videbatur augere regna, quam fuisset accipere. Septimus dies erat, ex quo corpus regis iacebat in solio;

curis omnium ad formandum publicum ſtatum a tam ſolenni munere averſis. Et non aliis quam Meſopotamiae regione fervidior aeſtus exiſtit, adeo ut pleraque animalia, quae in nudo ſolo deprehendit, exſtinguat; tantus eſt vapor ſolis et coeli, quo cuncta velut igne torrentur. Fontes aquarum et rari ſunt, et incolentium fraude celantur: ipſis uſus patet; ignotus eſt advenis. Ut tandem curare corpus exanimum amicis vacavit; nulla tabe, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant. vigor quoque, qui conſtat ex ſpiritu, non deſtituerat vultum. Itaque *Aegyptii*, *Chaldaeique iuſſi corpus ſuo more curare*, primo non ſunt auſi admovere velut ſpiranti manus: deinde precati, *ut ius fasque eſſet mortalibus attrectare eum*, purgavere corpus, repletumque eſt odoribus aureum ſolium, et capiti adiecta fortunae eius inſignia. *Veneno necatum eſſe* credidere plerique: *filium Antipatri inter miniſtros Iollam nomine patris iuſſu dediſſe.* Saepe certe audita erat vox Alexandri, *Antipatrum regium affectare faſtigium; maioremque eſſe praefecti opibus, ac titulo Spartanae victoriae inflatum, omnia a ſe data aſſerentem ſibi.* Credebant etiam *Craterum cum veterum militum manu ad interficiendum eum miſſum.* Vim autem veneni, quod in Macedonia gignitur, talem eſſe conſtat, ut ferrum quoque exurat, ungulae iumenti dumtaxat patiens. *Stygem* appellant fontem, ex quo peſtiferum virus emanat. *Hoc per Caſſandrum allatum, traditumque fratri Iollae; & ab eo ſupremae regis potioni inditum.* Haec utcunque ſunt tradita, eorum, quos rumor adſperſerat, mox po-

tentia exſtinxit. Regnum enim Macedoniae Antipater, et Graeciam quoque invaſit. ſoboles deinde excepit, interfectis omnibus quicunque Alexandrum etiam longinqua cognatione contigerant. Ceterum corpus eius a Ptolemaeo, cui Aegyptus ceſſerat, Memphim, et inde paucis poſt annis Alexandriam tranſlatum eſt: omnisque memoriae ac nomini honos habetur.

INDEX.

Prior numerus volumen, alter paginam, & litera *f.* Supplementa indicat.

A.

B.

D.

E.

H.

T 2

M.

P.

INDEX.

INDEX.

T.

INDEX.

V.

INDEX.

X.

Z.